

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
BİLİM TARİHİ PROGRAMI
2017-YL-011

**NIETZSCHE’NİN HAKİKAT KAVRAYIŞI VE
PERSPEKTİVİZM**

HAZIRLAYAN
Selvihan SELVİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Talip KABADAYI

AYDIN-2017

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selvihan SELVİ tarafından hazırlanan “Nietzsche’nin Hakikat Kavrayışı ve Perspektivizm” başlıklı tez, 10.02.2017 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan: Prof. Dr. Talip KABADAYI	ADÜ	.....
Üye : Prof. Dr. Yavuz KILIÇ	ADÜ	.....
Üye : Prof. Dr. Milay KÖKTÜRK	PAÜ	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... Sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI
Enstitü Müdürü V.

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2017

Selvihan SELVİ

ÖZET

NIETZSCHE’NİN HAKİKAT KAVRAYIŞI VE PERSPEKTİVİZM

Selvihan SELVİ

Yüksek Lisans Tezi, Bilim Tarihi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Talip KABADAYI

2017, 81 sayfa

Hakikat Nietzsche’ye göre insan icadıdır. Amacı ise yaşamın asli gerçekliğinden kaçmak ya da onu maskeleyektir. Nietzsche her ne kadar hakikat kavramını sorgulasa da O’nu ilgilendiren asıl konu modern epistemoloji düşünürlerinin yaptıkları gibi bilimin hakikate nasıl ulaşabileceğini araştırmak değildir. Ama insanın neden böylesi bir kavramı icat etmek zorunda kaldığıdır. Nietzsche için hakikatin ölçütünün ne olduğu O’nun perspektivizm görüşünü ele almadan belirlenemez. Mutlak hakikat diye bir şey yoktur. Ama İnsanın benimseyebileceği farklı perspektifler vardır.

Perspektivizm öğretisine göre herhangi bir konuya ilişkin farklı perspektifler vardır ve bazı perspektifler diğerlerinden daha üstündür. Bu da Nietzsche’nin Gücü İsteme adını verdiği öğretisiyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda Nietzsche’ye göre insanda birbirini tamamlayan iki itki vardır; biri yıkıcı diğeri ise yapıcı itki. Nietzsche’nin hakikat görüşü ve perspektivizm anlayışı onun yaşama evet diyen olumlayıcı tavrından bağımsız değildir.

Nietzsche nesnel hakikat kavrayışına oldukça eleştirel bir şekilde yaklaşır; bir konuya sadece bir tane mümkün yaklaşım tarzı olduğuna inanmak, sadece bizim düşünme şeklimizin kalıplaşmış olduğunu gösterir. Bu entellektüel katılık yaşama hayır deme tavrının bir semptomudur. Sağlıklı bir zihin esnektir ve bir konuya birçok farklı yaklaşım tarzı olduğunu kabul eder. Hakikat bir değil çoktur.

İşte bu tezde Nietzsche’nin perspektivizmi ayrıntılarıyla ele alınıp işlenmiştir ve Nietzsche’nin perspektivizm görüşüyle hangi problemlere çözüm getirdiği gösterilmeye çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Hakikat, Tekabüliyet, Perspektivizm, Güç İstemi, Gerçeklik, Pozitivizm, Bilimcilik, Bilgelik

ABSTRACT

NIETZSCHE'S CONCEPTION OF TRUTH AND PERSPECTIVISM

Selvihan SELVİ

M.sc. Thesis, at Philosophy

Supervisor: Prof. Dr. Talip KABADAYI

In Nietzsche's opinion truth is a human invention whose aim is to escape from or mask the essential aspect of life. Although Nietzsche questions the concept of truth, the main issue that concerns him is not to investigate the method with which science achieve truth as modern epistemology thinkers did, but why humans had to invent such a concept. What the criterion of truth for Nietzsche is cannot be determined unless his doctrine of perspectivism is investigated. There is no such a thing as absolute truth. But there are different perspectives that one can adopt.

According to the doctrine of perspectivism there are different perspectives on any topic and some perspectives are more superior than others. And this is related to the teaching of Nietzsche called Will to Power. In this context, according to Nietzsche, there are two complementary instincts in humans; one is destructive and the other is constructive. Nietzsche's view of truth and his understanding of perspectivism is not independent of his affirmative attitude toward life.

Nietzsche approaches the concept of objective truth very critically; to believe that there is only one possible approach to a subject shows only that our way of thinking is stereotyped. This intellectual stiffness is a symptom of life denying attitude. A healthy mind is flexible and it accepts that there are many different approaches to a subject. Truth is not one but many.

In this thesis, Nietzsche's perspectivism is studied and elaborated in detail and tried to show the problems which are solved by his perspectivism.

KEYWORDS: Truth, Correspondence, Perspectivism, Will to Power, Reality, Positivism, Scienticism, Wisdom

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
1. NIETZSCHE VE FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	2
1.1. Nietzsche'nin Felsefesinin Ana Temaları	4
1.2. Nietzsche'nin Temel Metinlerindeki Perspektivist Açılımlar.....	11
2. NIETZSCHE'NİN HAKİKAT ELEŞTİRİSİ.....	23
2.1. Geleneksel Metafizik ve Hakikat	24
2.2. Hakikatin Antropolojik Kökeni.....	29
2.3. Tekabüliyet Kuramının Eleştirisi	38
2.4. Nietzsche'nin Hakikat Kavrayışının Paradoksları ve Perspektivist Bir Çözüm Önerisi	42
3. NIETZSCHE'NİN PERSPEKTİVİZMİ	47
3.1. Güç İstemi ve Perspektivizm	56
3.2. Yorum ve Perspektifsel Değerlendirme	61
3.3. Pozitivizm ve Perspektivizm.....	64
3.4. Perspektivizm ve Görecilik	68
TARTIŞMA VE SONUÇ	71
KAYNAKLAR	79
ÖZGEÇMİŞ	81

ÖNSÖZ

Nietzsche'nin felsefe yapma yönteminin esası içinde yaşadığı toplumun hastalıklarını teşhis etmek ve ardından uygun tedavi reçete etmektir. Amacı ise özgür ruhlar adını verdiği geleceğin filozoflarının yolunu açmaktır. Bu yolu açmada yapılacak öncelikli iş hakikatin zorunlu olarak belirli bir perspektiften yola çıkarak ortaya koyulan hakikat olduğunu kabul etmektir. Nietzsche'den önceki düşünürler kendilerini hakikat ve görünüş ayrımıyla meşgul etmişler dolayısıyla şeyleri oldukları gibi görmeyi başaramamışlardır. Çünkü bu düşünürler görünüşlerin ardından yatan bir gerçeklik olduğunu ve bunun da mutlak ve nesnel değerler dünyası olduğunu savunmuşlardır. Halbuki yaşamın temel iticisi güç istemidir ve geleneksel filozofların iddia ettiklerinin aksine hakikat görünüşten daha önemli değildir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Nietzsche'nin radikal bir subjektivizmi savunmadığı yani doğruluk ya da hakikatin özneye göre bir şey olmadığı ama perspektiflere dayandığıdır. Perspektivizme göre herhangi bir konuya ilişkin farklı perspektifler vardır ve bazı perspektifler diğerlerinden daha üstündür. Bu da Nietzsche'nin gücü isteme adını verdiği öğretisiyle ilgilidir. İşte bu çalışmada Nietzsche'nin hakikat görüşü ile geleneksel filozofların hakikat görüşü arasındaki fark ortaya konulmaya çalışılacaktır.

GİRİŞ

Hegel'e göre felsefe, Minervanın alacakaranlıkta uçan baykuşudur ve Hegel tarihe dolayısıyla geçmişe işaret eder. Nietzsche ise kendi felsefesini karanlıkta çakan bir şimşeğe benzetir ve bununla geleceğe ışık tutar.

Çalışmanın birinci bölümünde Nietzsche'nin hayatı ve felsefesinin ana temaları ele alınıp anlatılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde Nietzsche'nin metinlerinden alıntılarla hakikat ya da doğruluk görüşü gözler önüne serilecektir. Bunu yaparken felsefede başlıca hakikat ya da doğruluk görüşlerinden tekabüliyet, tutarlılık ve pragmatizm de kısaca izah edilecektir. Tezimizin üçüncü bölümünde Nietzsche'nin perspektivizmi ayrıntılarıyla ele alınıp irdelenecek ve Nietzsche'nin perspektivizm görüşüyle hangi problem(ler)e çözüm getirdiği gösterilmeye çalışılacaktır. Anlaşılan o ki perspektivizm aslında nasıl iyi bir bilge olunur sorusuna cevap vermek üzere geliştirilmiş bir öğretilerdir. Nietzsche'ye göre, hiçbir perspektife kapıları kapatmamakla iyi bir bilge olunur. Tezimizin sonuç bölümünde, Nietzsche'nin getirdiği perspektivizm anlayışının esas itibarıyla tekabüliyetçi doğruluk anlayışına ve pozitivistime dolayısıyla da bilimciliğe yönelik bir eleştiri olduğu serimlenmeye çalışılacaktır.

1. NIETZSCHE VE FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Friedrich Nietzsche 1844'de Almanya Röcken'de doğmuştur. Lutherci bir papaz olan babası Friedrich daha dört yaşındayken ölmüş ve Friedrich annesi, büyükannesi, iki tane halası ve kız kardeşinden oluşan bir ailede büyümüştür. Zamanının en iyi yatılı okullarından birinde kalmış ve Bonn ve Leibzig üniversitelerinde filoloji eğitimi görmüştür. Henüz yirmi dört yaşındayken Basel üniversitesinde akademisyen olarak çalışmaya başlamıştır. Burada çalıştığı dönemde Richard Wagner'le tanışmış ve Wagner'in yakın arkadaşı olmuştur.

1870 yılında patlak veren Franco-Prusya savaşında hastane hizmetlisi olarak görev yapmak için gönüllü olmuştur. Savaş esnasında ve sonrasında dizanteri, difteri ve belki de frengiden mustarip olmuş ve sağlık sorunları hayatının geri kalanı boyunca yakasını bırakmamıştır. 1872 yılında ilk eseri "Tragedyanın Doğuşu"nu yayımlamıştır. Basel'de 1879 yılına kadar ders vermeye devam etmiş ve bu yıllarda felsefeye olan ilgisi giderek artmıştır. 1870'lerin sonuna doğru Wagner'in etrafını saran kişilik kültüründen ve Wagner'in Alman milliyetçiliği ve Anti-semitizminden bezerek Wagner'le olan ilişkisini koparmıştır.

Nietzsche 1879 ve 1889 yılları arasında az bir emekli maaşı ve zayıflayan sağlığına rağmen ihtiraslı bir şekilde yazarak genellikle İtalya'da ve İsviçre'de yaşamını sürdürmüştür. Günde sadece birkaç saat okumaya veya yazmaya zamanının kalmasına yol açacak kadar şiddetli migren ağrıları çekmiş ve uykusuzluk hatta ağır hazımsızlık yaşamıştır. Görme yetisini neredeyse yitirecek kadar rahatsızlanmıştır. Bu aksilik ve talihsizliklere rağmen on yıl kadar bir zaman zarfında geride on bir kitap ve binlerce sayfa yayımlanmamış not bırakmıştır.

1 Haziran 1889 yılında Turin'de atını döven bir adam görmüş ve araya girmeye çalışmıştır. Bu esnada sokakta yere yığılıp kalmış ve akıl sağlığını bir daha geri kazanamamıştır. Ömrünün geri kalan on bir yılını bitkisel hayatta geçirmiş ve 1900 yılında hayata veda etmiştir. Akıl hastalığı boyunca Nietzsche'nin bakımını kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche üstlenmiştir.

Nietzsche bilimsel dünya görüşünün batıda egemen olduğu bir dönemde yaşamıştır. 19. yüzyılın sonlarında fizikçiler kendi disiplinlerinin sunabileceği tüm büyük soruların tesis edildiğini savunuyorlardı; sosyal bilimler kendilerini bulma çabasındaydılar hatta Darwin'in evrim kuramı birçok alanı ciddi bir şekilde

etkilemekteydi. Bilimin ilerleyişi ve Almanya'nın bir dünya gücü olarak yükselişi konusunda duyulan yaygın iyimserliğe rağmen Nietzsche kendi çağını nihilistik olarak görmüştür. Avrupalıların çoğu halen Hristiyanlığa göre yaşamaktadır; gel gelelim giderek yaygınlaşan bilimsel dünya görüşü tanrıya ihtiyaç duymaz. Tanrı ölmüştür, eş deyişle, dünyayı temel anlamlandırma biçimi olarak Hristiyanlık yerini bilime bırakmıştır. Ama bilim değer konusunda apaçık nötrdür ve yeni değerler tesis etmeden Hristiyanlığın yerine geçmiştir. Sonuçta insan değerleri alanında muazzam bir boşluk doğmuştur. Bu boşluk dar kafalı bir milliyetçilik tarafından doldurulma tehlikesi taşımaktadır ve maalesef tam da bu milliyetçilik iki dünya savaşına yol açacaktır. Nietzsche'nin eserlerinin çoğu çağdaşlarının farkında bile olmadığı böylesi bir değerler kriziyle hesaplaşmaya adanmıştır.

Nietzsche bir filolog olarak Antik Yunan ve Roma Klasiklerini çok iyi bilmektedir. Bununla beraber felsefe konusundaki tutumu alışılmışın çok ötesindedir. Aristoteles'ten nadiren bahseder Platon'u ise küçümser. Sokrates konusundaki tutumu çoğunlukla olumsuz olmakla birlikte çok daha karmaşıktır. Pre-Sokratik düşünür Herakleitos'a hayrandır; zira Herakleitos'a göre her şey sürekli bir oluş halindedir, öyle ki gerçekliğin herhangi bir yönüne ilişkin değişmeyen hiçbir hakikat ortaya koyamayız.

Nietzsche, Schopenhauer'un felsefesinden de oldukça etkilenmiştir. Schopenhauer gerçekliğin iki farklı çehresinin olduğunu ileri sürer. Bunlardan ilki 'tasarım olarak dünya'dır. Bu duyulara görüldüğü haliyle dünyadır. İkincisi ise duyuların altında yatan 'isteme olarak dünya'dır. Schopenhauer'a göre isteme olarak dünya gerçek dünyadır. Doğada etkiyen istemeleri görebilmek için görünüşlerin arkasına bakmamız gerekir. Schopenhauer aynı zamanda Hint felsefelerini ciddiye alan ilk batılı büyük filozoftur ve Nietzsche'nin hinduizm ve budizmle tanışıklığı Schopenhauer sayesinde olmuştur.

Büyük filozofların en sıradışılardan olan Nietzsche, 20.yy felsefi düşüncesinin gelişiminde son derece etkili olmuştur. Felsefi kavrayışı ve yöntemleri zamanının çok ötesindedir; modern kuramsal ve entelektüel hareketlerin neredeyse hepsinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Nietzsche'den oldukça fazla ya da belli açılardan etkilenen ressamlar, dansçılar, müzisyenler, oyun yazarları, şairler, romancılar, psikologlar, sosyologlar, edebiyat teorisyenleri, tarihçiler, and felsefeciler arasında Alfred Adler, Georges Bataille, Martin Buber, Albert Camus, E.M. Cioran, Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Isadora Duncan,

Michel Foucault, Sigmund Freud, Stefan George, André Gide, Hermann Hesse, Carl Jung, Martin Heidegger, Gustav Mahler, André Malraux, Thomas Mann, H.L. Mencken, Rainer Maria Rilke, Jean-Paul Sartre, Max Scheler, Giovanni Segantini, George Bernard Shaw, Lev Shestov, Georg Simmel, Oswald Spengler, Richard Strauss, Paul Tillich, Ferdinand Tönnies, Mary Wigman, William Butler Yeats ve Stefan Zweig vardır. (Friedrich Nietzsche, 2016)

1.1. Nietzsche'nin Felsefesinin Ana Temaları

Perspektivizm kavramı Nietzsche'nin düşüncesinin temelinde yer alır ve diğer birçok kavramıyla bağlantılıdır. Nietzsche'nin ulaşmaya çalıştığı amaç bakımından böyle olması kaçınılmazdır. Çünkü her kavram ve argüman gerçekliğin başka farklı bir yönünü aydınlatma işine ayrılmıştır.

Avrupa'nın içine düştüğü ve daha sonra çok büyük felaketlere sebep olacak değerler krizi üst insanın varoluşundan bağımsız olarak düşünülemez. Değerler yaratacak, yani bir anlamda yeni bir paradigma ve anlamlandırma yolu tesis edecek böylece de kültür ve uygarlığa yeni yollar açacak insanların varlığı krizden çıkmanın yegane yoludur. Üst insanlar insan türünün en değerli kısımları olarak anlaşılabilirler. İnsanlığa kendine inanmayı ve yaşadıkları hayatı değerli kılmayı tekrar öğretecek olan üst insanlardır. Ama her ne kadar üst insanlar doğal olarak sıklıkla varoluşa gelse de kırılgan ve hassas yapılarından dolayı özel muameleye ihtiyaç duyarlar. En önemli ihtiyaçları ise önlerindeki engellerin kaldırılmasıdır. Üst insanlar bir sanatçı gibi varoluşu yorumlayıp kendi tarzlarını katarak değer yaratabilmeleri için diğer insanlara sağlanmayan bir özgürlük alanına gereksinim duyarlar. Batı uygarlığının tarihinde ise bu alan uzun zaman önce kaybedilmiştir. Tüm insanları birbirleriyle aynı kılan metafizik ve ahlak görüşleri üst insanın önündeki en büyük engellerdir. Nietzsche Hristiyanlığı merkeze alarak, onun temelinde bulunduğunu düşündüğü Sokratik ve İskenderiyeci kültüre ve Hristiyanlığın modern dönemdeki uzantıları olduğunu düşündüğü Liberalizm, Sosyalizm, Demokrasi, İnsan hakları düşüncesi, Bilimcilik ve Feminizme yaşamı yadsıdıkları gerekçesiyle karşı çıkar. Yaşamı yadsıyıcı mekanizma ve yapılar yol açtıkları birçok yıkımın yanında üst insanın besleneceği yaşamsal damarı keserler. Bu noktada devreye güç istemi öğretisi girer. Tüm gerçekliğin metafiziksel kökeni olan güç istemi aynı zamanda insan psikolojisinin, kültür ve uygarlığının, sanat ve siyasetinin temel güdüleyicisidir. Yaşamı yadsımak güç istemini sakatlamak ve zayıflatmak anlamına gelir. Bunu aşabilmenin yolu ise paradigmatik bir

dönüşümdür. Nietzsche bunu perspektivist bilgi kuramıyla yapmaya çalışır. Geleneksel metafizik ve epistemoloji, bunlara yaslanan ahlaki ve varoluşsal yaşam tarzlarını mümkün kılarlar. Dolayısıyla gerçekliği değişmez ve sabit, bunun bilgisini de mutlak ve nesnel olarak kurmayan yeni bir paradigmaya ihtiyaç vardır. Nietzsche'nin perspektivist epistemolojisi gerçekliğin değişken doğasına ve böylesi bir gerçekliğe ilişkin bilgisel durumun muğlaklığına vurgu yapar ya da bu durumu mümkün kılar. Böylece potansiyel üst insanlar geleneksel ve katı bir epistemolojinin ve ahlaksal dünya görüşünün sınırlarının dışına çıkabilecekler, kendi gerçeklikleriyle çok daha dolaysızca temas kurabilecekler, ondaki değerli şeyleri bulabilecek ya da bir sanatçı gibi elindeki yaşamsal ögenin ne olduğuna pek de aldırış etmeden onu değerli ve kabul edilebilir ya da katlanılabilir kılacaklardır. Değerlerle birlikte dünyaya yeni yeni bakma tarzları sunacaklardır. Bu ise mevcut değerlerin en baştan değerlendirilmesini gerektirmektedir. Burada söz konusu olan mevcut değerlerle olgular veya yaşamsal durumların değerlendirilmesi değildir; bizzat değerlerin kendisinin daha kökensel birtakım ilkelere göre değerlendirilmesi söz konusudur. Bunun için ise değerlerin köklerine gidilmelidir. Böylece sorunun nerede başladığı, özü veya doğası ve nereye kadar ulaşabilecek potansiyele sahip olduğu anlaşılabilir. Bu uğurda potansiyel bir üst insana en çok yardımcı olabilecek şey ya da üst insanı mümkün kılan öge ebedi dönüş öğretisidir. Bu öğreti sayesinde üstinsan kendi yaşamının dolayısıyla da içinde bulunduğu tüm kültürel ve tarihsel yapının zararlı, değersiz, sıkıcı, çirkin ve işe yaramaz kısımlarını göz ardı edemeyecek, en büyük eseri olan kendi yaşamını kurarken tüm bunları bir sanatçının hassasiyetiyle işleyecektir. Bu da yaşamın anlamını yeniden tesis edip onu nihilizmin bataklığından çıkaracak yeni değerlerin daha kapsamlı ve etkili olmasını sağlayacaktır.

Avrupa Uygarlığının içine düştüğü değer krizi ki bunun sebebi dirimselliğin genel olarak değersizleştirilmesidir (Nietzsche, 1889/2005: 89) ve kapıda olan nihilizm Nietzsche'nin tüm bir düşünce yapısını alttan alta belirleyen en önemli gerilim kaynaklarından birisidir. Tüm çalışmaları bu sorunu aydınlatıp olası çözümleri işaret etmeye ayrılmıştır denebilir. Bilimsel ilerlemeden ve Alman devletinin yükselişinden emin olan çağdaşlarının çoğu 19. Yüzyıla büyük bir iyimserlikle bakarken, Nietzsche içinde yaşadığı çağın temel bir değerler krizi ile karşı karşıya olduğunu düşünmüştür. Nietzsche'nin "Tanrı öldü." ifadesiyle dile getirdiği gibi bilimin yükselişi nedeniyle, Hristiyan dünya görüşü insanların yaşamındaki açıklayıcı ve kucaklayıcı gücünü yitirmiştir. Karşılaştığımız nihilizm

türlerinin ortak özelliği bu hiçlik karşısında teslim olma tavrıdır. (Granier, 1982/2014: 42) Bilim, ortadan kaldırdığı Hristiyan değerler sistemi yerine herhangi bir değerler sistemi getirememiştir. İnsanlar hayatlarında bir anlam ve değer kaynağı arayacaklar, eğer bunu bilimde bulamazlarsa, saldırgan milliyetçiliğe ve benzer diğer avuntu kaynaklarına yöneleceklerdir. Bu bağlamda, Nietzsche'nin istediği yaşamı yaratıcı ve aktif olarak olumlayarak nihilizmi aşmanın yollarını bulmaktır.

Yaşamı Yadsıyan Bir Güç Olarak Hristiyanlık Nietzsche'nin ahlak felsefesinin merkezi konusu olduğu gibi nihilizmin doğrudan sebebidir. Nietzsche çalışmaları boyunca özellikle Hristiyan ahlakında sağlıklı bir hayatın karakteristiği olan her şeyin yadsınmasını bulur. Günah kavramı kendi güdülerimizden ve cinselliğimizden utanmamıza yol açmıştır. İman ise merak duygumuzu ve doğal şüpheciliğimizi sekteye uğratmıştır. Acıma kavramı ise zayıflığa değer vermeye sonuçlanır. Dahası Hristiyan ahlakı, öteki dünya lehine bu dünyayı değerden düşüren bir vaade bel bağlar. Hristiyan ahlakı yaşama ve yaşamı sevenlere karşı resentment duygusundan kaynaklanır ve yaşamı olumsuzlayan ahlakıyla sağlığı ve gücü yok etmeye çalışır.

Hayvan ve üstinsan arasında bir köprü olarak karşımıza çıkan insan kavrayışı Nietzsche'nin en önemli odak noktalarından biridir. İnsan ya da genel olarak insanlık hayvanlığa göre gelişmeyi temsil eder. Ama kendi başına yetersizdir. Daha üst bir varoluş düzeyinin ifadesi olan üst insan amaç olarak görülmezse en yüksek tüm değerlerin değersizleşmesi tehlikesiyle karşılaşılır. Çünkü her şey sıradanlığa ve bayağılığa gömülecektir. Buradan insanlığı ancak üst insan çıkarabilir. Onun yaratıcı ve olumlayıcı etkinliği boşluğun ve hiçliğin panzehiridir. Ama Hristiyanlığın ahlaki dünya görüşünden nasibini almış hiçbir varoluşsal düzen üst insanın potansiyelini gerçekleştirmesini mümkün kılamaz. Dolayısıyla üst insanın kendine özgü durumunu anlamak nihilizm problemine çözüm bulabilmenin ilk koşuludur.

Yani Nietzsche insan(lığ)ın bir amaç olmadığını tersine bir geçiş süreci olduğunu ileri sürer. Daha büyük edimler için içgüdülerimizi kontrol etmeyi öğrendiğimizde hayvan olmaktan kurtuluruz. Bazı doğal itkilerimize direnmeyi öğrendiğimizde, uygarlıklar kurmaya, bilgi inşa etmeye ve kendimizi tinsel olarak derinlikli kılmaya uygun hale getirdik. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre, Hristiyan ahlakı ve çağdaş nihilizm yaşamdan vazgeçme isteğinin ifadesi olan dünya

görüşlerinin iki örneğidir. Nietzsche'nin üstinsan düşüncesi de güdülerimizi dizginlemeyi başardığımızda yöneldiğimiz hedefe bizi tekrar yönlendirmek amacıyla. Üstinsan yaşama karşı derin bir sevgi ile doludur, yaşam hakkında şikayet edecek hiçbir şey bulamaz. Yaşamın en temel özelliklerinden olan sürekli mücadeleyi ve acı çekmeyi ise gönüllü olarak benimser.

Perspektivist hakikat anlayışı ise üst insanın yeni bir ahlak ve varoluş yaratma sürecinde en büyük destekleyicisidir. Varoluşu mutlaklıktan ve sabitlikten dolayısıyla da donukluktan ve çürüyüp hiçliğe gidişten ancak etkinliği ve yaratımı mümkün kılan bir metafizik ve epistemoloji koruyabilir. Perspektivizmin işlevi budur. Perspektivizm dünyayı anlam ve değerden soyutlayan böylece zayıflamış yorumların geçerlilik kazanmasını sağlayan mekanistik dünya görüşü gibi yorumlama tarzlarının karşısındadır. (Hales ve Welson, 2000: 125). Potansiyel bir üst insana olaylara ve olgulara farklı açılardan bakmasını teşvik edecek ve böylece farkın ve çoğulluğun mümkün olmasını sağlayacaktır. Üst insan gerçekliğin çoğul ve sürekli değişim halindeki taleplerine karşılık verebilecektir. Nietzsche bundan dolayı mutlak ve nesnel hakikat anlayışına sert eleştiriler yöneltmiş, bir konuya birçok farklı yaklaşım tarzı olduğunu savunmuştur. Zihin katılaşmadıkça bu gerçeği görebilir. Sağlıklı zihnin en temel özelliği esnekliği sayesinde farklı durumların özgün taleplerine karşılık verebilmesidir. Bazı durumlarda olaylara ve olgulara mümkün olduğunca çok perspektiften bakmak bazılarında ise çok daha radikal olanları kullanmak birtakım durumlarda ise yaygın olanlarla çelişen perspektifleri kullanmak gerekebilir.

Nietzsche birçok yerde hakikat denen bir şeyin olmadığını söyler. Nesnel, tarafsız ve çıkarısız, insandan bağımsız ya da insanlık durumuna aşkın olarak tasarlanan bir hakikatin varlığından söz edilemez. Hakikatler bizzat insanın en temel yaşamsal ihtiyaçlarından kaynaklanırlar. Belli hakikatler belli varoluş tarzlarının mümkün kılınıp korunmasının yollarından başka şeyler değildirler.

Nietzsche bu durumu güç istemiyle kavramsallaştırır. O'na göre var olan asli öge güç istemidir ve hakikat de aynı ahlak nosyonu gibi bu gerçekliğin üzerine serilmiş bir örtüdür. Güç istemi tüm yaşamın en belirleyici niteliği ve en kökensel ögesidir. Gerçekliğin tüm boyutlarını açıklamada ve değerlendirmede kullanılacak en temel ve en üst ilkedir.

Güç istemi yaşama isteminden daha kökensel ve daha güçlüdür; güç istemi kendisini fiziksel şiddet ve tahakküm olarak gösterebileceği gibi kişinin kendi içine dönmüş ve başkaları üzerinde tahakküm kurmak yerine kendi üzerinde hakimiyet amaçlayan daha yücelmiş biçimlerde de gösterebilir. Daha derin bir düzeyde ise güç istemi gerçekliğin daha temel ve değişen yönünü açıklamaya çalışır. Nietzsche'ye göre her şey bir akış halindedir ve sabit ve değişmeyen varlık diye bir şey yoktur. Fikirler, bilgi, hakikat ve diğer her şey gibi madde de sürekli hareket ve değişim halindedir. Güç istemi de bu değişimin temel dinamiğidir. Evren şeylerden veya olgulardan değil istemlerden oluşmuştur. Ruh ve benlik gibi kavramlar sadece dilbilgisel bir kurgudur; ben diye adlandırılan şey birbiriyle rekabet eden ve birbirleri üzerinde üstünlük sağlamaya çalışan istemlerin kaotik biraradalığıdır. Yaşamın temel yönü değişim olduğundan, gerçekliği sabit ve nesnel olarak tasarlayan bilimsel, felsefi, dini vb. görüşler yaşamı yadsır. Hayatı olumlayan hakiki bir felsefe ise değişimi kucaklar ve değişimi değişmeyen tek şey olarak görür.

Tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi üst insanın önündeki en büyük görev olarak durmaktadır. Perspektifsel bir hakikat anlayışla tüm ahlaki söylemlere ve varoluşsal yapılara bakan üst insan güç isteminin sağlıklı formlarını ölçüt olarak alarak kültürün ve tarihin temellerindeki değer kümelerine yönelecektir. Bunlarda yararlı olanı alıp işleyecek ve dönüştürecek, yararsız ve zararlı olanları ise yıkıma uğratacaktır. Böylece çok daha sağlıklı yeni başlangıçlar yapmak mümkün olacaktır. Bunun için ise öncelikle mevcut değerlerimizin doğasının ve kökeninin ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

Nietzsche iyinin ve kötünün ötesinde bir yer bulmaya çalışmaktadır. Değerlerimiz sabit ve nesnel değildir ve hayata karşı belli bir tutumu yansıtırlar. Örneğin Hristiyan ahlakı, doğal insani güdülerini değerden düşürür ve yaşadığımız mevcut dünyayı gölgede bırakan öte dünyayı destekler hatta temelde resentment doludur ve yaşamı yadsıyıcıdır. Nietzsche'nin amacı Hristiyan ahlakını başka bir ahlakla değiştirmek değildir. Aksine Nietzsche ahlakın bir kurgu olduğunu ortaya koyarak bizi güdülerimiz ve motiflerimiz hakkında daha dürüst olmaya ve yaşama karşı takındığımız tutum konusunda daha gerçekçi olmaya çağırılmaktadır. Böylesi bir dürüstlük ve gerçekçilik değerlerin köklü bir yeniden değerlendirilmesine götürecektir.

Ebedi dönüş öğretisi bir kez kabul edildiğinde artık yaşamın istenmeyen bazı yanlarından kaçabilmek mümkün olmaz. Zaten üst insandan da beklenen yadsımak, inkar etmek, kaçmak ya da göz yummak değil gerçeklikle tüm derinliği ve boyutlarıyla yüzleşip onu olduğu haliyle olumlamaktır.

Ebedi dönüş düşüncesini açık seçik olarak tanımlamak kolay olmasa da bu düşüncenin yaşamın en üst düzeyde olumlanmasını içerdiğinden şüphe duyulamaz. Ebedi dönüş zamanın döngüsel olduğunun ve yaşamımızın her anını sonsuzca yeniden ve yeniden mevcut olduğu şekliyle yaşayacağımızın ifadesidir. Başka bir deyişle yaşanan anlar yitip gitmemekte tersine sonsuzluk boyunca yankılanmaktadır. Nietzsche'nin ideali ebedi dönüşün ve yaşamın olumlanmasının onaylanıp içselleştirilmesidir. Yaşamın her anının tekrar ve tekrar yineleneyeceğinin bilincinde olarak ve bu durumdan sevinç duyarak yaşamamız gerekir. Başka bir düzeyde ise bu düşünce Nietzsche'nin kendine özgü metafizik kavramlarını içerir. Nietzsche'ye göre varlık diye bir şey yoktur: her şey sürekli bir değişim ve oluş halindedir. Sabit ve değişmez bir şey olmadığından dolayı, diğer şeylerden ayrı olarak var olan bir şeyden bahsedemeyiz.

Varoluşun sadece estetik olarak haklı kınınışı teması tüm bu tartışmalardan bağımsız değildir. Burada bahsedilen estetik deneyimin ve hazzın basitçe öne çıkarılması veya temele konması değildir. Üst insanların ve dolayısıyla tüm bir uygarlığı değerler krizinden kurtarması istenen değerler kümesinin sanat tarafından belirlenmesi de değildir. Üst insanların kelimenin gerçek anlamıyla sanatçı olmaları gerekmez. Sanatın ontolojik boyutu önem arz etmektedir. Tanrı öldüyse yani mutlak ve değişmez bir dünyaya olan inanç temellerini kaybettiyse artık geleneksel anlamıyla anlaşılabilir epistemolojinin kategorilerine göre hareket edilemez. Referans noktası kaybolmuştur. İlke ve standartların aşkınsal temeli ortadan kalkmıştır. Söz konusu olan sadece bir boşluktur. Nesnellik ideali kaybedilmiştir. Öznellikten başka gidilebilecek yer yoktur. Bu ise son derece kişisel şeylerden hareket etmeyi gerektirir. Her ne kadar öznel arasıllık şeklinde anlaşıldığında belli bir nesnellikten söz edilebilse bile artık bu öznel arasıllığı mümkün kılan nesnel ve dışsal bir referans noktası değil öznel istemler arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Güç istemi öğretisinin temel nitelikleri sayılan hükmetme, tahakküm altına alma, boyun eğdirme ve asimile etme devreye girmektedir. Tabi ki burada söz konusu edilen illaki kaba güce ve barbarca bir zorbalığa dayanan güç istemi formu olmak zorunda değildir. Zaten böylesi bir güç istemi formu tinsellikten ve kendine hakimiyetten uzak olduğu için etkileme gücü belli bir

sınırın ötesine geçemez. Bu ise üst insan projesinin temel hedefleri bakımından işe yaramaz. Ama tinselleşmiş ve daha üst bir düzeye ulaşmış güç istemi tüm gerçekliği asimile edip kendi hakimiyeti altına alırken aslında gerçekliğe belli bir tarzda değer katar. Aynı bir sanatçının tüm bir geçmişi, kişiliği, kaygıları ve korkuları, arzuları ve özlemleri anlamına gelen öznelliğiyle eserini yoğurup ona kendi damgasını bastığı gibi bir üst insan da kendi varoluşunun öznel doğasından hareketle değer yaratır. Bu yaratma nesnel ve aşkınsal bir kaynağa referansla yapılan yorumlama faaliyeti değildir. Bizzat birçok keyfiliğin ve rastlantısallığın devreye girdiği özel ve eşsiz bir olaydır. Geleneksel epistemolojideki gibi tek bir doğruyla değil ama estetikteki beğenilerle analogi kurularak anlamlandırılmaya çalışılan bir süreçtir. Bir anlamda üst insan Nietzsche'nin yorumlayıcı çoğulculuk (Schrift, 1990: 181-185) olarak adlandırılabilir perspektifsel yaklaşımıyla olaylara yönelir. Tabi ki de estetik deneyimler ve beğeniler kolaylıkla oluşmazlar. Yanlarında çoğu zaman uzun bir deneyimi ve tekniği taşırlar. Derin ve köklü bir gelenek söz konusudur. Estetik deneyimler ancak bir geleneğin içinden bakıldığında anlaşılabilir bir deneyim türüdür. Böylece üst insanın yaratısının basit ve sığ olmadığı belli bir tarihselliğin ve koşullar bütünüünün yaratısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Üst insanı da şekillendiren koşullar veya öğeler üst insan aracılığıyla en üst anlamını kazanırlar. Nasıl bir sanatçı sadece kendi başına ve kendisi için yaşamıyor ama çok daha geniş bir insan kitlesiyle etkileme-etkilenme ilişkisi kuruyorsa üst insan da belli bir yaşam formuyla ilişkilidir. Bu yaşam formunda şekillenir ve bu formu dönüştürüp daha ileriye taşıma işlevini üstlenir. Birçok farklı yaşam tarzı vardır. Dolayısıyla birçok farklı dünya görüşü vardır. Bu yaşam formlarını anlamadan bu formun tinsel bir ürünü olarak kavranabilecek ahlaki ve varoluşsal söylemler anlaşılabilir.

Sonuç olarak perspektivizmin Nietzsche'nin felsefesindeki merkezi rolü ve kavramsal bir araya getiriciliği açıkça görülmektedir. Birçok farklı perspektiften bakan insanlar olayların değişik yönünü görürler ve değişik yaklaşımlar geliştirebilirler. Değerler kriziyle ilişkili olan nihilizm ancak güçlü ve yaratıcı bir tinsellik tarafından alt edilebilir. Böylesi bir tinselliğin taşıyıcısı ise belli türden bireylerdir. Nietzsche'nin üst insan dediği bu sınıf yaşamın en temel niteliğini bir değerlendirme ölçütü olarak kullanarak kendi içinde buldukları ve karşılarında duran tüm hastalıklı ve sağlıklı öğeleri bir yaşam tarzının en üst düzey olumlanması ve değerli kılınması anlamına gelen kendi yaratıcı istemleriyle

yoğurarak yaşamı tekrar anlamı ve değerli bir bütün olarak tesis etmeye çalışırlar. Nietzsche'ye göre nihilizmin panzehri böylesi yaratıcı ve etkin bir istemdir.

1.2. Nietzsche'nin Temel Metinlerindeki Perspektivist Açılımlar

Nietzsche'nin felsefesi ve eserleri muazzam çeşitlilikte ve derinlikte konularla ilgilendirir. Nietzsche ele aldığı konulara mümkün olduğunca çok farklı ve çeşitli bakış açılarından yaklaşılmaya çalışmıştır. Her ne kadar birçok yorumcu Nietzsche'de belli bir düşünce sistematiği ya da bağlatılı kavramlar ve argümanlar bulunduğunu iddia etse de Nietzsche'nin düşüncesinin herhangi bir yönünü birçok nüansı ihmal etmeden özetlemek ya da diğer yönleriyle bağlantı kurmak imkansızdır. Nietzsche birçok farklı yaklaşım tarzına ve okumaya açıktır. Birçok disiplin Nietzsche'de farklı boyutları ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar hiçbir şeyi geride bırakmayan tam ve bütünlüklü, nihai denebilecek bir yorum ya da yaklaşım tarzı geliştirmek pek de mümkün gözükmeseyse de bizzat Nietzsche'nin kendi eserlerinde çeşitli konulara yaklaşırken mümkün birçok perspektifi kullanması gibi Nietzsche hakkında yorum geliştirenlerin de Nietzsche'nin birçok yönünü dikkate alıp mümkün olduğunca kapsamlı bir tablo ortaya koyması gerekmektedir.

Nietzsche perspektivist hakikat görüşüyle geleneksel metafiziği ve bunun temelinde bulunduğunu düşündüğü hakikat anlayışını alt üst etmek istemektedir. Bunun için de bilginin perpektiflere dayanan doğasını kullanarak geleneksel metafiziğin çatısı oluşturduğunu düşündüğü tüm kavram ve anlayışlara saldırır. Bu eleştirinin birçok boyutu olsa da mantığa, özne nesne ayırımına, görünüş gerçeklik ayırımına, nedenselliğe, bilinç ve kendilik nosyonlarına yönelttiği eleştiriler perspektivist epistemoloji projesinin köşe taşlarını oluşturmaktadır. Bu kavramlara ya da ikiliklere getirdiği eleştiriler göz önüne alınmadan Nietzsche'nin hakikat eleştirisi ve perspektivist epistemolojisiyle yarattığı değişim anlaşılacaktır. Doğrudan bu eleştirilerin kendisini konu edinen problematik ve tematik yaklaşımlar her ne kadar açıklık ve kesinlik boyutlarıyla ön plana çıksa da bu eleştirilerin ortaya çıktığı bağlamın özgünlüğünün gözden kaçırılması ve diğer işlevlerine ait farkındalığın yitirilmesi riskini beraberinde taşır. Bu nedenle Nietzsche'nin önde gelen metinlerinden hareketle ve bu metinlerin bağlamını ve özgünlüğünü bozulmadan perspektivist epistemoloji projesinin nasıl uygulandığı incelenmeye çalışılmalıdır. Nietzsche'nin bütün metinlerini kateden ve tüm metodolojisini şekillendiren bir ilke ve yöntemler bütününden bahsedilemez. Bunun yerine metinlerde çok çeşitli ve somut bağlamlarda nasıl bir anlayışa

dayanarak yol alındığına bakmak perspektivizme ait kavrayışı daha derin ve çok boyutlu kılabilir.

Tragedyanın Doğuşu'nda (Nietzsche, 1872/1967) sanatsal yaratım, Nietzsche'nin Apolloncu ve Dionysos'cu olarak adlandırdığı iki temel güç arasındaki gerilime dayanır. Apollon antik Yunan'ın ışık ve akıl tanrısıdır. Nietzsche Apollonu yaşam ve şekil veren güç olarak tanımlar. Dionysos ise şarap ve müziğin tanrısıdır. Nietzsche Dionysos'u bireyselliğin yitip bireylerin kendilerini doğayla ve diğer bireylerle kökensel birlik içinde bulduğu ve kendini unutkanın coşkunluğuyla eşleştirir. Hem Apollon hem Dionysos sanatsal yaratım için eşit derecede gereklidir. Apollon olmadan şekil ve biçim olamayacağından bütünlüklü bir eser meydana gelemez; Dionysos olmadan ise sanat için gerek duyulan canlılık ve tutku olamaz. O halde, bu iki güç birbirlerine tamamen zıt olsalar da içiçe geçmiş halde bulunurlar. Nietzsche'nin insanlığın en yüksek başarıları arasında gördüğü Aeschylus ve Sophocles'in tragedya büyük etkilerini, Dionysos'cu tutkuları, Apolloncu araçlarla ehlileştirerek kazanmışlardır. Yunan tragedya korosu, bazı araştırmacıların inandığı gibi ideal izleyici değildir aksine Dionysos aracılığıyla erişilen kökensel birliğin temsilidir. Yunan tragedyasının Apolloncu etkileri Dionysos'cu dans ve müzik ritüellerine biçim verdiğinden kahramanın ölümü olumsuz ve yıkıcı bir eylem değil tersine yaşamın sanat aracılığı ile yaratıcı olumlanmasıdır. Modern kültürün kendisini yok etmesini engellemenin tek yolu tragedya ruhunu diriltmektir. Bu bağlamda, Mitler, mevcut kültürün yoksun olduğu yaşama karşı merak ve doluluk duygusu verir. Nietzsche mit, müzik ve trajediyle iç içe geçmiş daha derin benliklerimize dönmek için bizi cesaretlendirir. Nietzsche'ye göre yaşam ancak sanat aracılığıyla anlamlı hale gelir. Sanat, müzik ve özellikle tragedya bizi rasyonellik ve felsefenin ulaştırdığından daha derin bir deneyim düzlemine ulaştırır. Varoluş ve dünya bilgi nesnelere değil estetik deneyim olarak anlamlı hale gelirler. Bu noktada, gerçek bilgeliği düşünen zihin tarafından ulaşılabilecek bir şey değildir. Gerçek bilgeliği tragedya, mit ve müzikte bulunan benliğin dionysoscu çözünmesinde buluruz

"Böyle buyurdu Zerdüş" (Nietzsche, 1883-1885/1976) isimli kitap, perspektivist yaklaşım ve biliş tarzının, üst insana giden yolda oynadığı rolü gözlemlemek için mükemmel bir kaynaktır. Zerdüş otuz yaşındayken yaban ellere gider; özgürlüğünden ve yalnızlığından öylesine hoşnut kalır ki oralarda on yıl geçirir. Sonunda geldiği yere geri dönüp eriştiği bilgeliği insanlarla paylaşmak

ister. Dağlardan inerken hayatını tanrıya adanmış bir azizle karşılaşır. Zerdüşt bu aziz'in tanrının ölümünü duymamış olmasına şaşırır. Sonra kasabaya iner ve orada üstinsan hakkında vaazlar verir. Zerdüşt, insanın hayvanla üstinsan arasında bir köprü olduğunu söyler hatta bu dünyaya ve bu yaşama sadık kalıp bunlara güvensizliğe yol açan değerleri terk ederek üstinsanın gelişini hızlandırmamız gerektiğinden dem vurur. Nietzsche, aşırı ve tehlikeli olan her şeyden ürken ve ortalama bir hayat süren son insanlar hakkında da uyarılarda bulunur. Kasabadaki insanlar Zerdüşt'ün öğretilerine kulak vermezler; Zerdüşt de sürüye vaaz etmek yerine sürüden ayrı kalabilecek benzer düşünce yapısına sahip insanları aramak için yola çıkar. Motley Cow isimli kasabada birkaç vaaz verir. Daha güçlü bir insan olabilmek için acı çekmenin ve mücadele etmenin önemini vurgular hatta bu mücadeleyi ve acıyı neşeyle kucaklamamız gerektiğinden bahseder. Üstinsana giden yolu üç aşamalı bir süreç olarak gözler önüne serer Nietzsche. İlk aşama, rahatlıktan feragat ettiğimiz ve kendimizi sıkı bir şekilde disipline ettiğimiz *deve* aşamasıdır. İkincisi pervasızca bağımsızlığımızı ilan ettiğimiz *aslan* aşamasıdır. Üçüncüsü ise yeniden bir masumiyet ve yaratıcılık kazandığımız *çocuk* aşamasıdır. Bu aşamaya geçmek bir dağın zirvesine ulaşmak gibidir; bu aşamada etrafımızdaki her şeye daha üst bir perspektiften bakabiliriz. Üstinsan olabilmek için kendimizi sürüden izole etmemiz gerekmektedir. Hatta arkadaşlarımızı bize rahatlık ve konfor sunanlardan değil kendimizi geliştirmemiz için bizi yüreklendirip kışkırtanlardan seçmeliyiz. Üstinsanın hedefi kendi değerlerini yaratmaktır. Bugüne kadar binlerce farklı iyi ve kötü anlayışına sahip binlerce halk var olagelmıştır. Her halkın iyiye ilişkin anlayışı o halkın istemini veya o halkın ulaşmak istediği hedefi ifade eder. Üstinsan kendi iyi ve kötüsünü yaratabilecek düzeyde güç istemine sahip bir insandır.

Zerdüşt yaşama aykırı düşünceleri savunanlara karşı da vaaz verir. Ruha ve öte dünyaya odaklanan din asıl hedeftir. Biz etten ve kemikten oluşmuş yaratıklarız; işte bu gerçeği göz önünde bulundurmeyen düşünceler en temelde yaşama karşı çıkıyorlardır. Alçakgönüllülük ve acıma, güçlüye hınç duyan zayıfların değerleridir. Bu bağlamda, Zerdüşt dinin en fazla kınadığı üç şeyi över: cinsellik, bencillik ve yönetme arzusu. Bu üçü iyi bir vicdanla takip edildiklerinde bizim yaşamımızı zenginleştirip gücümüzü artırır. Özgür ve sağlıklı bir yaşamın tek düşmanı din değildir; devlet de insanları ortalama yığınlar haline getirmeye çalışır. Demokrasinin eşitlikçi ruhu da dinle aynı kaynaktan yani yaşama karşı hınç duygusundan türemişlerdir. Zerdüşt yaşamın ve bilgeliğin, sürekli değişim halinde

olup her zaman baştan çıkararak dansçı kadınlar gibi olduklarını ileri sürer. Yaşama ve hakikate yönelik sağlıklı bir tutum bunların sürekli değişim halinde olan doğalarını kucaklar. Hakikati sabit olarak gören insanlar yaşam yorgunudurlar. Zerdüşt'ün kendi hayatında belirleyebildiği değişmeyen tek unsur onun istemidir. Zerdüşt'ün sürekli kendini geliştirmek ve yeniden yaratmak istemi onun varoluşunun tüm diğer yönlerini de değiştirmiştir.

Zerdüşt ebedi dönüş düşüncesiyle hesaplaşmak için mücadele verir. Zaman sınırsızsa diye düşünür, mevcut durum, geçmişte tam da şu an olduğu haliyle sonsuz sayıda vuku bulmuş olmalıdır ve gelecekte de sonsuz sayıda ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla yaşanan anlar yitip gitmemekte ama sonsuzca tekrarlanmaktadır. Zerdüşt bir anlığına, insanlığın tüm bayağılı içinde sonsuza kadar var olacağı düşüncesinden kaygı duyar. Sonunda “ey sonsuzluk seni seviyorum” diyerek sonsuz yinelenme düşüncesini neşeye kabul eder. Zerdüşt her biri belirgin kusurları olan ama büyüklük için potansiyele sahip dokuz farklı karakterle karşılaşır ve bu karakterleri tek tek en yüksek dağdaki mağarasına yönlendirir. Onlarla “son akşam yemeklerini” yedikleri mağarada buluşur ve onlara üstinsan hakkında vaaz verir. Tanrı öldüğüne göre insan alt edilmesi gereken bir öge haline gelmiştir. Bu ise kötülük, cesaret, kendini güdüleme, acı çekme ve yalnızlık gerektirir. Görevinin zorluğuna rağmen, üstinsan hafiflik, neşe, kahkaha ve dansla karakterize olur. Zerdüşt akşam havasını içine çeker ve hayatının tümünden duyduğu bir memnuniyetle ezgiler söyler. Her şey birbiriyle bağlı olduğundan neşe ve acı birbirinden ayrılamaz. Aynı zamanda acıyı da istemeden neşeyi isteyemeyiz. İşte Zerdüşt bunda yaşamın bir olumlanmasını bulur.

Zerdüşt ertesi sabah mağarasından dışarı çıktığında bir aslan görür ve bunu üstinsanın gelişinin bir işareti olarak yorumlar. Son zayıflığının üstesinden gelmesinin verdiği zafer coşkusuyla mağarayı terk eder.

Nietzsche'nin üstinsan kavramının ve genel olarak olgunluk dönemi felsefesinin altında yatan güç istemi bütün yaşamın en temel güdüsüdür. Herkes güç istemine sahiptir ama bazılarınunki daha sağlıklıdır. Nietzsche barbarların güç istemini kendi üzerinde yeterince hakimiyet göstermediği için Hristiyanların güç istemini ise doğal güdülerimize itibar etmediği için eleştirir. Bu noktada, üstinsan fevkalade sağlıklı bir güç istemi sergiler. Kendi tinsel gücünü kutsar, suçluluktan ve resentmentten uzaktır hatta yaşamı tüm derinliğiyle sever. Ebedi dönüş öğretisi

Nietzsche'nin felsefesinin en yüksek seviyede yaşama evet diyen olumlayıcı temel taşlarından biridir. Sadece bir üstinsan yaşamının her anının tüm sonsuzluk boyunca tekrarlanabileceği ihtimaliyle karşılaştığında çok sevinir. Hatta yaşamı sadece bir üstinsan yaşamının hiçbir anını geri almak istemeyecek kadar çok sevebilir.

Nietzsche'nin “İyinin ve Kötünün Ötesinde” (Nietzsche, 1886/1989) isimli kitabında olgunluk dönemi felsefesini kapsamlı bir şekilde gözden geçirir. Kitap büyüklükleri birkaç satırdan birkaç sayfaya dek değişen 269 aforizmadan oluşur. Bu aforizmalar tematik olarak dokuz farklı bölüm halinde toplanmışlar ve önsöz ve bir şiirle kitap haline getirilmişlerdir. Her ne kadar her bir aforizma kendi başına anlam ifade etse de hem bir bölüm içindeki aforizmaların arasında hem de bölümler arasında bir çeşit doğrusal ilerleyiş vardır. Yine de her bir aforizma diğerlerinden oldukça farklı bir bakış açısı ve perspektif içerir. Burada filozofların dogmatizmleri hiçbir bakış açısına saplanıp kalmamış 'özgür ruh'ların tinsel tutumlarıyla karşılaştırılır. Herkes için donuklaştırıcı bir durumu teşvik eden 'sürü' ahlakına karşı ciddi bir tavır söz konusudur. Nietzsche modern akademinin kuru ve cansız olguları toplayıp sınıflandıran tavrında da böylesine donuklaştırıcı bir tutum olduğunu düşünür. Zira, Nietzsche'nin ideal filozofu anlam ve değer yaratır; boş olgularla ilgilenemez. İnsanlar arasındaki yapı farklılığı yüzünden bütün insanlara uygulanabilecek tek bir ahlak kodunun bulunduğunu düşünmek saçmadır; bu bağlamda, en temelde bulunan her zaman için önyargılar ve peşin hükümlerdir.

Nietzsche bu noktada “hakikatin bir kadın olduğunu varsayalım, peki sonra” diye sorar. Hakikat güzel sözlerle kandırılmalı ve tavlanmalıdır; yoksa felsefecilerin kaba dogmatizmiyle kovalanmamalıdır. Felsefe bizi hakikate ulaştırmaz ama diğer filozofların zihinlerinin içine girmemizi sağlar. Her şey bir güç istemi tarafından yönetilir ve felsefede büyük zihinlerin, başkalarının da dünyayı kendilerinin gördükleri gibi görmelerini sağlayarak dünyaya kendi istemlerini dayatmaya çalıştıklarını görürüz. Güç istemi evrenin en temel hareket ettiricisidir. Hakikatin, düşüncenin ve ahlakın arkasında, ılımlı bir nesnellik maskesiyle gizlemeye çalıştığımız dürtüler ve tutkular bulunur. Hakikat diye adlandırdığımız şey, gerçekliğe ilişkin kendi özel perspektifimizi nesnel ve evrensel doğru olarak ilan ettiğimiz güç isteminin bir ifadesidir. Sonuç olarak gerçeklik en iyi şekilde rekabet eden istemler olarak anlaşılır. Nietzsche kendini diğerlerinin önyargılarından özgür kılmaya çalışan ve kendi varsayımlarını sorgulayan özgür ruhları över. Nietzsche kendi çağını ateistik olmasına rağmen

dindar bir çağ olarak görür. İlkel topluluklarda insanlar başkalarını kurban etmişlerken daha gelişmiş kültürlerde insanlar kendilerini reddetme yoluyla bizzat kendilerini feda etmişlerdir. Hristiyanlar bir adım daha ileri giderek tanrının kendisini feda etmişlerdir. Avrupa sözümlerine ona Hristiyanlık, tanrıya olan inanç yerini bilime olan inanca bırakmıştır. Bilime olan bu inancın nihilizme götüreceği noktada uyararak, tinsel olarak daha olumsuz bir şeyler bulmamız gerektiğini ileri sürer Nietzsche. İnsanların birçoğu doğalarının daha karanlık yönleriyle başa çıkmada başarısızdır ve eğer tüm insanlar kendilerindeki şehveti ve şiddeti serbest bırakırlarsa kendimizi daha az güvende hissederiz. Bundan dolayı Hristiyanlık alçak gönüllülüğü ve korkaklığı kutsal olarak ilan ederken, diğer şeyleri şer olarak duyurmuştur.

Bu noktada, Nietzsche bizi sıradanlığımızdan kurtaracak yeni bir filozof nesli için duyduğu özlemden bahseder. Bu filozoflar, yeni bilgiler bulmak için uğraşan ama bu bilgilerle bir şeyler yapacak yaratıcı istemden yoksun felsefe işçilerinden ve üniversitelerdeki araştırmacılardan belirgin bir şekilde farklı olacaklardır. Nietzsche'nin yeni filozofları çağlarının değerlerine ve varsayımlarına başkaldıracaklar ve yeni bir şeyleri onaylayacak istem gücüne ve yaratıcılığa sahip olacaklardır. Nietzsche aynı kuralların bütün insanlara uygulanması gerektiğini iddia eden eşitlikçi bir çizgide düşünmez. Hem sıradan insanlar hem de filozoflar arasında bir derecelendirme skalası olduğunu ileri sürer. Bazı insanlar diğerlerinden daha güçlü ve rafine tin ve ruha sahiptirler; dolayısıyla, bu insanları diğerleriyle aynı kurallara tabi kılmak bu insanları engellemek olur. Tür olarak hiçbir zaman zalimlik içgüdümüzü kaybetmedik. Acı daha güçlü olmak için elzemdir ve zayıflıklarımıza ve önyargılarımıza sürekli saldırarak kendimizi yeniden şekillendirmek için mücadele etmemiz gerekir. Bununla birlikte temelde, değiştiremeyeceğimiz ahmakça önyargılar ve kanaatlar vardır. Modern kültür iki tür ahlak arasındaki gerilimle belirlenmiştir. Efendi ahlakı, bir kimsenin kendisi olduğu ve hoşlandığı şeyin iyi olduğu, kendisine benzemeyen ve hoşlanmadığı şeyin ise kötü olduğunu kabul eden aristokratik dünya görüşünden gelmiştir. Köle ahlakı ise tersine efendilerin gücüne duyulan hınç duygusundan kaynaklanır. Köleler efendilerini şer olarak görürken, tüm zayıflıkları ve fakirlikleri içinde kendilerini ise iyi olarak görürler.

Bu bağlamda, değişim Nietzsche için gerçekliğin en temel özelliğidir. Her şey sürekli bir değişim ve devinim halindedir: sadece madde ve enerji değil ama fikirler, istemler dolayısıyla hakikat de değişim halindedir. Felsefe ve bilim,

dünyayı, temel olarak gözlemleyebileceğimiz ve düzenleyebileceğimiz, değişmeyen ve nesnel hakikatler bulunduğu yanılsamasına yol açan olgulardan ve şeylerden oluşmuş olarak görme eğilimindedir. Nietzsche bu olgular ve şeyler metafiziğini reddeder ve bunun yerine dünyanın temel olarak bazıları bilinçli bazılarıysa bilinçsiz istemlerden oluştuğunu ve bunların hakimiyet için sürekli mücadele ettiğini öne sürer. Belli bir anda 'doğru' olarak gördüğümüz şey nesnel olarak böyle değildir ama bizdeki belli bir istemin diğerlerine karşı zafer kazandığının göstergesidir. Hristiyanlıktan demokrasiye, bilimden geleneksel felsefeye kadar Nietzsche'nin ana hedeflerinin hepsi gerçekliğin istemler arasındaki sürekli değişen rekabetten oluştuğu olgusunu bir şekilde inkar etmelerinden veya bu olguyla yüzleşmekten kaçınmalarından dolayı suçludurlar. Nietzsche değişim ve mücadeleye direnen herhangi bir çabayı yaşama karşıt olarak görür. Nietzsche'nin güç istemi var olan her şeye uygulanır ama içsel mücadele olarak düşünüldüğünde kavraması daha kolay hale gelir. Biz bazıları diğerlerinden daha aşikar olan belli varsayımlara veya temel inançlara göre yaşarız. Bir kişi köktenci dini görüşlere sahip olabilirken diğeri demokrasinin en iyi siyasal sistem olduğu görüşüne sorgulamaksızın tutunabilir. Nietzsche için bu inançların doğru veya yanlış haklı veya haksız olup olmadıkları temel mesele değildir. Önemli olan tüm bu varsayımların ve inançların kimliğimizi temsil ettiği yani üzerine kendimizi inşa ettiğimiz temel olduklarıdır. Sahip olabileceğimiz en büyük güç kendi üzerimizdeki gücümüzdür ve kendi üzerimizde dışsal düşmanlar üzerinde güç kazanmamızla aynı yolla güç kazanırız: saldırarak ve kendi istemimize boyun eğdirerek. Nietzsche'nin sıklıkla özgür ruhlar olarak adlandırdığı güçlü isteme sahip insanlar kendi kimliklerini sorgulamak için temel inançlarına ve varsayımlarına saldırmaya hazırdırlar. Belli inançların ve hakikatlerin sorgulanamaz olduğuna inanmakta büyük bir rahatlık vardır ve kökensel inançlarımızı sorgulamak muazzam bir cesaret gerektirir. Değerli olan kanılarımızdan kaynaklanan cesaret değil kanılarımızın üzerine gidebilmemizi sağlayan cesarettir.

Perspektivizme ilişkin asıl kaynak “Ahlakın Soykütüğü”dür. (Nietzsche, 1887/1967). Ahlakın soykütüğü, ahlaki kavramlarımızın değerini sorgulayan ve gelişimlerini inceleyen üç denemeden oluşur. Bu eser felsefenin varoluşsal ilgilerden asla ayrılamayacağını, önyargısız ve tarafsız bilginin sadece bir kurgu olduğunu ve perspektifsel değerlendirmelerin nesnellikten ya da kesinlikten çok daha kökensel olduğunu anlatır. (Hatab, 2008: 3).

İlk deneme “iyi ve kötü” iki farklı ahlaki kodun gelişimini inceler. İlki “şovalyesel -aristokratik” veya “efendi” ahlakı kendi güçlerini, zenginliklerini ve başarılarını “iyi” yönettiklerinin fakirliklerini ve sefillikleri “kötü” olarak adlandıran eski hükümdarlardan ve fatihlerden gelir. İkincisi, “rahipsel” veya “köle” ahlakı, öncelikli olarak yahudilerle ilişkilidir. Bu ahlak, savaşçı kastını hor gören ve onların şehvet dolu güçlerini mahkum eden ve kendi fakirliklerini ve kendilerini yadsımalarını ise “iyi” olarak nitelendiren rahip sınıfından doğmuştur. Köle ahlakı efendi ahlakını tersine çevirir. Hınç duygusuyla harekete geçen köle ahlakı efendi ahlakından çok daha derin ve inceliklidir. En yüksek başarısı ise hristiyanlıktır: hristiyan sevgisi nefretten doğmuştur. Köle ahlakı, efendilerin sıradan kendinden eminliklerine göre daha derin ve ilginç olmakla birlikte, hepimizi vasat hale getirmiştir. Köle ahlakının dünya görüşünü miras alan modern insanlar, rahatlığı ve güvenliği fethetmeye ve riske tercih etmektedirler. Rahip sınıfının köle ahlakı başkalarının kötülüğü ve öte dünyaya odaklanırken insanları anın tadını çıkartmaktan ve kendilerini geliştirmekten alıkoyarlar.

Nietzsche iki ahlak türü arasındaki zıtlığı, bir avcı kuş ve bir kuzu örneğine referansla anlatır. Nietzsche kuzuların, avcı kuşları kendilerini öldürdükleri için kötü, kendilerini ise kimseyi öldürmedikleri için iyi olarak görüyor olabileceklerini söyler. Bu yargılar anlamsızdır çünkü kuzular ahlaki bir yücelikten dolayı kendilerini öldürmekten alıkoymuyorlardır sadece böyle bir olanakları yoktur. Benzer şekilde avcı kuşlarını sadece “eyleyeni” “eylemden” yani “avlanmaktan” ayrı düşünürsek suçlayabiliriz. Nietzsche, “yıldırım çakıyor” cümlesini örnek göstererek, eylemin arkasında eyleyen olmadığını iddia eder. “Çakma”sından ayrı olarak yıldırım diye bir şey bulunmaz. Eylemlerinden bağımsız eyleyenlerin var olduğu varsayımı gramerin özne yüklem formunun etkisinden başka bir şey değildir. Köle ahlakı özneyi yüklemden, eyleyeni eylemden ayırır ve özneyi ruhla eşleştirir. Böylece özne hakkında yargı verilmesi mümkün hale gelir. Köle ahlakı her ne kadar modern dünyanın baskın ahlakı olsa da, Nietzsche efendi ahlakının tekrar canlanacağını ümit eder.

İkinci denemesi “suç” “kara vicdan” ve benzerlerinde Nietzsche, Almanca suç ve borç kelimeleri arasında benzerlik kurarak, suç kavramının kökeninde ahlaki boyutlar barındırmadığını iddia eder; borçlu bir insan suçluydu ve alacaklı borçluyu cezalandırarak borcu telafi etmiş oluyordu. Cezalandırma borçluyu kötü hissettirmek için değil alacaklıya zevk vermesi için tasarlanmıştı. Cezalandırma zalimce ama neşe doluydu sonrasında ise kin ve benzeri duygular uyanmazdı.

Yasalara sahip olan bir toplum alacaklı kişilere benzer: biri yasaları çiğnediğinde topluma zarar vermiş olur toplum karşılık olarak ceza uygulayabilir. Yürürlükte olan adalet kavramı, bir toplumda bireylerin değil yasaların ihlal edildiğini iddia ederek cezalandırma yetkisini bireylerin elinden alır. Bireyler değil yasalar ceza vermelidir. Nietzsche cezalandırmanın asırlar boyu hizmet ettiği birçok amaç üzerine düşünerek bütün kavramların birçok farklı anlamlarının olduğu uzun ve değişken bir tarihinin olduğu sonucuna varır. Kavramlarının anlamı bir güç istemi tarafından belirlenirler. Kavramlar onları değerlendiren güç istemleri tarafından anlamlandırılırlar ve kullanılırlar.

Nietzsche “kara vicdan” kavramının kökenini, avcı-toplayıcı toplumdan yerleşik toplum yaşamına geçişte bulur. Şiddet içeren hayvani içgüdülerimiz iş birliğine dayalı bir toplumda yararlı olmaktan çıkmıştır. Bu içgüdülerini içe yöneltmek suretiyle onları bastırırız. Kendimizle mücadele ederek bir iç yaşam, bir kara vicdan, bir güzellik duygusu ve dinin kökeni olan atalarımıza karşı minnettarlık duygusu oluştururuz. An itibarıyla kara vicdanımızı içgüdülerimize yöneltmiş durumdayızdır ama Nietzsche bunu iç güdülerimizi bastıran yaşam yadsıyıcı güçlere karşı çevirmemiz gerektiğinden bahseder.

Nietzsche üçüncü denemede “çileci ideallerin anlamı nedir?” sorusunu sorar. Neden birçok farklı kültürden insanlar kendini inkar etme şeklinde tezahür eden çileci idealleri takip etmektedirler? Nietzsche bu ideallerin kişinin kendisi üzerinde tam bir kontrol sağlamasına imkan tanıyarak güç duygusunu arttırdığını söyler. O halde birçok durumda çilecilik yaşamı olumsuzlamaktan çok olumlamaktadır. Çileci idealler kendilerini farklı insanlarda farklı şekillerde ortaya koyarlar. Felsefi çileciliğin bir kısmı filozofları çevrelerindeki dünyanın aldatıcı olduğunu ileri sürmeye yöneltmiştir. Bu şeylere bakmanın sadece bir biçimidir ve Nietzsche şeylere mümkün olduğunca çok perspektiften bakmayı önerir. Hakikate bakmanın tek bir doğru yolu yoktur dolayısıyla bakış açımızda esnek olmak en iyisidir.

Nietzsche’ye göre çilecilik tinsel hastalıktan doğmuştur. Yaşam mücadelesini çok zor bulanlar yaşama karşı dönerler ve yaşamı suçlarlar. İnsanlığın büyük bir kısmı hastadır ve rahiplerde kendileri de hasta olan doktorlardır. Din bu tinsel hastalığa kısmen tefekkür ve çalışma ama aynı zamanda kendini günah bilinci ve suçluluk olarak ortaya koyan “his sefahati” yoluyla istemeyi ortadan kaldırarak cevap verir. Kendimizi günahkar olarak görürüz ve

mazoşist bir şekilde kendimizi cezalandırırız. Bilim ve akademik çalışma dinin çileci ideallerine birer alternatif değildirler. Bunlar basitçe tanrıya tapınmayı hakikate tapınmakla değiştirirler. Sağlıklı bir tin hakikatin değerini sorgulamalıdır. Nietzsche çileci ideallerin istemi yaşama karşı yöneltirken aynı zamanda istemenin çok güçlü bir şekilde uygulanmasını sağladıklarından bahseder. İnsan hiçbir şey istememektense hiçliği istemelidir.

Nietzsche bizzat akıl yürütmemizin dayandığı varsayımları askıya almamızı veya ters yüz etmemizi istediğinden dolayı okunması zor olan bir düşünürdür. Birçok temel noktayı sorgulamaya giriştiğinden batı felsefesi tarihinin en derin filozoflarından biridir. Eğer soykütüksel yöntemin, güç isteminin ve perspektivizmin birbirlerine bağlı olduklarını anlayabilirsek Nietzsche'nin argümanlarını anlamak çok daha kolay hale gelir.

Nietzsche'nin bir şey ve onun anlamı arasındaki ayrımında varsayımlarımızı kurcalamasını sağlayan şüphenin ilk adımını buluruz. Şeylerin anlamlarının onlara içsel olduğu düşünülür. Örneğin cezalandırma eyleminin anlamının ve arkasında yatan sebebin adaletin gereği olarak işlenen bir suçun karşılığının verilmesi olduğu düşünülür. Oysa Nietzsche'ye göre şeyler farklı zamanlarda farklı anlamlar taşımaktadırlar. Cezalandırmak bazı zamanlarda bir kişinin gücünü göstermesi, basit bir zalimlik ve misliyle mükabele etme olmuştur. Eğer bir şeyin anlamının hep aynı kaldığını düşünürsek ne o şeyi ne de o şeyin kökenini anlayamayız.

Nietzsche'nin eleştirisinin temelinde bulunan soykütüksel yöntem ahlaki kavramlarımızın şu ana ulaşısıya dek geçirdiği dönemeçli ve yapılandırılmamış güzergahı aydınlatmaya çalışır. Ahlakın, tanrı, akıl, gelenek vs. gibi aşkınsal bir temele yaslandığına inanıldığı için kutsal olduğu düşünülür. İyi, kötü ve şerrin her zaman için aynı anlama geldiklerine ilişkin yaygın kanının aksine Nietzsche'nin soykütüksel yöntemi bu kavramların nasıl evrim geçirdiklerini göstererek mevcut ahlaki kavramların sürekliliği veya mutlak hakikati hakkındaki yanılgıyı gideremeye çalışır.

Uzun geçmişleri boyunca farklı hatta çelişkili anlamlara sahip olduklarından dolayı kavramların veya şeylerin evreni oluşturan temel öğeler oldukları düşünülemez. Nietzsche bu kavramların büründükleri farklı anlamları değerlendirmek için neyin bu anlamları mümkün kıldığına bakar. Altta bulunanın güç ve istemler olduğunu görür. Tüm varoluş farklı istemlerin güçlerini arttırmak

için birbirlerine karşı giriştikleri bir mücadeledir. Bu güç istemi en bariz şekilde insanlarda belli olur. İnsanların arasındaki çatışmalarının çoğunun sebebi birbirleri üzerinde hakimiyet sağlayıp güç hissini arttırmaktan başka bir şey değildir.

Nietzsche ahlaki kavramların değişkenliğini güç istemi kavramına referansta bulunarak açıklamaya çalışır. Güç istemi evrendeki en temel hareket ettiricidir. Her istem, her ne bu kadar arzuyu çok farklı yollarla ifade etse de bağımsız olma ve diğer istemlere hükmetme arzusuna sahiptir. Örneğin zorba bir öğrenci diğer öğrenciler üzerinde fiziksel bir güç elde ederken inek öğrenci de çok çalışarak entellektüel türde bir güç elde etmeye çalışır. Bütün kavramlar insan icatları olduklarından bütün kavramlar en nihayetinde belli bir güdünün tezahürü olmak durumundadırlar. Örneğin iyi kavramı bolluk ve dinçlik olarak anlaşılabilirdiği gibi yorumlayana bağlı olarak uysallık ve hayırseverlik olarak da anlaşılabilir. Şu anda görece sabit ahlaki kavramlara sahibiz gibi görünüyorsa da bu durum aslında köle ahlakının diğer tüm bakış açıları üzerindeki zaferini yansıtmaktadır. Bu kavramların sabit anlamlara sahip olduklarını varsayarak kendi istemimizi bu kavramları şekillendiren istemlere teslim etmiş oluruz. Güçlü isteme sahip insanlar kendilerine dayatılan düşünce kategorilerine direnirler ve dünyayı kendi özgün perspektiflerinden görmelerini sağlayacak bağımsızlığa ve yaratıcılığa sahiptirler.

Nietzsche antik aristokratik kültürlerin ahlakını överken ve Yahudi-Hristiyan köle ahlakını mahkum ederken basitçe eski efendi ahlakına dönmeyi savunmaz. Köle ahlakının belirgin etkisi zararlı iken birtakım yararlar da sağlamıştır. Antik fatihler daha temiz vicdanlara sahiptirler ama daha sığıldı. Kölenin içine dönmesinin bir sonucu olarak daha derin ve kurnaz hale geldik ve bizi hayvanlardan ayıran nitelikler kazandık. Güç istemlerini dışarıya başarılı bir şekilde yansıtamayan ve etrafındakiler üzerinde hakimiyet kurmayı beceremeyenler istemlerini kendi içlerine döndürmüşler ve kendi üzerlerinde muazzam bir güç elde etmişlerdir. Yahudi-Hristiyan ahlakının modern çağdaki hakimiyeti kölenin içsel gücünün fatihin dışsal gücünden çok daha güçlü olduğunun bir kanıtıdır. Nietzsche'nin ilgilendiği nokta köle ahlakının bizi daha içe dönük bir hale getirmesi değildir içsel mücadeleyi kaybetme tehlikesi içinde olduğumuzdur. İçsel mücadele zahmetli ve zordur ve Nietzsche dinin, bilimin ve felsefenin çileciliği içinde mücadeleden vazgeçme veya zorluğu en aza indirme arzusu olduğunu düşünür. Nietzsche insanlığı varılacak bir son nokta olarak değil hayvan ve üst insan arasında geçilmesi gereken bir köprü olarak görür. Köle ahlakı

tarafından meydana getirilmiş içsel mücadele içimizdeki yaşamı olumsuzlayan güçlere karşı düzgün bir şekilde yöneltildiğinde sahip olduğumuz en büyük nimet olur.

Nietzsche sıklıkla dilin ifade etmek istediği şeyleri ifade etme kapasitesine sahip olmadığı konusunda hayıflanır ve bu konudaki temel sorunun dilin özne yüklem yapısında bulunduğunu söyler. Bütün cümleler özne ve yüklemden oluştuğundan gerçekliğinde bu şekilde olduğunu yani eyleyenlerden ve eylemlerden oluştuğunu düşünmeye itiliriz. Nietzsche'ye göre sadece eylemler vardır eyleyenler yoktur ve örneğin bir kartalın öldürme eyleminden bağımsız olarak var olduğunu söylemek şimşeğin çakma eyleminden bağımsız olarak var olduğunu söylemek kadar saçmadır. Şimşeğin çakma eyleminin kendisi olduğu gibi kartal da öldürme eyleminin kendisidir: biz yaptığımız şeyizdir. Birçok metafizik evreni şeylerden oluşmuş olarak görürken Nietzsche'nin metafiziği evreni istemlerden oluşmuş olarak görür. Dilimizin yapısı her eyleme bir özne karşılık gelecek şekilde kurulduğundan istemlerini gerçekleştiren özneler var olduğuna inanmaya eğilimliyizdir. Nietzsche'ye göre seçimler yapan ve buna göre eyleyen bir 'ben' yoktur. Ben denen şey farklı istemlerin kendilerini kararlar ve eylemler olarak öne sürdükleri bir forumdur.

2. NIETZSCHE’NİN HAKİKAT ELEŞTİRİSİ

Nietzsche’nin hakikate ilişkin görüşü O’nun epistemolojisinin hatta belki de tüm felsefesinin en tartışmalı noktalarından biridir. Nietzsche hakikatin var olup olmadığı, eğer varsa da değerinin ne olduğuna ilişkin birbirinden oldukça farklı hatta bazen birbiriyle çelişen tutumlar sergilemiştir. Olumsuz tutumuna “İnsanın hakikatleri nihai olarak nedir? Yalnızca çürütülemez hataları.” (Nietzsche, 1887/1974:219) ve “‘Hakikat’; benim düşünce tarzıma göre, zorunlu olarak hatanın antitezini belirtmez ama en temel durumlarda, çeşitli hataların yalnızca birbirleriyle olan ilişki durumunu belirtir. (Nietzsche, 1901/1968:290) olumlu tutumuna ise “Kişi atacağı her doğruluk adımı için, kendisiyle savaşmak zorundadır; yüreğinin, yaşam sevgisi ve güveninin bağlı olduğu her şeyi buna feda etmek zorundadır. Bu da ruh büyüklüğü gerektirir: doğruluğa hizmet, en güç iştir.” (Nietzsche, 1895/2003:74) örnek olarak verilebilir.

Nietzsche’nin epistemolojisini ele alan her çalışmanın öncelikle bu sorunla hesaplaşması gerekir. Dahası Nietzsche’nin hakikat görüşüyle ilgili birçok noktanın aydınlatılması gerekmektedir. Bunlardan ilki Nietzsche’nin hakikatle tam olarak ne kastettiğidir. İkincisi ise bu kavrayışın geleneksel ve yaygın olarak kabul gören tekabüliyet, tutarlılık ve pragmatik doğruluk kuramlarıyla kurduğu ilişkinin doğasıdır. Nietzsche’nin hakikat kavrayışı, söz konusu doğruluk kuramlarından herhangi birinin altında ele alınabilir mi? Eğer alınamazsa bunlarla kurduğu ilişkisi nasıldır? Nietzsche’nin hakikat karşısındaki konumunun paradokslara yol açtığı iddia edilmiştir. Bu paradokslar Nietzsche araştırmalarında en önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu paradokslar kaçınılmaz mıdır? Yoksa Nietzsche’nin felsefesinin ve epistemolojisinin diğer yönleri hesaba katıldığında bu paradokslar ortadan kalkmakta mıdır?

Nietzsche bazı yerlerde hakikati kabul eder ve yüceltir diğerlerinde ise reddeder ve hakikat düşüncesinin bile kabul edilemez olduğunu söyler. Bu durum ise Nietzsche’nin bilgi ve hakikat konusunda tutarlı bir görüşe sahip olmadığını düşündürmesine sebep olmuştur. Bu ise bazı yorumcuların Nietzsche’den uzaklaşmasına yol açmıştır. Bazı yorumcular da bu çelişkinin yüzeyde olduğunu ve Nietzsche’nin tutarlı ve bütünlüklü bir hakikat kavrayışına sahip olduğunu iddia etmişlerdir. Çelişkili gibi görünen yönler vardır ama bunlar ya belli bir işlevi yerine getirirler ya da Nietzsche’nin geleneksel epistemolojiye getirdiği eleştirinin yansımalarıdır. Bazı yorumcular ise çelişkinin Nietzsche’nin düşüncesinin özünde

yer aldığını düşünmüşler ve bu çelişkiyi tüm boyutlarıyla kucaklama yoluna gitmişlerdir. Onlara göre bu çelişinin kendisi değerlidir. Nietzsche'nin epistemolojisi üzerine bir şey söylemek öncelikle bu konuda net bir tavır almayı gerektirir.

Hakikat önermelerin içeriği ve bu önermelerin göndermede bulunduğu durumlar arasındaki uyum değilse nedir? Epistemoloji tarihi bu konuda uzun ve kapsamlı tartışmalarla doludur. Bu tartışmaların ayrıntılarına girmek Nietzsche'nin bu konudaki özgün tavrının gözden kaçırılmasına yol açabilir. Nietzsche tekabüliyet ilişkisi hakkında neler söylemektedir? Bir uygunluktan ya da temsil etmeden söz edilebilir mi? Nietzsche görünürde tekabüliyet ilişkisini reddetse de kendine özgü bir tür uygunluk kuramını çalışmalarında barındırmış mıdır? Yoksa bu ilişkinin var olup olmadığı dahi önemli değil midir? Nietzsche bu konuda neyi amaçlamaktadır?

Bazı yorumcular Nietzsche'nin bilgi kuramının bazı içsel paradoksları yüzünden gölgelendiğini iddia etmişlerdir. Hakikatin olmadığını söylemek mümkün müdür? Bu ifadenin kendisinin bir hakikat iddiası olduğu görmezden gelinebilir mi? Nietzsche bu sorunu nasıl aşabilir?

İşte tüm bu konular ve ayrımlar Nietzsche'nin epistemolojisinin özgün sorunlarını oluşturmaktadır. Nietzsche'nin hakikat eleştirisiyle ve genel olarak epistemolojideki tutumuyla ne yapmaya çalıştığını anlamak bu noktaların aydınlatılmasıyla mümkün olacaktır. Nietzsche'ye ilişkin yanlış anlaşılmanın düzeltilmesi ve yorumcunun belli bir tavır almasının gerektiği durumlarda ise net bir tavır alınması gerekmektedir. Gerek Nietzsche'nin metinlerinde gerekse de Nietzsche araştırmalarında artık neredeyse geleneksel hale gelmiş tavırlar ve tutumlardan kaynaklanan birtakım sorunlar bu bölümün odak noktalarını oluşturacaktır.

2.1. Geleneksel Metafizik ve Hakikat

Nietzsche geleneksel metafizik olarak adlandırdığı ve Batı uygarlığının ve tarihinin temelinde bulunduğunu ve birçok kurumunu ve kültürel yapısını, tinsel tavır ve tutumunu alttan alta belirlediğini düşündüğü, Platon'dan Kant'a kadar neredeyse bütün filozofların düşünce sistemini şekillendirdiğini iddia ettiği bir takım ilke ve değerlerin, önyargı ve varsayımların, tutum ve tavırların

kristalleşmiş halinin hakikat kavramı olduğunu öne sürer. Aslında bir bakıma Nietzsche'nin tüm çalışmasının ve eleştirilerinin hakikat kavramının eleştirisinde toplandığı söylenebilir. Bu bağlamda geleneksel metafiziksel düşüncenin hakikat kavramını nasıl tasarladığını ortaya çıkarmak Nietzsche'nin bu tasarımda yanlış ve eksik olana ilişkin düşüncelerinin kavranmasında yardımcı olabilir. Hakikat kavramı metafizik düşünce içinde nasıl bir konum veya işleve sahiptir? Varlığa ilişkin tasarımıyla olan bağı nedir? Ahlaki, politik, kültürel, sanatsal vb. diğer yaratılarımızla hakikat kavrayışımız arasında bir ilişki var mıdır? Hakikat düşüncesi yaşamımızı ve nihayetinde varoluşumuzu nasıl etkiler? İşte Nietzsche bu sorulara verdiği yanıtlar üzerinden temellendirdiği hakikat eleştirisini bir mihenk noktası ya da bir ölçüt olarak kullanarak felsefenin ve kültürün diğer alanlarına yönelir.

Gelenekse metafiziğe göre hakikat değişmez ve sabittir. Her durumda kendisiyle aynı kalır. Zaman, mekan, kişi, toplum, çağ, tarihsel dönem, fikir, istem gibi herhangi bir öğeyle koşullanmamıştır. Bu anlamda da görelî değil mutlaklıktır. Kendi başına var olur. Etkilenmez ve değişmez. Duygular, tutkular, kaygı ve korkular, ihtiyaçlar, beklentiler, arzu ve istemler gibi öznel olan hiçbir şey tarafından belirlenmez ve etkilenmez. Nesneldir. Dolayısıyla yaratılmaz. Yapım ve inşa süreçleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Keşfedilmeyi beklemektedir. İnsanın yapabileceği tek şey hakikati elde etmeye çalışmak olmalıdır. Bu da çoğu durumda öznel olandan ya vazgeçmeyi ya da öznel olanı sınırlamayı ve kontrol altına almayı talep eder. Öznelliğin dahil edilmesi hakikati yalnızca bozma ve yozlaştırmayla sonuçlanacaktır.

Nietzsche'ye göre geleneksel felsefenin hakikati kavrayışı böyledir. Bu çalışmanın amacı felsefenin genel olarak hakikati ve bilgiyi nasıl kavramsallaştırdığı ve Nietzsche'nin bunu ne kadar doğru anladığı değildir. Bu konu başlı başına birçok kapsamlı çalışmanın içeriğini oluştururdu. Bu çalışmanın amacı Nietzsche'yi kendi sınırları içinde sunmaktır. Bu çalışmada tarihsel gerçeklikten ziyade Nietzsche'nin konuya ilişkin düşünceleri ön plana çıkarılmıştır. Bu tavır ise kendi içinde hatalı değildir. Odak noktasının korunması hedeflenmiştir. Birçok yorumcu Nietzsche'nin çalışmalarında eksik bıraktığı, yanlış anladığı, bilerek ya da bilmeden çarpıttığı noktaları işaret etmiştir. Bazıları bu bariz zafiyeti Nietzsche'den uzaklaşmanın bir nedeni olarak görmüş diğerleri ise önemi olanın Nietzsche'nin yapmaya çalıştığı şey olduğunu düşünüp bunu korumaya çalışmıştır. İkinci tavır bu çalışmanın da yer aldığı konumu temsil

etmektedir. Tarihsel gerçekler her ne kadar önemli olsa ve gözden kaçırılmaması gerekse de bu gereksinimi dikkate alan tavrın Nietzsche'nin felsefesinin özgün karakterine ve başarılarına gölge düşürmesi kabul edilemez. O halde Nietzsche'yi kendi içinde sunmak, hangi kavramı ve argümanı nasıl inşa ettiğini veya yapılandırdığını anlamak ve bunlarla ne yaptığını ortaya çıkarmak Nietzsche'nin başarısını serimlemek için yeterli ve gereklidir.

Nietzsche, felsefenin hakikat tasarımına bir gerçeklik tasarımının karşılık geldiğini söyler. Söz konusu olan ontoloji ve epistemoloji ilişkisidir. Varlık ve bilgi tasarımları birbirleriyle uyusurlar çünkü bilgi belli bir gerçekliğin bilgisidir. Dolayısıyla belli bir hakikat kavrayışını ele alan her çalışma bu hakikatin yaslandığı veya kendisini mümkün kılan varlık tasarımını ortaya çıkarmalıdır.

Nietzsche geleneksel felsefenin varlığı değişmez ve sabit olarak tasarladığını söyler. Değişme en kötü durumda bozulma, yozlaşma ve yitip gitmeyle en iyi durumda ise eksik olmayla ve tamamlanmaya çalışmakla özdeşleştirilmiştir. Bu ise değişimin değerden düşürülmesiyle sonuçlanmıştır. Değerli olan tamdır, bütünlüğünü korur ve homojendir. Kendi başına var olur. Var olmak için başkasına bağlı değildir. Değişime ihtiyaç duymaz.

Bilgi değişene değil, değişmeye aittir. Değişen şeyler hakkında bilgi ortaya konamaz. Çünkü hakkında bir içerik ürettiğimiz durumun daha biz bu içeriği ifade ederken değişmekte olduğunu kabul edersek bilgi iddiamızdan vazgeçmek zorunda kalırız. Bilgi iddiasının belli bir güvenilirliği söz konusu olacaksa bilgisini ortaya koyduğu gerçeklik diliminin en azından bilgi iddiasında bulunduğu süre boyunca belli bir istikrarı koruması gerekir.

Geleneksel felsefe bilgiyi garanti altına almak için bilginin karşılık geldiği varlığı sabitleme yoluna gitmiştir. Tabi ki burada sözü edilen bilgi, en temel ve kökensel ilke, ölçüt ve değerlere ilişkindir. Bunlar temelde bulunduğu bir kez güvenilirlikleri tesis edildiğinde üzerinde inşa edilen tüm yapılar da belli ölçüde güvenilir hale gelirler. Böylesi bir güvenilirliği ise gündelik ve sıradan varoluşta bulamayız. İnsan ve insanın dünyası sürekli değiştiği için bilginin ve hakikatin nesnesini oluşturamazlar. Bilgi birçok durum ve koşulda güvenilirliğini koruyacaksa farklı bir alana ait olmalıdır. Dolayısıyla insanın zayıf ve kırılğan gerçekliğine aşkınsal bir alan olmalıdır. İnsanın zaaflarından ve kaptislerinden

uzak böylesi bir varlık alanı bilginin ve o bilgiyle şekillenen etkinliklerin garantörüdür. İnsanın varoluşu böylesi bir bilgiyle korunur.

Nietzsche'ye göre gerçekliği sabit ve nesnel olarak tasarlayan bu tavır birkaç açıdan sorunludur. Öncelikle gerçeklik sabit ve mutlak değildir sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Yani varlık dünyası değil oluş dünyasıdır söz konusu olan. Sabitlik ve istikrar belli alanlarda ve sınırlı zaman dilimleri içinde söz konusu olabilir. Gerçekliği değişmeden muaf olarak tasarlamak hem epistemolojik bir hata olacağı gibi hem de bizi gerçeklik karşısında zayıf bir duruma düşürecektir. Gerçekliğin sürekli değişen taleplerine karşı gerektiği gibi karşılık verilememesiyle sonuçlanacaktır. Bu tavrın yarattığı ikinci sorun değişimin değerinin gözden düşürülmesidir. Değişme, insanın ve insan dünyasının en temel niteliği ise değişme olgusuna gerekli dikkati göstermemek insanla ilgili en temel durumlara kayıtsız kalmayı getirir. Bu tutum ayrıca bilginin nesnel yani insanı aşan bir nitelikte olduğu yanılışmasını da beraberinde getirir. Bilginin kaynağının insanın varoluşunun doğası olduğunun ve insan yaşamında belli bir işlevinin bulunduğu gözden kaçırılmasına yol açar.

Bilginin çok çeşitliliği hakkında. İnsanın birçok başka şeyle ilişkisini (ya da türlerin ilişkisini izlemek)- bu, diğer şeyler hakkında nasıl "bilgi" olabilir! Bilmenin ve bilginin yolu zaten varoluş koşullarının bir parçasıdır: ki (bizim için) bizi koruyanın dışında başka bir entelekt türünün olamayacağına dair çıkartılan sonucu neden olur: bu güncel varoluş durumu belki de sadece tesadüfidir ve belki de hiçbir şekilde gerekli değildir.

*Bilgi edinme cihazımız "bilgi" için tasarlanmamıştır.
(Nietzsche, 1901/2014:496)*

Gerçekliği sabit olarak tasarımılayan tutumun yol açtığı üçüncü sorun ise insanı zayıflatmasıdır. Sürekli değişen bir gerçeklikte hayatta kalmak ve kendini gerçekleştirmek veya yaratmak muazzam bir çaba ve cesaret gerektirir. Gerçekliğin hiç değişmediği yanılgısı ise ya bu cesareti gösterebilecek güce sahip olmamanın sonucudur ya da bu duruma yol açar.

Bu şenlikli girişin ardından ciddi bir söz işitilmek ister: en ciddi olana seslenecek. Felsefeciler ve bilgi dostları, açın gözünüzü,

şehit olmaktan sakının! “Hakikat isteği için” acı çekmekten! Hatta kendinizi savunmaktan! Vicdanınızın tüm günahsızlığını, ince yan tutmazlığını bozar; sizi karşı çıkışlara ve kırmızı kumaşlara direngen kılar; aptallaştırır; boyağılaştırır; tehlikeyle, iftirayla, zan altında olmakla, sürülmekle ve hatta daha kötüsü sonuçlarıyla savaşırken, sanki yeryüzünde hakikatin koruyuculara gereksinimi varmış gibi! Ve işte siz, siz en acıklı kılıkların şövalyeleri sevgili avareler, ruhun örümcek ağı örücüler! Sonunda, yeterince öğrendiğiniz; haklı olup olmamanızın pek de önemi yok, şimdiye kadar hiçbir filozof haklı olmadı ki savcuların ve yargıçların önünde tüm debdebeli tavırlarınızdan, kozalarınızdan daha bir övülesi hakikatçilik, özel sözcüklerinizden, tuttuğunuz öğretilerden sonra (arada bir kendinizden sonra) kondurduğunuz her soru işaretinde bulunabilir! İyisi mi çekilin şöyle bir kenara! Gidin saklayın kendinizi! Maskelerinizi ve incelmışliğinizi takının da yanlış anlaşılın! Ya da biraz korkun! Ve bahçeyi unutmayın, altın çitlerle çevrili bahçeyi! Çevrenizdeki insanlara bir bahçeymiş gibi sahip çıkın- ya da suların üstündeki müzik, gün batımına doğru, günün anımsamalara döndüğü; - iyi bir yalnızlık seçin, özgür, uçarı, kolay yalnızlık, size de böylece bir anlamıyla iyi kalma hakkını versin! Ne zehirli, ne hileci, ne kötü yapıyor herkesi; gözler önüne serilmiş güçle yürütülemeyen her uzun savaş! Nasıl da kişisel kılıyor insanı, bir uzun korku, uzun bir süre düşmanı kullanarak, olası bir düşmanı! Bu toplumdaki sürülmüşler, bu uzun süre izlenmiş, kötü biçimde saldırıya uğramışlar- ayrıca zorlanmış münzeviler. Spinozalar ve Giordano Brunolar – eninde sonunda hep, en yüce tinsellik maskesi arkasında, belli kendimleri bile bilmeden, incelmış intikamcılara, zehir hazırlayıcılara dönüşüyorlar (Spinoza'nın ahlakını ve ilahiyatının temelini açın bakın da görün!). – Bir felsefecinin şaşmaz biçimde felsefi mizah duygusunu yitirşinin işareti olan ahlaksal öfkenin yontulmamışlığından söz etmeyelim. Felsefecinin şehit olması “hakikat için kurban olma”sı, içinde bulunana kıskırtıcıyı, gösterişçi artisti ortaya çıkarmaya zorluyor; eğer biri şimdiye dek artistik merakla seyretmişse, birçok felsefeciyle ilgili olarak, tehlikeli bir isteği kolaylıkla kavrayacak, ondaki çöküntüyü bir kez daha görecektir (“şehitliğe” doğru çöküntü, sahneye, kürsü çıkırtkanlığına). Ancak

böyle bir istekle görülecek şeyin ne olduğu açık olmalı: Yalnızca satir dramı mı yalnızca komik bir ek piyes mi, yalnızca uzun gerçek trajedinin sonuna geldiğinin sürüp giden bir kanıtı mı: Her felsefenin daha doğuşunda uzun bir trajedi olduğunu varsayarak.- (Nietzsche, 1886/2013:42-43)

Yukardaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi metafizik düşüncenin yansımaları çok uzaklara dek ulaşabilmektedir. Öyle ki felsefe ve bilim dahi bundan nasibini almıştır.

Nietzsche, geleneksel metafiziğin hakikat kavrayışının ontolojik ve epistemolojik açılardan sorunlu taraflarına dikkat çektikten sonra bunun ahlaksal ve kültürel yansımalarına odaklanır. Nietzsche'nin bu eleştirisinin ayrıntıları ilk bölümde işlenmiştir. Bu bölüm açısından önemli olan Nietzsche'nin hakikat kavrayışının kendi içindeki konularıdır. Bilginin tam da insanın en temel niteliklerinden kaynaklandığını ortaya çıkarmak, geleneksel metafiziğin temel varsayımlarını çökertmek için en önemli adımı oluşturacaktır. Bu ise doğruluk ölçütü olarak tekabüliyet ya da uygunluk kuramının bir eleştirisini gerektirir. Nietzsche'nin hakikat eleştirisinin ve bu eleştiriye mümkün kılan hakikat anlayışının tam olarak anlaşılması, O'nun epistemolojisinden ve bu epistemolojiyi mümkün kılan ontolojiden bağımsız değildir. Epistemolojisinin kilit kavramı olan perspektivizm ve bu anlayışa dayanan güç istemi metafiziği bu noktada ele alınmalıdır.

2.2. Hakikatin Antropolojik Kökeni

Epistemoloji, geleneksel düşüncenin tanımladığı haliyle insan gerçekliğinden bağımsız değildir; yaşam ve varoluşla kökensel bağları olan bir alandır. Nietzsche'nin bu konudaki en net tavrını “Ahlaksal Olmayan Anlamda Hakikat ve Yalan Üzerine”de buluruz. Nietzsche burada hakikatin ne olduğunu sorar ve hakikati metaforik ve şiirsel doğasına rağmen uzun süreli kullanımından dolayı artık insan gerçekliğinden bağımsız ve değişimden muaf olarak görülen insan ilişkileri bütünü olarak tanımlar;

O halde hakikat nedir? metaforların, ad aktarımlarının ve insanbiçimcileştirilmelerin hareket halindeki bir yığını: şiirsel ve retorik olarak yoğunlaştırılmış, aktarılmış ve süslenmiş, uzun süreli

kullanımdan sonra bir insan grubuna değişmez, mutlak ve bağlayıcı görünen insan ilişkilerinin bütünüdür. Hakikatler illüzyon olduklarını unutan illüzyonlardır: tükenmiş ve duyumsal güçlerini yitirmiş metaforlardır. (Nietzsche, 1979:83)

Dolayısıyla bilgi insanın damgasını taşır. Bu ise insanın en temel niteliklerine, insanı insan yapan şeylere göre belirlenmesi demektir. Nietzsche'ye göre insanı doğası veya özü onun kaygı ve korkularında, beklentilerinde, istek, arzu ve ihtiyaçlarında, ifadesini bulur. Bunlar aynı zamanda belli bir türden insan varoluşunun ifadesidir. İşte bilgi, doğrudan insanın bu özüyle ilintilidir.

Birbirlerinden çok farklı hatta zıt yaşam tarzları vardır. Belli bir yaşam tarzı Nietzsche'ye göre belli bir varoluşla ve belli bir insan dünyasıyla iç içedir. Hakikat işte tam da bu yaşam tarzının temellerini ifade eder. Belli bir yaşam tarzını mümkün kılan koşulların ve temellerin ifadesidir. Bir hakikatle belli türden bir varoluşun nasıl mümkün kılındığı yani o varoluştaki en önemli ve değerli öğelerin neler olduğu, nelerin o varoluşu geliştireceği ve nelerin yıkıma uğratacağı, peşinden koşulması ve uzak durulması gerekenlerin neler olduğu tesis edilir. Hakikat kavramı aracılığıyla hem belli bir yaşamı ifade etmek ve belirginleştirmek hem de geliştirip korumak amaçlanır.

Bilginin kaynağı.- Anlama yetisi upuzun bir zaman dönemi boyunca yanlıştan başka bir şey üretmedi. Bunlardan birkaçının yararlı olduğu kanıtlandı, türü korumaya yardım ettiler. Bunlara isabet ettirenler, ya da bunları miras alanlar, kendileri ya da kendi soylarından gelenler bakımından daha talihli oldu.

Sonunda hemen hemen insanın türsel, temel niteliği oluncaya dek sürekli miras bırakılan bu tür yanlış inanç öğretilerinin .... İnsan bununla yaşayamazmış gibi görüldü: Organizmamız tersine göre hazırlanmıştı; bütün yüksek işlevleri, duyu algısı, her tür duyumsama fi tarihinden beri özümsemiş temel yanlışlarla çalışmıştı. Dahası, bu önermeler, bilgi dünyasında “doğru” ile “doğru olmayanın” belirlendiği düzgüler oldu. –mantığın en uzak bölgelerine dek.

Bu yüzden bilginin gücü, doğruluk derecesine değil yaşına, onun ne ölçüde içerildiğine, yaşam koşulu olan niteliğine bağlıdır.

Yaşam ile bilginin çatışır gibi görüldüğü yerde hiçbir zaman gerçek bir kavga olmadı, orada yadsıma ile kuşku delilik sayıldı yalnızca. Doğal yanlışların karşıtlarının var olduğunu kabul eden, bunlara bağlanan eleallılar gibi ayırksı düşünürler bu karşıtlarla uyumlu yaşamının olanaklı olduğuna inandılar. Onlar değişmez, insanlık dışı bir adam olarak bilgeyi icat ettiler: Bilgelerin bilgisinin yaşamın ilkesi olduğuna inandılar. Gelgelelim, bütün bunları ileri sürmek için kendilerini, kendi durumları konusunda kandırmaları zorunluymdu: Kurgusal olarak kendilerine kişi dışılık ile değişmeyen süre yüklemek zorundaydılar; bilgenin doğasını yanlış yorumlamak zorundaydılar; bilge dürtülerin rolünü yadsımak zorundaydılar. Onlar, kendilerinin de önermelerine, sağduyuya karşı çıkararak ya da sükunet isteği ile ya da tek başına sahip olmak ya da egemen olmak için ulaştıkları gerçeğine gözlerini kapadılar. Dürüstlük ile kuşkuculuğun da incelerek gelişmesi sonunda bu insanları olanaksız kıldı. Onların yaşam, yargılama biçimlerinin de ilkel dürtülere, bütün duyan, bilen varlıkların temel yanlışlarına bağlı olduğu görüldü .... Sonunda bilgi ile doğru için savaş öteki gereksinimler arasında bir gereksinim olarak yerini aldı. Bundan sonra yalnızca inanç, kanı değil irdeleme, güvensizlik, yadsıma, karşıtlık da bir güç oldu. Bütün “kötü” içgüdülerin bilgiye boyun eğmesi sağlandı, hepsi bilginin hizmetinde kullanıldı, izin verilenin, onurlandırılanın, yararlı olanın görkemini kazandılar- sonunda iyinin gözü suçsuzluğunu da elde ettiler.

Böylece bilgi yaşamın bir parçası, dolayısıyla sürekli büyüyen bir güç oldu- bilgi bu ilkel temel yanlışlara çarpıncaya dek gelişti: İkisi de aynı insanda bulunan iki yaşam, iki güç olarak. Düşünür, hakikat güdüsü ile yaşam koruyan yanlışların ilk kez çarpıştıkları varlıktır artık. Bundan sonra hakikat dürtüsü kendisinin yaşam koruyan bir güç olduğunu da kanıtladı. Bu savaşla karşılaştırıldığında geri kalan her şey önemsizdir: Burada yaşam koşulları üzerine en son soru sorulmuştur, soruyu deneyle yanıtlama girişimiyle de ilk kez karşılaşıyoruz. Hakikat özümsemeye ne ölçüde dayanabilir. (Nietzsche, 1881-1887/2003: 120-122).

Geleneksel metafiziğin yanlışlığı, bilgi ve pratik arasındaki ilişkinin kopmasıyla başlar. Geleneksel metafiziğe göre hakikatin insan varoluşuyla hiçbir

alakası yoktur. Daha doğrusu insan varoluşunun olumsal ve kırılğan doğasıyla alakalı değildir. Tabi ki hakikat aracılığıyla insan yaşamının ve dünyasının düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Ama bu hakikat, kökenini insanın varoluşunda bulmaz. Hakikat ve bilgi insan varoluşuna aşkın olduğu düşünülen akıl, tin, ruh, tanrı, yasa, devrim gibi Nietzsche'nin Hristiyanlığın ifadesi veya uzantısı olduğunu düşündüğü, Batı uygarlığını tarihsel olarak şekillendirmiş tasarımlara dayanır. Bu durum Batı metafiziğinin muazzam çeşitlilikteki yaşam dünyalarını gözden kaçırmaya yol açmıştır. Çoğulluk ve farklılık gerekli değeri görmediği gibi bozulmanın ve yozlaşmanın göstergeleri olarak yorumlanmıştır. Dahası değişimin ve dönüşümün önünü tıkamış, değişimi engellemiş ve zayıflatmıştır. Böylece kökleşmiş tarihsel sorunlar varlığını devam ettirmiş, yeni ve potansiyel olarak daha iyi yaşam dünyalarının ortaya çıkması engellenmiştir. Bu durum geleneksel metafiziğin yarattığı en büyük olumsuzluğu ifade eder.

Nietzsche için hakikat bir değil çoktur. Çünkü bir değil çok sayıda yaşam tarzı vardır. İnsan varoluşunun olumsal ve değişken doğası göz önüne alındığında da bu durumun kaçınılmazlığı gözler önüne serilir. İnsan dünyasında hiçbir şey mutlak olmadığından, bu dünyayı şekillendiren çok çeşitli koşullara verilmiş çok farklı yanıtlar veya tepkiler bulunduğundan, dahası verilebilecek belki sonsuz sayıda yanıt olabileceğinden, bu yanıtların olumsallığının göstergesi olan kusurlu ve yetersiz tepkilerden hakikatin de kusurlu ve eksik olduğu sonucuna ulaşılır. Bu çoğul ve kusurlu yapısını ise değişkenliği tamamlar. Hakikatler sürekli olarak değişmektedir. Çünkü hakikatlerin ifadesi olduğu koşullar değişmektedir. Nietzsche hakikatin hem bu yapısını hem de insan varoluşu için önemini "Hakikat, belli bir yaşam türünün kendisi olmadan yaşayamayacağı bir hata türüdür. Yaşam için değer nihai belirleyicidir" (Nietzsche, 1901/1967:493) sözleriyle ifade eder.

Nietzsche Hakikatle belli insan varoluşlarını ilişkilendirdiği bu iddiasını hakikatin kökenini açığa çıkartarak temellendirir. Bu köken araştırmasının ise iki boyutu vardır: ilki insanlık durumuna odaklanıp bu durumun en temel niteliklerini serimlemek, ikincisi ise dilin kökenine ve bu kökenden kaynaklanan işlevine dikkat çekmektir.

İnsanlık durumunun en temel özelliği Nietzsche'ye göre kırılğan ve hassas oluşudur. Bunun en önemli nedeni ise gerçekliğin kestirilemeyen ya da öngörülemeyen karakteridir. Eğer gerçeklik sabit ve değişmez olsaydı hayatta kalmak ve stabil bir yaşam dünyası inşa etmek görece kolay olabilirdi. Oysa

gerçeklik sürekli bir akış, değişim ve dönüşümdür. Dolayısıyla hiçbir zaman kendisiyle aynı kalamayan bireysellikler veya tikelliklerden teşkil edilmiştir. Bu ise insanlık durumunu başlangıcından itibaren problematik hale getirir. Çünkü gerçeklik, hayatta kalıp gücünü arttırma şeklinde vuku bulan insanın en temel gereksinimine olumlu bir karşılık sunmamaktadır. Eğer insan hayatta kalacak, kendini gerçekleştirebileceği bir yaşama dünyası inşa edecek ve bu dünya içinde gücünü arttıracaksa gerçekliğin en azından belli bir kısmını stabil hale getirmek zorundadır. Stabil hale gelmesi onu düzenli ve kestirilebilir kılacaktır. Bu da bizim için onu daha güvenli kılmak demektir. Tabi ki bahse konu edilen bu düzey ontolojik düzeydir. Bu ise gerçekliğe kavramların ve tasarımların dayatılması yoluyla olur. Gerçeklik tahakküm altına alınır. İnsanın en temel ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda sınıflandırılıp tanımlanabilir hale getirilir. Gerçeklik epistemoloji aracılığıyla şekillendirilip yaratılır.

Bilgi cihazının tamamı soyutlama ve basitleştirme cihazıdır- bilgiye değil bir şeyleri sahiplenmeye yöneltilmiştir: "son" ve "araçlar", asıl doğalarından "anlayışlar" kadar uzaktır. "Son" ve "araçlar" ile süreci sahipleniriz; "anlayışla" da süreci oluşturan "bir şeyleri" (Nietzsche, 1901/2014:334)

Gerçeklik bizden bağımsız olarak var olmayan ama tam da bizim en kökensel gereksinimlerimiz ve taleplerimiz doğrultusunda yaratılan ve bunlar aracılığıyla korunan bir tasarımdır.

Ne "tin", ne neden, ne düşünme, ne bilinç, ne ruh, ne istenç, ne de gerçek vardır: hepsi hiçbir işe yaramayan kurgulardır. "Özne ve nesne" meselesi vardır, aksine sadece belirli rölatif doğruluklarla; her şeyden önce algılarıyla gelişebilen belirli hayvan türleri vardır (böylece deneyim toplayabilir)-

Bilgi, güç aleti olarak çalışır. Düz olduğundan gücün her artışıyla birlikte artar-

"Bilginin" anlamı: burada, "iyi" ve "güzel" konusunda olduğu gibi, bu anlayışın kesin ve dar bir antroposantrik ve biyolojik açıdan ele alınması gerekmektedir. Belirli bir türün kendisini muhafaza etmesi ve gücünü artırması için gerçeklik anlayışının,

temelde bir davranış şeması sağlamak için hesaplanabilir ve sabit olanlardan yeterince kapsamı gerekir. Korumanın yararlılığı – aldatılmamak için soyut teorik ihtiyaçlar değil – bilgi organlarının gelişiminin ardında güdü olarak yatar- gözlemleri kendimizi korumak için yeterli olacak şekilde gelişirler. Başka bir deyişle: Bilgiye duyulan arzunun ölçüsü, güç istencinin bir tür içinde büyüdüğü ölçüye bağlıdır: bir tür, efendisi olabilmek, onu zorla kendi hizmetine almak için belirli bir miktar gerçekliği kavrar. (Nietzsche, 1901/2014:325)

Nietzsche'ye göre epistemolojinin temelinde bu vardır. Bu aynı zamanda epistemolojinin en temel işlevidir. Böylelikle Nietzsche epistemolojik sistemlerin aşkınsal kökeni inancını yerle bir ettiği gibi mutlaklığı, birliği ve değişmezliği düşüncelerinin de altını oyar. Mutlak değildir, kökeninde insanın kendi varoluşunu devam ettirme istemi vardır ve belli insan topluluklarının varlıklarının korunup geliştirilmesi işlevini üstlenirler. Birden çoktur, çünkü insan varoluşunun alabileceği biçimler çoktur. Değişip dönüşür, çünkü bilgiye duyulan ihtiyaç sürekli değişmektedir.

İlk boyut için insan türünün doğayla kurduğu ilişki denebilir. İnsan yabancı ve vahşi bir alanı kendi yuvası haline getirir. Doğayı, kendi kavramları yani anlam ve değer sistemleri aracılığıyla kendisinin kılar. İkinci boyut ise insanların birbirleriyle olan ilişkisidir. İnsanlar bireysel olarak hayatta kalamazlar. Belirli türden iş birlikleri yapmak zorundadırlar. Birbirlerinden çok farklı insanlar arasında eşgüdümü sağlayıp, bütün bireyleri belli bir hedef doğrultusunda güdüleyebilmek ancak kompleks iletişim sistemleri aracılığıyla mümkün olur.

“Türün dehası üzerine”.- Bilinç sorunu, ... yalnızca ondan ne ölçüde vazgeçebildiğimizi kavramaya başladığımızda ortaya çıkar. Şimdi fizyoloji ile hayvan tarihi, bizi böyle bir kavrayışın .... başlangıcına yerleştiriyor. Çünkü biz düşünabiliyor, duyumsayabiliyor, isteyebiliyor, anımsayabiliyoruz, sözcüğün her anlamında “eyleyebiliyoruz”, gene de bunların hiçbiri (metaforik olarak dendiği gibi) “bilincimize girmek” zorunda değil. İnsan kendini bir aynada görmeden bütün ömrünü geçirebilir. .... En önemli konuda yüzeysel ise, bilinç niye var? .... bilinçliliğin incelmışliği ile gücü her zaman insanın (ya da hayvanın) iletişim sığınağı ile orantılı

olmuştur. Bu sığa da iletişim gereksinimi ile orantılı gibi görünmektedir. .... Bence durum bütün bir ırklar bütün kuşak zincirleri bakımından böyle: Gereksinimin, sıkıntının insanları ötekiler ile daha çabuk daha iyi anlaşmaya zorlamasının sonucu iletişim sanatının fazalılığı, iletişim gücünün artmasıdır. .... (Şu sanatçı denilenler, bu tür miras yedilerdir, söylevciler, vaizler, yazarlar da- onların hepsi uzun bir zincirin sonuna gelen insanlardır, bunların her biri, sözcüğün en iyi anlamında, “geç doğan”lardır, dediğim gibi, yaradılışca miras yedilerdir.

Bu gözlemin doğru olduğunu varsayarak artık bilinçliliğin iletişim gereksiniminin baskısıyla geliştiği; baştan beri onun yalnızca insanlar arasında gerekli, yararlı olduğu (özellikle buyuranlar ile boyun eğenler arasında); onun bu yararlar orantılı olarak geliştiği varsayımını ilerletebilirim. Bilinçlilik gerçekte yalnızca insanlar arasındaki bir iletişim ağıdır, ancak bu niteliği ile geliştirilmesi zorunludur; yırtıcı bir hayvan gibi yalnız başına yaşayan bir insan ona gerek duymayacaktı.

Eylemlerimizin, düşüncelerimizin, duygularımızın, hareketlerimizin –en azından onların bir bölümünün- bilincimize girmesi bu korkunç, insana uzun bir zamandan beri efendilik eden “-mak zorundasın”ın sonucudur. Soyu en fazla tehlikeye giren hayvan olarak insanın yardım etmeyi, korumayı öğrenmesi gerekiyordu; akranlarına ihtiyacı vardı, sıkıntılarını dile getirmeyi, kendisini anlaşılır kılmayı öğrenmek zorundaydı. Bunun için de en başta “bilinçliliğe” gerek duydu. Onu sıkıntıya sokanın ne olduğunu kendi kendine “bilmek” zorundaydı; nasıl duyumsadığını “bilmek” zorundaydı. Ne düşündüğünü “bilmek” zorundaydı. Çünkü, bir kez daha söylersek: İnsan, birçok canlı gibi, düşündüğünü bilmeden düşünür; ...

Kısacası, dilin gelişimi ile bilincin .... gelişimi el ele gider. Buna insanla insan arasında yalnızca dilin değil bakışın, tokalaşmanın, bir jestin de köprü olarak hizmet ettiğini ekleyelim. Bizim bilincimizde duyu verilerinin ortaya çıkması, onları sabitleyebilme, onları dışsalmışcasına sergileme gücümüz, bunları

imler aracılığı ile başkalarına aktarma ihtiyacımızla birlikte artar. İmler bulan insan aynı zamanda kendini her zamankinden daha fazla bilen insandır. İnsan kendi bilincini ancak sosyal bir hayvan olarak kazandı, - hala da bunu yapıyor, giderek daha fazla yapıyor.

Görüldüğü gibi benim düşüncem bilincin özünde insanın bireysel varlığına ait olmadığını, daha çok onun toplumsal ya da sürü doğasına ait olduğudur. Buradan şu çıkar: Bilinç, toplumun ya da sürünün yararı ne ölçüde gelişmesini gerektiriyorsa o ölçüde incelikle gelişti. Sonuç olarak, dünyadaki en iyi niyetle, olabildiğince bireysel olarak “kendimizi bilme” isteğimiz, her birimizde bireysel olanın değil “ortalama” olanın bilincine varmamızı sağlayacaktır. Düşüncelerimiz – “türün dehası ile- durmadan biliçlilik niteliği ile yönetilir, sürünün bakış açısına geri çevrilir. Temelde bütün eylemlerimiz, hepsi, karşılaştırılmayacak ölçüde kişisel, eşsiz, sınırsızca bireyseldir; buna kuşku yok. Ama bunları bilince çevirir çevirmez artık böyle görünmezler.

Benim onları anladığım biçimde görüngücülüğün, perspektifçiliğin özü budur. Hayvansal bilincin doğasına bağlı olarak, bizim bilincine varabileceğimiz nokta, olsa olsa bir yüzey dünyadır, im-dünyadır; ortak, ortalama kılınmış bir dünyadır. Bilincine varılan her şey, düpedüz bu bilince varmadan ötürü, sığ, ince, nispeten bön, genel, im, sürü işareti olur çıkar. Bütün bilincine varmalar, temelde büyük bir bozulmayla, yanlışlamayla, yüzeyselleştirmeye, genellemeye bağlantılıdır. Sonunda bilincin gelişmesi bir tehlike olur. .... Bilgi için, “hakikat” için organımız yok. Biz, ancak insan sürüsünün, türünün çıkarı bakımından yararlı olduğu ölçüde biliyoruz (ya da inanıyoruz ya da düşünlemiyoruz.) Burada “yarar” denen şey bile, sonuçta, yalnızca bir inanç, imgesel bir şey. (Nietzsche, 1881-1887/2003: 225-227).

İşte Nietzsche’ye göre dilin kökeni ve işlevi budur. İnsanın dili ve dili mümkün kılan bilişsel yetileri böylesi bir gereksinim nedeniyle ortaya çıkıp gelişmiştir. “Bilgimizin yaşamın korunması için gerekenden daha fazla artması uygun değildir. Morfoloji beynin olduğu kadar duyuların ve sınırlarında besin bulma zorunluluğuyla orantılı olarak nasıl geliştiğini gösterir.” (Nietzsche,

1901/2014: 332). Güvenlik gereksinimi yardımlaşmayı ve iş birliğini bu ise uzlaşmayı gerektirir. Dilin en temel işlevi uzlaşmanın sağlanmasıdır. (Nietzsche, 1979: 81).

Bu durum dilin kökenini açığa vurduğu gibi kavramlarımızın olumsal yönünü de açığa çıkarır. Dil, dolayısıyla akıl ve anlama yetisi aşkınsal değildir. Tam da insanın en temel yaşamsal koşulları tarafından ortaya çıkartılmış ve bu talepleri yerine getirmeye görevlendirilmiştir. Bu da bu yetilerin ürünlerinin aynı koşullar tarafından belirlendiğini kanıtlamaya yeter. Bilgi, bilim, hakikat, doğru, güzel, iyi gibi kavramlar insanca doğalarını her zaman yanlarında taşırlar. Kavramlarımız mutlak değil olumsaldırlar; çünkü bir yaşam dünyası kuran insanlar arasında iletişimi sağlamak amacıyla varılan uzlaşmanın bir sonucudurlar. İfadeler anlamlarını bu uzlaşmanın kurallarına göre kazanırlar. Doğru ve yanlış da bu uzlaşmaya göre belirlenirler. Bu uzlaşma veya anlaşmanın taleplerini yerine getiren önermeler doğru, ihlal edenler ise yanlıştır. Bu uzlaşmanın niteliği değiştikçe kavramlar da değişecektir.

Böylelikle de hakikatin “pek insanca” olan kökeni açığa çıkartılmış olur;

Ne de tuhaf basitlikler ve sahtelik yaşıyor insan! İnsanın bir kez mucizeyi görebilecek gözleri olunca, durmadan şaşırıyor! Nasıl da çevremizdeki her şeyi aydınlık, özgür, basit ve kolay kılıyoruz! Duyumlarımıza bütün derme çatmalığın, düşüncemize Tanrısal serseri sıçramalar yapma isteğinin ve yanlış çıkarımların girmesi için geçiş izni vermeyi nasıl da biliyoruz. Başından beri, hemen hemen kavranamaz bir özgürlük, düşüncesizlik, temkinsizlik, bir yaşam yürekliliği ve şenliğinden tat almak için- yaşamdan tat almak için, bilgisizliği korumaya nasıl da akıl erdirebiliyoruz? Ve yalnızca bu katı, sert bilgisizlik temelinde şimdiye dek bilgi yükseldi; çok daha güçlü istemenin temeli üstündeki bilgi istemesi, bilmemeyi, bilgisizliği, yanlış isteme! Onun karşıtı olarak değil de – daha incelmış biçimi olarak! Hatta dil bile burada, diğer yerlerde olduğu gibi, beceriksizliğinin üstesinden gelemiyor; yalnızca derecelenmenin, çeşit çeşit aşama inceliklerinin olduğu yerde karıştıktan söz ediyor; hatta şimdi bizim başa çıkılamaz “et ve kanıma” ait olan, derinlere kök salmış ahlak Tartüfçülüğü, daha iyi bilenlerimizin bile sözlerini saptırır: Orada burada, kavrar da

güleriz, en iyi bilimin en iyisinden bizi bu basitleştirilmiş durumda tutmaya çalışmasına; istemeye istemeye yanlış sevmesine, tümüyle yapay, yolunca yordamınca uyduruk, düzmece dünyada yaşayan bir varlık olduğu için- yaşamayı sevmesine! (Nietzsche, 1886/2013: 41).

Hakikat hiçbir koşulda mutlak, kusursuz ve aşkın değildir. Böyle bir hakikat tasarımına sarılmak insan varoluşunun çeşitliliğini kaybetmesine, ufkunun daralmasına, derinliğini giderek yitirmesine ve gücünün zayıflamasına neden olacaktır.

Bu sorunun önüne geçebilmek hakikatin kökenini ortaya çıkarmak kadar, geleneksel hakikat kuramının en temel dayanaklarından olan tekabüliyet olarak doğruluk ölçütünün de sorgulanmasını gerektirir. Çünkü bu ölçüt geleneksel metafiziğin varlık ve bilgi tasarımı daha özne ve dil hakkındaki tasarımlarını varsayar. O halde tekabüliyet olarak doğruluk görüşünün aydınlatılması ve bu görüşte nelerin yanlış olduğunun ortaya çıkartılması gerekmektedir. Hakikat için bir ölçütün gerekip gerekmediğinin, eğer gerekiyorsa geleneksel metafiziğin yanlışlarını taşımayacak veya devam ettirmeyecek bir doğruluk ölçütünün nerede aranması gerektiği konusunun üzerinde önemle durulmalıdır.

2.3. Tekabüliyet Kuramının Eleştirisi

Nietzsche'ye göre geleneksel felsefe doğruluğu bir önermenin, cümlenin, ifadenin, söylemin içeriğiyle konu edindiği olgu veya şey durumunun veya ilişkisinin karşılık gelmesi, çakışması veya özdeş olması olarak tasarlamıştır. Bir önerme temsil ettiği durumu doğru olarak yansıtıyorsa doğrudur; aksi halde yanlıştır. Bu ilişkinin iki tarafında neyin olduğu, yani var olanın ve ifade edilenin ve hatta bu ifadenin doğasının ne olduğunun pek de bir önemi yoktur. Nietzsche'ye göre geleneksel felsefe tarihi boyunca her ne kadar var olanı, bilginin formunu ve ifadenin doğası ve kapsamını farklı farklı kurgulamış olsa da temel bir örüntü varlığını devam ettirmektedir; var olan şey kendiyle aynıdır ve öznenen bağımsızdır, elde edilmesi gereken bu varlığın aslına uygun bir temsilidir, dil de bu temsili ifade edebildiği ölçüde güvenli sayılacaktır. Geleneksel metafiziğin tüm varlık, bilgi, özne, dil ve nedensellik gibi temel kategorilerini kendinde taşıyan bu iddiası Nietzsche tarafından birçok saldırıya uğramıştır.

Öncelikle bu doğruluk ölçütü geleneksel varlık tasarımı temele alır. Temsilin temsil ettiği bir alan vardır ve bu alan temsil etme etkinliğinden ve bu temsil ilişkisini kurandan bağımsız ve ayrı olarak mevcuttur. Aksi takdirde herhangi bir uygunluktan bahsedilemezdi. Ama özne ve nesnenin bu ayrılığı tekabüliyetçi kuram için yeterli değildir. Bu nesne alanı belli bir ölçüde değişmez ve sabit olarak varsayılmalıdır. Aksi takdirde daha bu temsil ilişkisi kurulmadan söz konusu nesne alanı değişmiş olurdu. Bu da belli bir temsiliyeti imkansız hale getirirdi.

Nietzsche bu ölçütün varlık dünyasına ait olduğunu dolayısıyla bir yalan ve yanılsamadan başka bir şey olmadığını söylemekle kalmaz aynı zamanda kuramın içsel çelişkilerine de vurgu yapar. Bu kuram önermelerle bu önermelerin yöneldiği nesne alanının uyuşmasını gerektirir. Bir önerme karşılık geldiği dışsal gerçekliği doğru olarak yansıtıyorsa doğrudur. Peki bu yansıtmanın ya da temsilin doğru olup olmadığı nasıl sınanacaktır? Tekabüliyet kuramı dışsal gerçeklikle düşüncelerimizi kıyaslayabileceğimizi varsayar. Bu ise açıkça saçmadır; çünkü eğer dışsal gerçekliğe herhangi bir ulaşım imkanımız olsaydı temsil etmeye gerek kalmazdı. Bu durum tekabüliyetçi doğruluk kuramının en zayıf noktasıdır.

Anlama yetisi kendisini eleştiremez, çünkü başka anlama yetisi türleriyle kıyaslanamaz ve çünkü onun bilme kapasitesi yalnızca 'hakiki gerçeklik' karşısında ortaya çıkabilir; anlama yetisini eleştirebilmek için 'mutlak hakikat' sahibi daha yüksek bir varlık olmamız gerekirdi. Bu iddia bir şeyin her türlü perspektifsel görünümünden ve duyuşal-tinsel tasarımından ayrı olarak 'kendi içinde' mevcut olduğunu varsayar. Ama şeylere duyulan inancın psikolojik kökeni bizim 'kendinde şeyler' hakkında konuşmamızı yasaklar. (Nietzsche, 1901/1974: 263).

Ayrıca bu ilişkiyi sınanabilmek için hem önermenin bilişsel içeriğini hem de dışsal gerçeklik alanını kontrol edip bu ilişkiyi doğrulayacak dışsal bir bakış açısı varsayıldığında bile bu sorun çözülmemektedir. Bu bakıştan önerme ve dışsal gerçeklik kendi içsel gerçeklikleri içinde görülebilmelidir. Ama tam da bu yüzden bu bakış bizim için anlaşılabilir olurdu. Diğer taraftan tasarımlarımızın ilgili oldukları ilişkiler bütünü doğru yansıtıp yansıtmadığının sınanabileceği bağımsız bir referans noktası yoktur. Çünkü bu durumda sonsuz gerilemeyle karşılaşırız. Temsil ilişkisinin doğruluğunun sınanacağı dışsal referans noktası da

kendi doğruluğunu sınanması için kendisine dışsal bir referans noktasına ihtiyaç duyar ve bu durum sonsuza kadar bir sonuca ulaşmadan devam eder. (Nietzsche, 1901/1974: 410).

Nietzsche'nin kendi doğruluk ölçütü ise bu sorundan muaftır. Çünkü gücün ya da güç hissinin arttığına sınanması herhangi bir dışsal referans noktasına ihtiyaç duymaz. Çünkü Nietzsche'ye göre hakikat, diğer her şey gibi gücün bir işlevidir. "Hakikatin ölçütü, güç hissinin artışında bulunur" (Nietzsche, 1901/1974: 290). Bir şey güç istemimi artırıyorsa doğrudur azaltıyorsa yanlıştır.

Bir yargının yanlılığı bizim için hiç de o yargıya karşı çıkmak değildir: Burada yeni dilimiz belki pek de tuhaf geliyor kulağa. Soru, onun ne ölçüde yaşam-ilerletici, yaşam-koruyucu, tür-koruyucu belki de tür-yetiştirici olduğudur ve biz asıl olarak şunları ileri sürmeye eğilimliyiz: En yanlış yargılar (bunlara sentetik a priori yargılar dahildir) bizim için en vazgeçilmez olanlardır; mantığın uyduruklarına bir geçiş izni vermeksizin, gerçeği safça bulunmuş, koşulsuz, kendi kendine-denk-dünyayla-ölçmeden, sayılar aracılığıyla dünyanın sürekli yanlışlaması olmaksızın insanlık yaşayamaz- yanlış yargılardan vazgeçme yaşamdan vazgeçme, yaşamı yadsımadır, hakikat olmayı yaşam koşulu olarak tanımak: Elbette bu, alışılmış değer duygularına tehlikeli biçimde karşı çıkmak demek ve buna kalkışan felsefe, yalnızca bununla bile kendini iyinin ve kötünün ötesine koyar. (Nietzsche, 1886/2013: 19-20)

Nietzsche'ye göre hakikat önermelerin mantıksal içeriğiyle ilgili değildir. Önermenin doğruluğu veya yanlılığı, söz konusu önerme pratiğe döküldüğünde ortaya çıkan etkinlik derecesiyle, eş deyişle, benim gücümü artırıp azaltmasıyla ilgili bir şeydir. Bu kriteri mantıksal önermelere uygulamak oldukça uygunsuz kaçacaktır. Nietzsche'ye göre dünya en radikal anlamıyla dinamik ve aktif bir yapı olduğundan hakikat kavramı da böyledir. Doğruluk önermelerin bir özelliği değildir, tersine etkinliğin bir işlevidir. (Grimm, 1977: 19).

Nietzsche'nin güç istemi metafiziğinde güç artışı ancak belli bir güç merkezine ya da odağına direnen odak noktalarının yenilmesiyle gerçekleşir. Direncin aşılması güç artımının temel tetikleyicisidir. İnsani düzeyde ise zihnimi

uyaran ya da aklın gücünü artıran bir fikir, kavram ya da anlayış tarzı doğru bir fikirdir. Keyifli, kolay ve rahat şeyler düşünerek güç istemimi artıramam.

Bu kitapta bir “yeraltı çalışanını” bulacaksınız; burgulayan, kazan, toprağın altını oyan bir kimseyi. Onu ancak böyle bir dip çalışmasını göreceğ gözleriniz varsa görebilirsiniz: Işığın ve havanın her uzun süreli eksikliğiyle birlikte ortaya çıkan sıkıntı, kendini aşırı derecede göstermeden ne denli yavaş, ihtiyatlı ve yumuşak bir inatçılıkla ilerliyor o. Kendisinin bu karanlık işinden memnun olduğunu söyleyebilirsiniz. Ona bir inan yol gösteriyor; bir teselli ödüllendiriyor gibi gözüküyor mu? Belki de kendi uzun karanlığının olmasını istiyor; anlaşılmazlığının, gizliliğinin, gizemliliğinin. Çünkü kendisinin neye sahip olacağını da biliyor: kendi sabahına, kendi kurtuluşuna, kendi tan kızılına?... Mutlaka geri dönecek. Ona aşağıda ne yaptığını sormayın...

Boşuna filolog olmadım, belki de hala öyleyimdir, yavaş okumayı öğreten demektir bu: — sonunda yavaş yazmaya da başladım. Şimdi artık bu bende sadece alışkanlık haline gelmiş değil, bandan zevk de alıyorum... acaba kötü bir zevk mi?... “Acelesi olan” her tür insanı şüpheye düşürmemek için daha fazla yazmamalı. Filoloji esasen saygıdeğer bir sanattır; kendisini bu sanata adaylanlardan başlıca bir şey ister: yol vermek, kendine zaman tanımak, sessiz ve yavaş olmak... kelimenin bir kuyumcusu ve uzmanı olarak, tümüyle ince, titizlikle yapılan işi bitirmek zorundadır ve eğer onu lento’ya ulaştırıramamışsa, hiçbir şeye erişememiş demektir. .... İşte bu sayede bizi şiddetle kendine çekiyor ve büyülüyor, bir “iş” çağının ortasında şunu söylemek istiyor: Her şeyin “işini hemen bitirmek” isteyen telaş, gereksiz ve terletici acelecilik, eski ve yeni kitabın da canına okumak ister: — Kendisi hiçbir şeyi öyle kolay bitiremiyor, iyi okumayı öğretiyor, yani yavaş, derin, ihtiyatlı, özenli, art niyetle, açık bırakılmış kapılarla, narin parmaklarla ve gözlerle okumayı... Sabırlı dostlarım, bu kitap kendisi için yetkin okurlar ve filologlar diliyor: Beni iyi okumayı öğrenin! (Nietzsche, 1881/2014: 11-18)

Zor, problematik, ürpertici ve paradoksal konularla ilgilenerek aklımın sınırlarını zorlamış, aklın mevcut sınırlarını aşmış, karşılaştığım dirençlerin üstesinden gelmiş ve dolayısıyla da entelektüel anlamda gücümü artırmış olurum. (Grimm, 1977: 20).

Nietzsche'nin doğruluk ölçütü ortaya konulduktan sonra, bu ölçütü pragmatist doğruluk kuramıyla karşılaştırmak Nietzsche'nin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Çünkü birçokları Nietzsche'de belli bir tür pragmatizm bulmaktadırlar. Bu çalışmanın kapsamı dışında olan bu yorumlar Nietzsche araştırmalarında belli bir yer kaplasalar dahi Nietzsche'nin doğruluk ölçütünün O'nun güç istemi öğretisiyle girdiği ilişkinin üzerini kapatma riski taşırlar. Nietzsche'nin doğruluk ölçütü daha iyi anlaşılacak isteniyorsa bu ölçütün yaygın olarak anlaşıldığı haliyle pragmatik düşünceden farkı ortaya koymak yararlı olabilir.

Genel olarak William James'le anılan pragmatizm bir kuramın doğruluğunun kendi içinde değerlendirilemeyeceğini önemli olanın o kuramın pratik sonuçları olduğunu iddia eder. Bir düşüncenin sağladığı fayda ya da yarar önemlidir. Bu ölçüt ise Nietzsche'ninkiyle tam olarak uyuşmaz. Çünkü temel ölçüt yarar değil güç artışıdır. Bu güç istemi kendini koruma isteminden daha kökensel ve önemlidir. Güç için duyulan arzu bağlamında canlılar kendi varlıklarını tehlikeye atabilirler. Bu durum ise pragmatizmin temel ilkesiyle uyuşmaz. Çünkü peşinde koşulan açıkça yarar değildir.

2.4. Nietzsche'nin Hakikat Kavrayışının Paradoksları ve Perspektivist Bir Çözüm Önerisi

Nietzsche'nin hakikat eleştirisinin ve bu eleştiriden ayrı düşünülemez kendi hakikat görüşünün birtakım sorunlara sebep olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu sorunlardan belki de en önemlisi hakikatin olmadığı iddiasının yol açtığı paradokstur. Bu paradoks şu şekilde özetlenebilir; hakikatin olmadığını söylemek de bir hakikat iddiasında bulunmak demektir. Eğer hakikat yoksa bu ifadenin de hakikati yansıttığından söz edilemez. O halde hakikat vardır. Görüldüğü gibi iddia, bizzat kendi temellerini oymakta ve bir çıkmaza yol açmaktadır. Eğer Nietzsche'nin hakikat eleştirisinin ve bu eleştiri üzerine inşa ettiği felsefenin önemli bir kısmının korunması isteniyorsa bu sorunla yüzleşilmelidir. Bu çözüm ise birkaç nokta üzerinde durulmasını gerektirir; İlk

olarak Nietzsche yalnızca hakikati olumsuzlamaz aynı zamanda hakikati olumlar da; filozoflar “tüm isteklerini hakikate, her türlü hakikate düz, haşin, çirkin, itici, hristiyan olmayan, ahlak dışı hakikatlere bile feda etmek için kendilerini eğitmişlerdir, çünkü böylesi hakikatler vardır.” (Nietzsche, 1881-1887/1974: 15). Bu konunun aydınlatılması ve Nietzsche'nin dili kullanım şeklinin dikkate alınması bu paradoksun çözülmesinde önemli rol oynayabilir. Nietzsche hakikatle ilgili olumlu konuştuğunda kendi doğruluk ölçütünden ve kendi kavrayışından bahsetmektedir. Değişken, kusurlu, olumsal ve insanca bir yapım olarak hakikat vardır. Bu hakikatin ölçütü ise güç artışıdır. Gücümü arttıran herhangi bir fikir doğrudur, bundan dolayı da değerlidir. İşte Nietzsche hakikat hakkında olumlu konuşurken böylesi bir kavrayışa dayanmaktadır. Hakikat hakkında olumsuz konuşurken ise geleneksel hakikat tasarımı göz önüne almaktadır. Hakikatler mutlak olamaz çünkü bilgimizin dayandığı temel, sürekli bir değişim ve oluş halindedir. Böylesi değişmeyen ve sabit bir hakikat düşüncesine saplanıp kalmak ise yaşamı gerileten bir tutumdur. Yaşamın muazzam çeşitliliğinin ve çoğulluğunun kısıtlanması ve verimsiz hale getirilmesiyle sonuçlanır. Bundan dolayı da değersizdir. Görebileceği gibi Nietzsche iki farklı hakikat kavrayışı hakkında iki farklı değerlendirmede bulunmaktadır. Kendi kendisiyle çelişmemektedir.

İkinci olarak bu paradoks geleneksel metafizik çerçeve içinde var olabilir. Nietzsche'nin güç istemine dayanan metafiziği, çelişkili olarak görülebilecek bu durumu anlamlandırabilme olanağı sağlar. Daha sonra ayrıntılı olarak işlenecek olan güç birimlerinin ve bunların bir araya gelmesiyle oluşan güç merkezlerinin metafiziğinde bu çelişki çözülecektir. Bu metafizikte gerçeklik güç merkezlerinin yorumlama faaliyetiyle kurulur. Yorumlamanın temel niteliği ise perspektifsel olmasıdır. Bu güç merkezinin gerçekliği kendi açısından görüp o şekilde kurması anlamına gelir. Belli perspektiflere göre yapılan yorumlama faaliyeti belli anlam ve değer dünyalarının oluşmasına sebep olur. Birçok güç merkezi ve bunların dünyayı algılama formu olan birçok perspektif olduğundan birçok gerçeklik vardır. Daha doğrusu bu gerçekliğin belli türden bir ifadesi olan hakikat vardır. Hakikat bundan dolayı çoğul niteliktedir. Yani hakikatler vardır.

Nietzsche “hakikat yoktur” derken geleneksel felsefenin tasarımıyla ilgili haliyle yani mutlak ve aşkınsal bir hakikatin olmadığını belirlemek ister. Hiçbir hakikat yoktur dememektedir. “Gözün birçok türü vardır: Sfenks'in bile gözleri vardır- dolayısıyla "hakikatin" de birçok türü vardır ve sonuçta hiçbir hakikat

yoktur.” (Nietzsche, 1901/2014: 354). Çoğul, olumsal, değişken ve kusurlu doğası tanındığında birçok hakikatten söz edilebilir. Amacının belli bir yaşam tarzının korunması ve geliştirilmesi olduğu aynı zamanda bu yaşam tarzının temel niteliklerinin ifade edildiği bir hakikat kavrayışı Nietzsche'nin düşüncesinde kendine yer bulmaktadır.

*Gerçeğin kriteri olarak mantıklı kesinlik ve şeffaflık (.....):
bununla, dünyayla ilgili mekanik hipotez arzu edilir ve güvenilirdir.*

Halbuki bu, kaba bir karışıklıktır: ..... gibi. İnsan, bir şeylerin gerçek doğasının entelektimizle bu ilişki içinde olduğunu nasıl bilebilir? - Tam tersi olamaz mı? Entelektüel en büyük güç ve emniyet duygusunu veren; en fazla tercih edilen, değerlendirilen ve sonuçta gerçek olarak karakterize edilen hipotez olamaz mı? - Entelektüel, en özgür ve en güçlü kapasitesini ve karakterini en değerli olanın, dolayısıyla gerçek olanın kriteri olarak varsaymaktadır-

"Gerçek": duygu açısından-: duyguları en fazla uyandırandır ("ego");

Düşünce açısından-: en büyük güç duygusuna düşünce verendir;

Dokunma, görme, duyma açısından-: en büyük direnci gerektirendir.

Böylece "gerçeğe" yani bir şeyin gerçekliğine inancı uyandıran, performansın en yüksek derecesidir. Güç duygusu, mücadele duygusu, direnç duygusu, bize burada direndiğimiz bir şey olduğuna inandırmaktadır. (Nietzsche, 1901/1974: 352).

Mutlak hakikatlerden ise söz edilemez. Çünkü bir güç merkezi için güç artımı sağlayacak herhangi bir şey başka bir güç merkezi için yıkıcı olabilecektir. Güç merkezi kısaca güç birimlerinin belli yaşamsal işlevler dolayısıyla bir araya gelip oluşturdukları bütünlüklerdir ve Nietzsche'nin dünyasında en kompleks ve bilinç sahibi canlılardan, evrenin en temel olay ve olgularına dek var olan her şeyi kapsarlar. Her şey güç merkezidir. Tüm ilişkiler güç ilişkileridir. Bu güç sürekli bir dönüşüm ve dolaşım halindedir dolayısıyla birbiriyle aynı güç birimlerinden söz

edilemez. Hiçbir güç merkezi bir diğeriyle aynı olmadığından ve güç merkezleri sürekli değiştiklerin için kendileriyle de aynı kalamadıklarından tüm zaman ve durumları kapsayabilecek bir hakikatten bahsedilemez. Hakikat olumsal ve güç merkezlerine görelidir.

“Hakikat” .... orada olan, bulunabilecek veya keşfedilebilecek bir şey değil ama yaratılması gereken ve sürece ya da daha ziyade kendi içinde bir sonu olmayan bir üstesinden gelme istemine adını veren— gerçeği bir *process in infinitum*, bir aktif belirleme olarak tanıtan bir şeydir—kendi içinde sağlam ve belirlenmiş bir şeyin bilincine varma değildir. Güç istemi için kullanılan bir sözcüktür. (Nietzsche, 1901/1974. 298).

Böylelikle Nietzsche'nin bilgi iddiası perspektivist hakikat ve bunun yaslandığı güç istemi metafiziğinde paradoksal görünümünden kurtulur.

Sonuç olarak Nietzsche'ye göre değişmez bir gerçeklik yoktur. Olgular öznelikten bağımsız ve ayrı olarak tasarlandıklarında varlıklarından söz edilemez. Sadece akış ve oluş halinde, sürekli değişen ve kaotik bir gerçekliğe yönelmiş değişken perspektifler vardır.

İnsan şeylerde nihayetinde ancak ona kendi yüklediklerini bulur: bulma edimi bilimdir, yükleme—sanat, din, aşk, gurur. Bu bile bir parça çocukluktur, ama insan ikisini de devam ettirmeli ve ikisine de iyi yönelmeli—bazıları bulmalı; diğerleri—*biz diğerleri!* yüklemeli! (Nietzsche, 1901/1974: 327).

Nietzsche'ye göre realite veya varlık kendi aralarında sadece niceliksel açıdan farklılaşan muazzam miktardaki güç-birimlerinden oluşur. İşte bu güç birimleri bizzat doğaları gereği sürekli değişim halindedir. Gerçekten değişim varlığın değişmeyen tek özelliğidir. Bizim deneyimlediğimiz haliyle fenomenler bu güç birimleri arasındaki karşılıklı etkileşimden başka bir şey değildir. Bu karşılıklı etkileşim, bir güç birimi bütününe gücü artarken bir diğerinin gücünün azalması şeklinde gerçekleşir. Geleneksel anlamda hakikat ya da doğruluk kavramının ise böyle bir kavramsal çerçevede yeri yoktur. (Grimm, 1977: 18)

Böylelikle geleneksel metafiziğin varlık tasarımının ve böylesi bir varlıkla eşzamanlı olarak var olan hakikat kavramının temellendiği eksik veya yanlış

varsayımlar ve önyargılar ortaya çıkarılmış, bu metafiziğin insan varoluşu ve dünyası için yarattığı olumsuz durumlar gözler önüne serilmiştir. Bu eleştiri geliştiren Nietzsche'nin kendi hakikat anlayışına ve hakikat ölçütüne nasıl dayandığı gösterilmeye çalışılmıştır. Tüm bu eleştirinin anlamını yitirmemesi ve işlevini koruması için bazı içsel çelişkileriyle hesaplaşılması gerekliliğine dikkat çekilmiş ve bunun ise perspektivizm anlayışına dayanan bir çözümü gerektirdiği öne sürülmüştür. Bu çaba ise perspektivizm anlayışının detaylı bir incelemesiyle amacına ulaşabilir.

3. NIETZSCHE’NİN PERSPEKTİVİZMİ

Nietzsche’ye göre bütün bilgiler perspektifsel bir nitelik taşır. Bu durum değişim dünyasında yaşamanın doğal sonucudur. Sınırlı bir bilgi söz konusudur. Bir şey ancak, bütün yaratıklar ‘bu nedir?’ diye sorup, sorularına cevap verdiklerinde tanımlanmış olur. Bütün diğer şeylerle kurduğu ilişkileri ve bunlara ilişkin perspektifleriyle tek bir yaratığın eksik olduğunu düşünelim, bu durumda o şey halen daha ‘tanımlanamamış’ olur” (Nietzsche, 1901/1974: 301-2.) O halde geleneksel anlamıyla ele alındığında bilgi bizim için ulaşılamaz bir şeydir. Çünkü nesnelere her açıdan görebilmeyi gerektirir. Böylesi bir tanrısal bakış ise insani sınırların çok ötesindedir.

Mutlak ve değişmeyen hiçbir şey yoksa her şey olumsal ve değişim halindeyse mutlak bilmeden de bahsedemeyiz;

Bundan böyle, sevgili filozofların, “saf akıl”, “mutlak tinsellik”, “kendi başına bilgi” gibi çelişkili kavramların tuzağına karşı koruyalım – onlar hep tümüyle düşünülemez bir göz düşünmemizi beklerler bizden, belli bir yöne yönelmemiş, etken ve yorumlayıcı kuvvetlere engel olan bir göz, görmenin bir şeyi görmek olduğunu fark etmemiş, saçma ve kavranamaz bir göz beklerler. Oysa, yalnızca belli bir açıdan görme vardır, yalnızca belli bir açıdan “bilme”; bir şeyin üzerinde ne denli etkili konuşmamıza izin verilirse, o denli çok gözlere, farklı gözlere gerek vardır; o denli araştırdığımız nesnenin içine girip, “kavramamızı”, “nesnel kalarız” (Nietzsche, 1887/2013: 139).

Nietzsche’nin metinlerinde perspektivizmin bir tanımını bulamayız. Ancak kullanıldığı bağlamdan hareketle işlevini anlayabiliriz;

Yeni “sonsuz”umuz.- Varoluşun perspektife göre resmedilme niteliği nereye kadar varıyor ya da varoluşun bundan başka bir niteliği var mı gerçekten; yorum olmadan, “anlam” olmadan varoluş anlamsız olur mu olmaz mı; öte yandan bütün varoluş özünde etkin biçimde yorumlayan bir varoluş değil mi? Anlama yetisinin en hamarat, en titiz vicdanlı çözümlenmesi, kendi kendini sınaması bile

karar veremez buna. Çünkü bu çözümleme sırasında, anlama yetisi kendisini kendi perspektifinden görmekten kaçınmaz, olsa olsa bu perspektiften görebilir. Biz kendi köşemizin çevresine bakamayız. Başka ne tür anlama yetilerinin, perspektiflerin olabileceğini bilmel istemek umutsuz bir meraktır. Örneğin bazı varlıklar zamanı geriye doğru, ya da dönüşümlü olarak hem ileri hem de geriye doğru algılayabilirler mi? (bu durumda yaşamın başka bir doğrultusu bir başka neden etki kavramı olurdu.) Ama ben bugün hiç değilse, rezilce bir küstahlıktan, kendi köşemizden bakıp, ancak bu köşeden görünen perspektiflere sahip olunabileceği konusunda bir yargı vermekten uzak olduğumuzu düşünüyorum. Dünyanın sonsuz yorumu olabileceğini yadsıyamadığımızı göre, dünya, bizim için, bir kez daha “sonsuz” olmuş oluyor. Bir kez daha büyük bir dehşete kapışıyoruz. Ama bilinmeyen dünyanın bu canavarını, eskisi gibi, yeniden tanrısallaştırmayı kim ister) Bundan böyle bu bilinmeyene “bilinmeyen” olarak tapınmak isteyen kim? Ah! Bu bilinmeyende tanrısız yorum olanakları çok fazla; yorumun alıklığı, deliliği, şeytanlığı çok fazla. –onda bizim kendi insanca, pek insanca deliliğimiz bile var ki onu biliyoruz. (Nietzsche, 1881-1887/2003: 253-254).

Perspektivist hakikat görüşü geleneksel epistemolojiye bir alternatif olarak sunulmuştur. (Nietzsche, 1901/2014: 255). Geleneksel epistemolojinin altını oyar, yani bu epistemolojinin dayandığı özne ve nesne, görünen ve gerçek dünya, nedensellik, kendinde şey, mantık gibi metafiziksel kavramları ve ikilikleri, bunların olumsal ve antropolojik kökenini açığa çıkartarak ters yüz eder.

Düşünce, bilinç ve dilin antropolojik kökeni ve perspektivist yapısının en iyi ifadesi aşağıdaki pasajda bulunur:

“Türün dehası üzerine”.- Bilinç sorunu ....en önemli konuda yüzeysel ise, bilinç niye var? .... bence bilinçliliğin incelmışliği ile gücü her zaman insanın (ya da hayvanın) iletişim sığınağı ile orantılı olmuştur. Bu sığa da iletişim gereksinimi ile orantılı gibi görünmektedir. .... Gereksinimin, sıkıntının insanları ötekiler ile daha çabuk daha iyi anlamaya zorlamasının sonucu iletişim sanatının fazalılığı, iletişim gücünün artmasıdır. .... bilinçliliğin iletişim

gereksiniminin baskısıyla geliştiği; baştan beri onun yalnızca insanlar arasında gerekli, yararlı olduğu (özellikle buyuranlar ile boyun eğenler arasında); onun bu yararları orantılı olarak geliştiği varsayımını ilerletebilirim. Bilinçlilik gerçekte yalnızca insanlar arasındaki bir iletişim ağıdır, ancak bu niteliği ile geliştirilmesi zorunludur; yırtıcı bir hayvan gibi yalnız başına yaşayan bir insan ona gerek duymayacaktı .... Soyu en fazla tehlikeye giren hayvan olarak insanın yardım etmeyi, korumayı öğrenmesi gerekiyordu; akranlarına ihtiyacı vardı, sıkıntılarını dile getirmeyi, kendisini anlaşılır kılmayı öğrenmek zorundaydı. Bunun için de en başta “bilinçliliğe” gerek duydu. Onu sıkıntıya sokanın ne olduğunu kendi kendine “bilmek” zorundaydı; nasıl duyumsadığını “bilmek” zorundaydı. Ne düşündüğünü “bilmek” zorundaydı. Çünkü, bir kez daha söylersek: İnsan, birçok canlı gibi, düşündüğünü bilmeden düşünür; ...

Kısacası, dilin gelişimi ile bilincin gelişimi el ele gider. .... Bizim bilincimizde duyu verilerinin ortaya çıkması, onları sabitleyebilme, onları dışsalmışçasına sergileme gücümüz, bunları imler aracılığı ile başkalarına aktarma ihtiyacımızla birlikte artar. İmler bulan insan aynı zamanda kendini her zamankinden daha fazla bilen insandır. İnsan kendi bilincini ancak sosyal bir hayvan olarak kazandı, - hala da bunu yapıyor, giderek daha fazla yapıyor.

Görüldüğü gibi benim düşüncem bilincin özünde insanın bireysel varlığına ait olmadığını, daha çok onun toplumsal ya da sürü doğasına ait olduğudur. Buradan şu çıkar: Bilinç, toplumun ya da sürünün yararı ne ölçüde gelişmesini gerektiriyorsa o ölçüde incelikte gelişti. Sonuç olarak, dünyadaki en iyi niyetle, olabildiğince bireysel olarak “kendimizi bilme” isteğimiz, her birimizde bireysel olanın değil “ortalama” olanın bilincine varmamızı sağlayacaktır. Düşüncelerimiz – “türün dehası ile- durmadan bilinçlilik niteliği ile yönetilir, sürünün bakış açısına geri çevrilir. Temelde bütün eylemlerimiz, hepsi, karşılaştırılmayacak ölçüde kişisel, eşsiz, sınırsızca bireyseldir; buna kuşku yok. Ama bunları bilince çevirir çevirmez artık böyle görünmezler.

bizim bilincine varabileceğimiz nokta, olsa olsa bir yüzey dünyadır, im-dünyadır; ortak, ortalama kılınmış bir dünyadır. Bilincine varılan her şey, düpedüz bu bilince varmadan ötürü, sığ, ince, nispeten bön, genel, im, sürü işareti olur çıkar. Bütün bilincine varmalar, temelde büyük bir bozulmayla, yanlışlamayla, yüzeyselleştirmeyeyle, genellemeyle bağlantılıdır. Sonunda bilincin gelişmesi bir tehlike olur. (Nietzsche, 1881-1887/2003: 225-227).

Nietzsche'ye göre öznenin kendisi de olumsuzdur. Eylem ve eyleyen arasındaki ayırım da kurulu veya yapaydır;

"Her şey sübjektiftir", diyorsunuz; ama bu bile bir yorumdur. "özne" verilen bir şey değil, olan şeyin arkasına eklenen ve uydurulan ve yansıtılan bir şeydir.- Sonuçta yorumun arkasına bir yorumcuyu yerleştirmek gerekli midir? Bu bile bir uydurmadır, bir hipotezdir. (Nietzsche, 1901/2014: 326).

Eyleyen ve eylem ayırımı kadar özne nesne ayırımı da sorunludur. Bu ayırım öznenin bağımsız ve öznenin dışında kalan bir nesnel gerçekliği varsayar. Bu ise başka bir ayırma, görünüş gerçeklik ya da hakiki dünya görünen dünya ikiliğine yola açar;

"Özne": kendi içimizde, egonun bir madde olarak, tüm eylemlerin nedeni, eylemi yapan biri olarak sayılmasını sağlayacak şekilde yorumlanmıştır.

Mantıksal metafizik varsayımlar; maddeye, tesadüfe, niteliklere vs. duyulan inanç, ikna edici gücünü bütün eylemlerimizi istencimizin bir sonucu olarak kabul etme alışkanlığımızdan kaynaklanmaktadır-böylece ego, bir madde olarak değişimlerin çeşitliliğinde kaybolmaz.- Halbuki istenç olarak böyle birşey yoktur.-

"Kendi içinde bir dünyayı", "görünürdeki bir dünyadan" ayırt etmemize izin veren kategorilerimiz yoktur. Tüm neden kategorilerimiz duyumsal kökenlidir: ampirik dünyadan türetilmişlerdir. "Ruh", "ego" - bu anlayışların tarihi burada da en eski ayırımın var olduğunu gösterir ("nefes", "yaşam")-

Maddi bir şey yoksa, gayri maddi bir şey de yoktur. Anlayış artık herhangi bir şeyi kapsamaz.

Hiçbir özne "atomlara" ayrılmaz. Sürekli büyüyen veya azalan bir öznenin alanı: sürekli olarak yükselen bir sistemin merkezi; uygun kitleyi organize edemediği durumlarda iki parçaya ayrılır. (Nietzsche, 1901/2014: 329).

Değişimin olmadığı gerçek dünya ve değişimden ibaret olan görünüşler dünyası da bizim icadımızdır. Gerçek dünyaya ilişkin deneyim sahibi değiliz. Sürekli değişimin yarattığı korku ve kaygının üzerinden gelmek için oluşturulmuş bir yanılgıdır gerçek dünya. Böylece içinde yaşadığımız dünya değerden düşürülmüş olur. Bu noktada psikolojik mekanizmalar etkilidir. Bu ikilik en temel varoluşsal taleplerimize karşılık gelmektedir:

Görünüşün bilinci.- Kendi iç görümün ışığında varoluşun tümü ile yüz yüze geldiğimde, öyle yeni, aynı zamanda öyle ürkütücü, öyle ironik geliyor ki... Kendimde insan olarak, hayvan olarak geçmişimi keşfettim, gerçekten bütün ilk çağ, bütün duyan düşünen varlık bende bulmayı, sevmeyi, nefret etmeyi, çıkarım yapmayı sürdürüyor. Birdenbire bu düşün ortasında uyanıyorum, yalnızca düş gördüğümün, düş görmezsem yok olacağımın bilincine varıyorum – düşmemek için düş görmeyi sürdürmesi gereken bir uyurgezer gibi. Şimdi benim için görünüş nedir? Elbette herhangi bir özün tersi değil. Herhangi bir öz konusunda onun görünüşünün yüklemelerini adlandırmak dışında ne söyleyebilirdim? Görünüş, bilinmeyen bir x'e takılabilen ya da çıkarılabilen bir ölü maskı değil elbette.

Görünüş benim için, etkin olanın, yaşayanın ta kendisi. Görünüş, kendi kendisi ile alay etmekte öylesine ileri gidiyor ki bana burada görünüş ile bataklık yakamozundan, ruhların dansından başka bir şey olmadığını duyumsattıyor- Bütün düş görenler arasında benim de, "bilenin" de kendi dansımı yaptığımı; bilenin dünyasal dansı uzatmak için bir araç olduğunu; dolayısıyla, varoluşun şenliğine ait olduğunu duyumsattıyor; bütün bilgilerin yüce tutarlılığının, hepsinin birbiri ile ilişkide olmasının, belki, düş görmenin, bütün düşçülerin birbirini kavramasının, düş görmenin

evrenselliğini korumanın, böylece de düşün sürmesinin en büyük aracı olduğunu, olacağını duyumsatıyor. (Nietzsche, 1881-1887/2003: 75-76)

Gerçekliğin kendisi de bir türün perspektifinden yapılan bir değerlendirilmedir. O türün çıkarlarını korumak hedeflenir:

Görünürdeki dünya, yani değerlere göre görülen bir dünya; değerlere göre, yani bu durumda belirli bir hayvan türünün sahip olduğu gücün korunması ve çoğaltılması açısından yararlılığına dair bakış açısına göre düzenlenen ve seçile bir dünya.

Bu nedenle bakış açısı, “görünüştün” karakterini belirler! Sanki bakış açısı onra hala bir dünya kalacakmış gibi! Bunun yaparak göreceliği çıkartmış oluruz!

Her güç merkezi, kalanın tamamı doğrultusunda bir bakış açısını, yani kendi özel değer takdirini, eylem tarzını ve direnme tarzını benimser. Bu nedenle “görünürdeki” dünya, dünya üzerinde bir merkezden yayılan spesifik bir eylem tarzına indirgenmiştir.

Artık başka bir eylem tarzı yoktur; ve “dünya” sadece bu eylemlerin bütünü için bir sözcüktür. Gerçeklik, kesin olarak her bireysel parçanın bütüne karşı bu özel eylemine ve tepkisine dayanır-

Burada görünüşten bahsedecek hiçbir hakkın gölgesi bile kalmaz-

Spesifik tepki gösterme tarzı, tepki göstermenin tek tarzıdır; daha başka kaç tarz ve ne tür tarzların mevcut olduğunu bilmiyoruz.

Halbuki “başka” varlık, “gerçek” varlık, asıl varlık yoktur- çünkü bu, eylemsiz ve tepkisiz bir dünyanın ifadesi olurdu-

Görünürdeki dünyanın ve gerçek dünyanın antitezi, “dünya” ve “hiç” antitezine indirgenmiştir. (Nietzsche, 1901/2014: 369-370)

Nietzsche’ye göre mantık, şeylerin özdeşliğini gerektirir. Oluş ve değişimin dünyasında ise bireyselliklerden ve tikelliklerden başka bir şey yoktur.

Karşılaştığımız olay ve durumların kendilerine ait özelliklerini yadsıyarak belli kalıpların içine sokmamız gerekir:

Mantık, koşula bağlıdır: birbirinin aynı olan davalar olduğunu varsayın. Ashında mantıklı düşünmeyi ve sonuç çıkartmayı mümkün kılmak için bu koşul, öncelikle hayali olarak yerine getirilmiş sayılmalıdır. Yani: mantıklı gerçeğe duyulan istenç ancak bütün olayların temelli olarak çarpıtıldığı ileri sürüldüğü takdirde ayakta tutulabilir. Bundan çıkan sonuç şudur ki her iki aracı da yani önce çarpıtmayı, daha sonra da kendi bakış açısının yürürlüğe konulmasını kullanabilen bir dürtü hüküm sürmektedir: mantık gerçek istencinden kaynaklanmaz. (Nietzsche, 1901/2014: 337-338).

Yargılarımız bu aynılaştırma işlemini gerçekleştirirler. Özdeşlik nesnelere ait değildir, yargılarımızın bir sonucudur:

Yargı- inanç budur: "Bu ve şu böyledir." Böylece her yargıda "özdeş bir durumla" karşı karşıya kalmış olmanın itirafı bulunmaktadır .... Yargı, özdeş bir durumun görünüşünü meydana getirmez. Daha ziyade bir görünüş algıladığına inanır: Özdeş durumların var olduğu varsayımıyla çalışır. Öyleyse çok eski olup, çok daha önceleri iş başında olmuş olması gereken ve kendi içlerinde benzer olmayan durumları özdeş ve benzer yapan fonksiyon nedir? Birinci fonksiyon bazında bunu yapan ikinci fonksiyon nedir vs.? "Aynı durumu meydana getiren aynıdır": ancak duyuları aynı yapan, onlar aynı "kabul eden" nedir? Duyular arasında bir nevi eşitleme uygulanmamış olsaydı, hiçbir yargı olamazdı: hafıza sadece aşına olan denenmiş olan şeylerin sürekli vurgulanmasıyla mümkündür.- Yargı meydana gelmeden önce, asimilasyon sürecinin yer almış olması gerekir. (Nietzsche, 1901/2014: 351).

Nedensellik düşüncesi de bu özdeşlik yaratımının bir parçasıdır. Böylece değişimin kaotik yapısı bizim için bilinir ve kontrol edilebilir hale gelir. Böylece şeyler arasında ilişkiler kurulmuş olur. Bunun kökeni ise yine bizim varoluşsal taleplerimizdir;

Bana göre en ünlü şekilde inanılan apriori "hakikatler" - geçici varsayımlardır örneğin oldukça iyi edinilmiş bir inanç alışkanlığı olan nedensellik yasası, bizim öylesi bir parçamızdır ki ona inanmamak ırkımızı yok ederdi. Peki onlar bu gerekçeyle hakikatler midir? Nasıl bir sonuç ama? Sanki insanlığın korunması hakikat için bir kanıtmış gibi! (Nietzsche, 1901/2014: 333).

Neden sonuç ilişkisi yine yargıların bir sonucudur;

Yargı, en eski inancımız; en alışık olduğumuz gerçek kabul etme veya gerçekdışı kabul etme; bir iddia veya inkar; bir şeyin böyle olup, şöyle olmadığına dair bir kesinlik; burada gerçekten "bildiğimize" dair bir inançtır- tüm yargılarda gerçek olduğuna inanılan nedir?

Sıfatlar nedir?- Bizdeki değişimi, bir değişim olarak değil, bize yabancı olan ve sadece "algıladığımız" bir "kendi içinde" olarak kabul ettik: ve onu bir olay olarak değil, bir varlık, bir nitelik olarak varsaydık- ve buna ek olarak bağlı kaldığı bir varlık uydurduk; yani etkiyi, etkileyen bir şey olarak kabul ettik ve bunu da varlık olarak kabul ettik. Halbuki bu formülasyonda bile "etki" anlayışı keyfidir: çünkü içimizde yer alan ve bizden kaynaklanmadığına kesin olarak inandığımız bu değişimlerin, "her değişimin bir yaratıcısı olması gerekiyor" sonucuyla sadece etki oldukları sonucunu çıkarttık;- ne var ki bu sonuç da bir efsanedir: etkileyeni etkilenenden ayırır. "Şimşek çakıyor" dediğimde, çakmanın önce bir faaliyet, ikincisinde bir nesne olduğunu varsayıyorum ve böylece olaya, olayla bir olmayıp, daha ziyade sabit olan, mevcut olan, "olmakta" olmayan bir varlık eklemiş oluyorum. - Bir olaya "etkileyen" ve buna bir varlık olarak bakmak, suçlu olduğumuz çifte hata veya yorumdur. (Nietzsche, 1901/2014: 350-351).

Böylelikle Nietzsche'nin perspektivist eleştirisiyle batı metafiziğinin temel kategorilerini nasıl çöktüğü ortaya konulmuş olur. Aşkın, nesnel ve mutlak gerçekliğin ve böylesi bir gerçekliğin bilgisinin ideali olan hakikat kavramının uzantıları ya da destekleyicileri olan bu metafiziksel kavram ve ikilikler çöktürüldükten sonra yani Nietzsche için aktif ve yaratıcı etkinliğin önu açıldıktan

sonra Nietzsche'nin pozitif epistemolojisinin ayrıntılarını incelemek, hakikat eleştirisinin ulaşmaya çalıştığı hedefler açısından elzemdir.

Nietzsche, hakikat eleştirisini yaparken kendi perspektifsel epistemolojisine dayanır. Bu bağlamda Nietzsche'de sadece bilgiye karşı olumsuz bir tavır görmeyiz. Nietzsche'nin kendi hakikat anlayışı ve bu anlayışın uygulamadaki hali sayılabilecek doğruluk ölçütü, epistemolojik ve ontolojik varsayımlardan bağımsız değildir. Perspektivist bir epistemolojiye perspektivist bir metafizik karşılık gelir. O halde Nietzsche'nin hakikat eleştirisinin temelleri görülmek isteniyorsa, güç istemi metafiziğiyle ve bu metafiziğin doğrudan uzantısı sayılabilecek perspektivist bilgi anlayışı arasındaki ilişki irdelenmelidir. Burada karşımıza çıkan diğer bir önemli konu ise yorumlama etkinliğidir. Eğer önermelerimize karşılık geleceği aşkın ve nesnel bir alan yoksa bilgi ortaya koyma faaliyeti yorumlama faaliyeti haline gelir. Yorumlamanın ne demek olduğu, neden kaçınılmaz olduğu, yorumlama etkinliğinin aynı zamanda neden değerlendirme etkinliği olduğunun açığa çıkarılması gerekmektedir. Bu noktada yorumlamanın keyfi, kişisel ve yüzeysel bir etkinlik olmadığı ama gerçekliğin en temel özelliği daha doğru bir ifadeyle gerçekliğin kendisi olduğunun üzerinde önemle durulması gerekir. Yorumlama bir inşa faaliyetidir. Her varlık kendi spesifik perspektifinden varlığın geri kalanını yorumlayarak kendisi için anlamlı ve değerli bir dünya kurmaya çalışır. Gerçeklik dediğimiz şey ise bu yorumlama etkinliklerinin iç içe geçmiş bir aradalığından başka bir şey değildir. Bu faaliyet yorumlama etkinliğinin çoğul yapısından dolayı görece bir etkinlikmiş gibi algılanmasına yol açabilir. Her yorumun eşit değerinde olduğu düşüncesi Nietzsche'nin perspektivizmine ciddi oranda zarar verecektir. Bu yüzden üzerinde özenle durulması gerekmektedir. Nietzsche'nin nihilizmin sebebi olarak gördüğü bilimsel düşüncenin radikalleşmiş hali olarak adlandırılacak pozitivist düşünce ise bu bağlamda ele alınmalıdır. Pozitivizmin iddiasına göre gerçekten var olan dolayısıyla da önemli olan tek öge olgulardır. Bunların ise anlam ve değer taşımadığı düşünülmektedir. Onlara değer atfeden öznenin kendisidir. Bu tavır ise Nietzsche'ye göre birçok açıdan sorundur. Yol açtığı en büyük sorun ise göreci düşüncüyü dolaylı olarak desteklemesidir. Tüm bu nedenlerle bu konuların üzerinde ayrıntılı olarak durulmalıdır.

3.1. Güç İstemi ve Perspektivizm

Güç istemi öğretisi Nietzsche'nin felsefesinin en merkezi öğelerinden biridir. Buna rağmen yayımlanmış eserlerinde kapsamlı bir formülasyon bulamayız. Ama bu öğretiyi özellikle kız kardeşi Elizabeth Foster-Nietzsche tarafından Güç İstemi adıyla yayımlanan notlarda ve genel olarak Nietzsche'nin sağlığında yayımlamadığı notlarında önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla Nietzsche araştırmacıları, güç istemi öğretisinin güvenilirliği konusunda farklı konumlar almışlardır. Bu çalışmada bu tartışmanın ayrıntılarına girilmemekle birlikte yayımlanmış ve yayımlanmamış bütün metinleri referans alınmıştır. Bununla birlikte güç istemi kavramının ne ifade ettiği ve Nietzsche'nin felsefesindeki yeri aydınlatılmaya ihtiyaç duyar. Öncelikli konu bu kavramın statüsüdür; bu kavram geleneksel felsefenin yaptığı gibi varlığı açıklamakta kullanılan bir ilke midir? Eğer öyleyse bu durum Nietzsche'nin metafizik eleştirisi ve eleştirel epistemolojisiyle nasıl bağdaşabilir? Nietzsche kendi eleştirisini ihlal mi etmektedir? Yoksa güç istemi kavramını Nietzsche'nin bazı pasajlarda işaret ettiği gibi varlığı anlamlandırmada ve yorumlamada kullandığı varsayımsal bir hareket noktası mıdır? Bu konuda da ihtilafli görüşler mevcuttur. Bu çalışmada söz edilen tartışmalara girilmemiştir. Nietzsche'nin düşüncesinin hiçbir yönünün ihmal edilmemesi amaçladığından mümkün olan en kapsayıcı ve tutarlı bir yorum geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu sorulara cevap verildikten sonra güç istemi öğretisinin özgün içeriği ve Nietzsche'nin epistemolojisiyle olan bağı irdelenebilir.

Nietzsche, güç istemini sıklıkla yaşamın ilkesi olarak formüle etmiştir. Buna göre yaşamın temel belirleyeni güç istemidir; “güç istemi ... yaşamın istemidir” (Nietzsche, 1881-1887/1974: 291).; “Yaşayan şeyler her şeyden önce güçlerini boşaltmak isterler- yaşamın kendisi güç istemidir” (*Nietzsche, 1886/1989: 21*). “Yaşayan şeyleri bulduğum yerde, güç istemini de buldum” (Nietzsche, 1883-1885/1976: 226). “Sadece yaşamın olduğu yerde istem vardır: ama yaşama istemi değil ... güç istemi” (Nietzsche, 1883-1885/1976: 226). “Her hayvan dolayısıyla felsefe yapanı da, içgüdüsel olarak, kuvvetini tamamen yayabileceği ve güç duygusunu en çok hissedebileceği, uygun durumların en iyisine ulaşmaya çabalar” (Nietzsche, 1887/1967: 107). “Yaşamın kendisiydi benim için büyümenin, dayanıklılığın, kuvvetlerin birikmesinin içgüdüğü, gücün içgüdüğü: güç isteminin eksik olduğu yerde, düşüş vardır.” (Nietzsche, 1888/2008: 12).

Ama başka pasajlarda güç isteminin sadece yaşam fenomeniyle sınırlı kalmadığının göstergesi olarak tüm evrenin ve varlığın da temel ilkesi olduğunu söyler; “bütün olaylarda bir güç istemi faaliyet halindedir” (Nietzsche, 1888/1967: 78).

Muzaffer “güç” kavramının .... halen daha tamamlanması gereklidir: “güç istemi” yani gücün dışarı vurulması için doyurulamaz bir arzu veya gücün kullanımı ve icrası, yaratıcı bir güdü olarak tanımladığım içsel bir istem ona atfedilmelidir. .... tüm hareketi, “görünümleri”, “yasaları” içsel bir olayın semptomları olarak anlamak ve insanı bu amaç için bir analogi olarak kullanmak zorundayız. Bir hayvanın durumunda, hayvanın bütün güdülerinin izi bu güç istemine kadar sürülebilir; aynı şekilde organik yaşamın tüm fonksiyonları da bu tek kaynağa götürülebilir. (Nietzsche, 1901/1974: 332-333).

Bu pasajlardan anlaşılmaktadır ki Nietzsche güç istemini hem insan fenomenlerini hem canlıları hem de genel olarak tüm evreni açıklamak için kullanmaktadır. Yani varlığın ilkesi güç istemidir. Bu durum ise Nietzsche’nin spekülatif felsefe yapıyor olmakla suçlanmasına yol açmıştır. Bu iddiaya göre Nietzsche de sıklıkla eleştirdiği metafizik düşüncenin dışına çıkamamaktadır. Oysa bu yorum yanlıştır; çünkü Nietzsche’nin metinlerinin tamamının göz önüne alınmadığını gösterir. Nietzsche güç istemini “İyinin ve Kötünün Ötesinde” isimli kitabında açıkça bir varsayım olarak konumlandırmaktadır;

Varsayım ki arzular ve tutkular dünyamızın dışında hiçbir şey gerçek olarak “verilmiyor” bize ve güdülerimizin gerçekliğinden başka hiçbir “gerçekliğe” batıp çıkamıyoruz- çünkü düşünme bu güdülerin birbirleriyle ilişkisinden ibarettir. O halde bu “verili” olanın mekanik (ya da maddi) denen dünyayı da anlamak için .... Yeterli olup olmadığını sormaya teşebbüs edemez miyiz? .... Varsayalım ki bütün organik işlevler bu güç istemine indirgenebiliyor ... o zaman açıkçası, bütün aktif güçleri güç istemi olarak tanımlama hakkına sahip olunur. İçerden bakılan dünya, “anlaşılır karakterine” göre belirlenen ve tanımlanan dünya güç isteminden başka bir şey olamazdı. (Nietzsche, 1886/1989: 47- 48).

Böylelikle de mutlaklıktan uzak olduğu gözler önüne serilmiş olur. Güç istemi varlığı açıklama denemesinde bir ilke olarak kullanılmaktadır. Metafizik bir kendilik olarak görülemez. Ayrıca “Güç İstemi” kitabındaki bir pasaj Nietzsche’nin güç istemi öğretisini yorumlama ilkesi olarak kullanırken, kendi metafizik ve hakikat eleştirisini ihlal etmediğini gösterir; “Peki benim için dünyanın ne olduğunu biliyor musun? Aynamda göstereyim mi? .... – Bu dünya güç istemidir- ve başka bir şey değildir! Ve siz kendiniz de bu güç istemisiniz- ve başka bir şey değil!” (Nietzsche, 1901/1974: 549-550). Burada açıkça perspektivizme bir vurgu vardır. Nietzsche kendi perspektifinden dünyayı yorumlamaktadır. Bu ise hiçbir biçimde mutlak hakikat iddiası taşımaz. Güç isteminin metafizik bir ilke olduğu doğrudur. Ama bu ilkeyi suçlamadan önce ilkenin doğası irdelenmelidir. Metafizik hakkında konuşmak kaçınılmazdır. Eğer bir yaşama dünyası kurulacak ve ahlak, din, bilim gibi daha kompleks yapılar inşa edilecekse öncelikle nasıl bir temele sahip olduğunun aydınlatılması gerekir. İçinde yaşadığımız ve bilgisini elde etmeye çalıştığımız gerçekliğin doğası hakkındaki varsayımlarımız aydınlatılmadan bilgiye ve varoluşa dair açık ve belirgin düşünceler ileri süremeyiz. Nietzsche açıkça metafizik yapmaktadır. Güç istemi metafiziği ayrıntılarıyla incelendiğinde ise bu metafiziğin Nietzsche’nin eleştirel felsefesiyle çelişmediği görülecektir. Aktif ve dinamik, çoğulluğun ve farkın metafiziği olan güç istemi öğretisi Nietzsche’nin eleştirdiği, yaşamı dondurup kısırlaştıran dogmatik metafizikten çok farklıdır. Dahası Nietzsche’nin eleştirileri ancak böylesi bir gerçeklikte tam anlamını kazanabilir. Bu nedenlerle güç istemi öğretisi ayrıntılarıyla incelenmelidir.

Nietzsche ölümünden sonra “Güç İstemi” adıyla yayımlanan notlarının 1067no’lu pasajında güç istemi dünyasının ayrıntılı ve çarpıcı bir betimlemesini sunar; bu dünya başlangıcı ve sonu olmayan bir enerji canavarıdır. Büyüyüp küçülmeyen, kendini genişletmeyen ama yalnızca dönüştüren bir güç büyüklüğüdür. Etrafı “hiçlik” tarafından sınırlanmış hiçbir kazancı ve gideri olmayan bir ev gibidir. Belirli bir mekanda belirli bir güç miktarı olarak bulunan, baştan sona güç olan, güçlerin bir dalgalanması ve oyunu olan, aynı zamanda hem bir hem de çok, bir yerde azalırken diğer yerde artan, birbiriyle çarpışan ve birbirlerine doğru akan güçler denizidir. Hiçbir amacı veya yönü olmayan, sürekli bir çevrim halinde kendini tekrarlayan, bilinçli bir isteme sahip olmayan çelişkilerin karmaşık bir biraradalığıdır. Bu Nietzsche’nin “kendini ebediyen yaratan, kendini ebediyen yok eden Dionysos dünyamdır; benim iki kat haz veren

gizemli dünyam; ‘iyinin ve kötünün ötesinde’liği”dir. (Nietzsche, 1901/1974: 550).

634 ve 635 no’lu pasajlarda ise gerçekliğin temel birimlerinin güç miktarları veya birimleri olduğunu ileri sürer. Şeylerden mekanistik tüm kurgular soyutlandığında geriye bunlar kalmaktadır. Bu dinamik birimler birbirleriyle olan ilişkilerinde varolurlar. Güç istemi varlık veya varoluş değil ama pathos’dur. Değişimin ve etkilenimin kökensel kaynağı budur. Bir güç birimi yarattığı etkiyle ve diğer güç birimlerinin etkisine direnmesiyle tanımlanır. Tüm olayları tanımlayan bu ilişkidir. Bu güç nicemleri dünyasında mekanik açıklamalara yer yoktur. (Nietzsche, 1901/1974: 337-338). (Nietzsche, 1901/1974: 339). Mekanistik dünya görüşü nitelikleri niceliklere indirger bu ise saçmadır. Aksi halde evren hareketsiz ve ölü olurdu. Oysa güç artışı örneğin bilinçte, arzuda ve histe niteliksel farklılıklar yaratır. Bu da daha farklı bir perspektifin doğmasına yol açar. Dolayısıyla Nietzsche’nin anladığı anlamda güç birimleri mekanistik dünya görüşünün kurguladığı nicelikler değildir.

Nietzsche’ye göre canlı ve cansız her şey güç birimleri veya nicemleridir. (Nietzsche, 1901/1974: 366). Güç merkezleri birbirleriyle sürekli bir mücadele halindedirler. Çünkü kendi güçlerini arttırmak isterler. Bu da ancak başka güç odaklarının gücünün azalması pahasına olanaklıdır. Çünkü sınırlı miktarda güç vardır. Çevresi üzerinde güç kazanmaya çalışan bir güç odağı aynı çabayla karşılaşır ve buna direnmek durumunda kalır. Bu ise güç odaklarını daha karmaşık ilişkiler kurmaya zorlar. Böylece güç “birlikleri” oluşur. (Nietzsche, 1901/1974: 399). Daha önce de belirtildiği gibi evrende boşluk yoktur dolayısıyla her şey bir güç ağıdır. Bu ise bir güç merkezinin eyleminin bütünü etkilediği anlamına gelir. Bu durumu Nietzsche güç nicemi olarak adlandırır. (Nietzsche, 1901/1974: 337). Dolayısıyla evrende sürekli bir değişim vardır. Güç odakları diğer güç odaklarını asimile ve domine ederek güçlerini arttırmaya çalışırlar. Daha doğru bir ifadeyle güç odakları asimile etmek ve tahakküm kurmak istemleridir. Birbirleri üzerinde sürekli olarak güç kazanmaya çalışan güç odakları ve bunların oluşturdukları güç birlikleri sürekli bir değişim halindedir. Dolayısıyla sabit kalan hiçbir şey yoktur.

Nietzsche için organik ve inorganik maddeler özlerinde farksızdır. Her şey güç odakları ve güç birlikleridir. Güç birimleri ve bunların bir araya gelmiş hali olan güç nicemlerinden başka hiçbir şey yoktur. Güç birimleri dinamik birimlerdir. Yani saf etkinliklerdir. Dolayısıyla evrende etkinlikten başka bir şey yoktur. Güç

odakları da eylem ya da etkinliklerinden başka bir şey değildirler. Muazzam miktarda güç niceliklerinden oluşan bu dünyada varlıklar birbirlerinden güç miktarlarına göre ayrılırlar. Bu güç miktarları ise sürekli değişir. Birbirleriyle etkileşim halinde olan güç odakları diğerleri asimile etme ve tahakküm altına almaya çalışır ve asimile edilmeye ve tahakküm altına alınmaya karşı direnir.

İşte perspektivizmin güç istemi öğretisiyle bağı tam olarak bu noktadadır. Her güç merkezi diğerleriyle kendi istemleri açısından ilişki kurar. Bu ilişki perspektivist bir karakter taşımaktadır. Her güç merkezi, kendi eylem ve direnme, kendine özgü değerlendirme biçimine göre bir perspektif sahibidir. (Nietzsche, 1901/1974: 305). Nesnel, aşkın ve sabit bir gerçeklik olmadığı aksine güç odaklarının etkinliğiyle sürekli değişen bir güç alanı olduğundan yani gerçeklik biçimlendirildiğinden tüm etkinlikler bir güç odağı ya da birliğinin kendi perspektifinden yaptığı yorumlamalardır. Güç odakları diğer güç odaklarını yorumlar yani tahakküm veya asimile yoluyla kendisinin kılar. Böylece de gücünü artırır. Artık etki alanı genişlemiştir. Kendi perspektifine yani kendi varlıksal koşullarına göre anlamlandırır. Bu ise neyin değerli olduğu neyin değersiz olduğunun yeniden değerlendirilmesi demektir. Böylece kendi varlık koşullarına göre bir değer dünyası inşa eder. Değerler anlamların farklı bir boyuttur ve perspektifsel yorumlama etkinliğinde tesis edilirler;

Fenomen karşısında duran pozitivistlere karşı- “Sadece gerçekler vardır”- Ben derim ki: Hayır, var olan gerçek bulgular değil, sadece yorumlardır. Herhangi bir gerçeği “kendi içinde” kuramayız: belki de böyle bir şeyi yapmak istemek deliliktir. ....

“Bilgi” sözcüğünün bir anlama sahip olduğu derecede bu sözcük bilinebilirdir; ancak diğer taraftan yorumlanabilir de; arkasında bir anlam yoktur, sadece anlamlar vardır. – “Perspektivizm.”

Dünyayı yorumlayan bizim ihtiyaçlarımızdır; dürtülerimiz ve lehte ve aleyhte olanlardır. Her dürtü bir nevi hükmetme arzusudur; her biri, tüm diğer dürtüleri kendisini bir norm olarak kabul etmeye zorlamak ister. (Nietzsche, 1901/2014: 326).

3.2. Yorum ve Perspektifsel Değerlendirme

Sabit ve hareketsiz dünya kavramı diğer her şey gibi korunma ve gelişme istemiyle yapılmış bir yorumdur. “Yorumun kendisi de bir şeyin efendisi olmanın bir aracıdır.” (Nietzsche, 1901/1974: 342). Güç dalgalanmalarının kaotik dünyasına düzen ve stabilite dayatılarak belli türden canlılar için güvenlik ihtiyacının giderilmesi amaçlanır. “Belli bir türün kendini muhafaza etmesi ve gücünü arttırabilmesi için, bir türün gerçeklik anlayışının, üzerine bir davranış örüntüsü inşa etmek amacıyla hesaplanabilir ve sabit olanı yeterince kapsamaması gerekir.” (Nietzsche, 1901/1974: 266). Bu anlamda dünyanın yanlışlanmasıdır; çünkü düzensizliğe ve biçimsizliğe düzen ve biçim kazandırmakta, bir illüzyon yaratmaktadır. “Dünyayı yorumlayan bizim ihtiyaçlarımızdır.” (Nietzsche, 1901/1974: 267). Her şeyin temelinde bizim ihtiyaçlarımız yatmaktadır. Öyle ki bir şeyin benim için ne ifade ettiğini belirlemeden o şeyi anlamlandıramam. Her şeyin “temelinde her zaman ‘benim için nedir’ yatar (bizim için, bütün yaşamlar için vs.)” (Nietzsche, 1901/1974: 301). Bu durum her zaman için kökenseldir. Bu yorum kadar yararlı olmuştur ki insansal kökeni unutulmuş aşkınsal ve mutlak hakikat konumuna yükselmiştir. “İlgili olduğumuz dünya sahtedir, yani bir olgu değil ama bir masal ve zayıf gözlemlere dayanarak yapılan bir tahmindir; oluş halinde olan bir şey gibi, sürekli değişen ama asla hakikate yaklaşmayan sahtelik gibi ‘akış’ halindedir: çünkü ‘hakikat’ yoktur.” (Nietzsche, 1901/1974: 330). Düzen ve hareketsizlik bir yanılgıdır. Çünkü değişim süreklidir; “organik dünyadaki bütün olaylar bir boyun eğdirme, efendi olmadır ve bütün boyun eğdirme ve efendi olmalar, önceki herhangi bir anlamın ve amacın yok edilmesini veya örtbas edilmesini gerektiren bir uyarılma aracılığıyla yeni bir yorumlamayı içerirler” (Nietzsche, 1887/1967: 77). “‘Yorum’ anlamın takdimidir —‘açıklama’ değildir. (bir çok durumda, şimdi sadece bir simge olan, kavranamaz hale gelmiş eski bir yorum üzerine yapılan yeni bir yorumdur).” (Nietzsche, 1901/1974: 327).

Öyle ki bu değişim sürekli bir yorumlama faaliyetinden ibarettir. Bir anlamda var olan sadece yorumlama etkinliğidir; “O zaman kim yorum yapıyor?, diye soramayız, çünkü yorumun kendisi güç istencinin bir biçimidir, ani heyecan olarak vardır. (ama bir “varlık” olarak değil, bir süreç, bir oluş olarak vardır).” (Nietzsche, 1901/2014: 365).

Yorumlama faaliyeti değerlendirme faaliyetidir. Güç istemi yorumlayarak kendisi için değerli olanları ön plana çıkartır;

Güç istemi yorumlar (bir organın ne zaman inşa edileceği bir yorum meselesidir) sınırları tanımlar, dereceleri ve güç varyasyonlarını belirler. Sadece güç varyasyonları kendilerini bu şekilde hissetmezler: büyümek isteyen ve büyümek isteyen başka şeylerin değerini yorumlayan bir şey mevcut olmak zorundadır. Bunda eşittirler- Aslında yorumun kendisi de bir şey üzerinde egemen olmaktır. (Organik süreç sürekli olarak yorumlar gerektirir). (Nietzsche, 1901/2014: 412).

Canlılar kendi yaşamlar fonksiyonları dolayısıyla dünyayı yorumlarlar. Değerler bu fonksiyonların ifadeleridir;

Yargı- inanç budur: "Bu ve şu böyledir." Böylece her yargıda "özdeş bir durumla" karşı karşıya kalmış olmanın itiraftı bulunmaktadır .... Yargı meydana gelmeden önce, asimilasyon sürecinin meydana gelmiş olması gerekir; böylece burada da bir yaranın sonucu olan bir acının bilince girişinin aksine, bilince girmeyen entellektüel bir faaliyet söz konusudur. Muhtemelen her organik fonksiyonun karşısında içsel bir olay vardır; dolayısıyla asimilasyon, ret, büyüme vs. mümkün olabilir. (Nietzsche, 1901/2014: 531).

Değerlerin yaratıldığıнын, bir perspektiften dünyayı yorumlayan canlının güç isteminin ürünü olduğunun en açık ifadesi aşağıdaki pasajda bulunur;

Bu perspektif dünya; gözler, dil ve kulaklar için olan bu dünya, çok daha ince bir duyu cihazı ile karşılaştırılsa bile çok sahtedir. Halbuki duyularımızı incelttiğimizde bu dünyanın anlaşılabilirliği, kavranabilirliği, pratikliği ve güzelliği yok olmaya başlar; tarihsel süreçler hakkında düşünmeye başladığımızda güzelliklerin kesintiye uğraması gibi; amaç sırası ise çoktan bir illüzyondur. Ne kadar daha yüzeysel ve kabaca tasavvur edilirse, dünyanın o denli daha değerli, daha kesin, daha güzel, ve daha önemli hale gelecek olması bu konu açısından yeterlidir. Ne kadar derine bakarsak, değer takdirlerimiz o kadar yok olur – anlamsızlık yaklaşır! Değerlere sahip olan dünyayı biz yarattık! Bunu bildiğimiz gibi, gerçeğe duyulan saygının da bir illüzyonun sonucu olduğunu- ve

insanın gerçekten ziyade biçimlendiren, basitleştiren, şekillendiren ve icat eden güce değer vermesi gerektiğini biliyoruz. (Nietzsche, 1901/2014: 393-394)

Değerlendirmeler ve değerlendirmeleri mümkün kılan tüm yetiler yaşam ekseninde şekillenmiştir. Geleneksel anlamıyla doğruluk burada pek de bir rol oynamaz;

“Gerçeğin özü olarak “şunun ve bunun böyle olduğuna inanıyorum” değerlendirmesi. Değerlendirmelerde korunma ve büyüme koşulları dışa vurulmuştur. Tüm bilgi organlarımız ve duyularımız sadece korunma ve büyüme koşulları açısından gelişmişlerdir. Akla ve onun kategorilerine, diyalektiğe haliyle mantığın değerlendirmelerine duyulan güven, sadece yaşam için yararlı olduğunun kanıtıdır bir şeyin deneyim tarafından kanıtlanan doğruluğunun değil” (Nietzsche, 1901/2014: 336).

Yorumlama yaratıcı bir etkinliktir. Yorumlama faaliyetiyle değerler yaratılır. Kendi perspektifinden dünyayı anlamlandıran bir istem aynı zamanda onu kendisi için değerli kılar. Bu ise tam olarak asimile ve tahakküm etme ve de başka istemlere karşı direnme yoluyla olur. Anlam ve değer bir madalyonun iki farklı yüzü gibidir. İlkinin epistemolojik boyut ikincisini ise aksiyolojik boyut olarak görebiliriz. Değerler ancak belli anlam dünyalarında geçerli olabilirler. Değer yaratma etkinliği sürekli; çünkü her istem diğer bütün istemleri kendi varoluşsal talepleri doğrultusunda sürekli yorumlamakta yani değerlendirmektedir. Bütün istemler aynı zamanda etkinliklerdir, etkinlikler ise yorumlama faaliyetinden başka bir şey değildir. O halde var olan tek şey değerlendirme faaliyetidir. İstemler değerlendirirler. Hatta istem ve istemin değerlendirme faaliyeti arasında bir ayrım dahi ortaya konulamaz. İstem değerlendirme etkinliğinin kendisidir. Dolayısıyla değerlendirme etkinliği sürekli. Ortaya hep yeni değerler çıkmakta ve bunlarda başka istemler tarafından değerlendirilip başka değerlere dönüştürülmektedirler. Değerlerin bu olumsal ve varoluşsal boyutunun üstü kapatıldığında ise söz konusu olan, değerlendirme faaliyetinin son bulması değil ama zayıflamasıdır. Yeni değerler ortaya çıkamamaktadır. Nietzsche'nin pozitif bilim eleştirisi işte bu bağlamda anlam kazanır. Çünkü bilim dünyayı değerden uzak kurgulamaktadır. Bu ise değerlendirme faaliyetinin zayıflamasına ve ortaya çıkan bu zaafiyetin çok daha hastalıklı ve zayıf yorumlama ve

değerlendirme etkinlikleri tarafından doldurulması tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle pozitif bilimin eleştirisi yapılmalı ve Nietzsche'nin perspektivist bilgi görüşü devreye sokulmalıdır.

3.3. Pozitivizm ve Perspektivizm

Pozitivizmin ve eleştirisinin kısaca ele alınması Nietzsche'nin bilginin perspektifsel doğası hakkındaki görüşlerinin anlaşılmasında yararlı olabilir. Pozitivizm anlam ve değerden yoksun olduğunu tasarladığı olgulara ve olgu bağlamlarına vurgu yapar. Olgular bilme etkinliğinin yegane nesnesidirler. Üzerine haklı olarak konuşulabilecek tek öğelerdir. Pozitivizm bilimi en değerli etkinlik olarak tasarımımlarken pozitivizmi ise bilimsel düşüncenin en üst noktası olarak görür. Daha önce de ele alındığı gibi bilimsel düşünme biçimi Nietzsche'ye göre nihilizmin asıl sebebidir. Çünkü yerinden ettiği Hristiyanlığın dünya görüşü yerine hiçbir şey koymaz. Bu ise tüm bir Avrupa kültürünün ve tarihinin hiçliğe sürüklenmesi demektir. Bilimciliğin en aşırı formu sayılabilecek pozitivist düşünce ise bu konuda bayrak taşıyıcılığını üstlenmektedir. Bunun sebebi ise bilimciliğin aslında zayıf bir güç isteminin ürünü olmasıdır. Her türden yorumlama biçimi gibi bilimci bakış da bir anlam ve değer yükleme veya yaratma etkinliğidir. Hiçbir durumda nesnel, çıkarsız, temelsiz, beklentisiz ve amaçsız bir etkinlikte bulunulamaz. Yorumlama etkinliğinin bu doğasının reddedilmesi ise yorumu yapanın zayıflığına işaret eder. Her durumda bir anlamlandırma ve değerlendirme etkinliği söz konusudur. Nietzsche'nin perspektivist düşüncesi bu noktayı aydınlatmaya çalışır. Pozitivizmin eleştirisinde perspektivizm işlevsel olabilir. Aynı zamanda pozitivizm eleştirisi perspektifsel değerlendirmenin doğasına ışık tutabilir.

Pozitivist düşünceye göre bilginin kaynağı deneydir. Deneyde verilmemiş olan herhangi bir şey hakkında bilgi elde edilemez. Bilgi ancak olguları konu edinebilir. Olgular ise içsel bir değerden yoksundurlar. Dolayısıyla değer sorunu bilgi faaliyetinin tamamen dışındadır. Bu tavır kendisini en iyi metafizik karşıtlığında gösterir. Nesnel bilgiye yani olguların bilgisine ise ancak bilimsel yöntemle ulaşılabilir. Ön yargılarından kurtulup, duygu, tutku, ihtiyaç, istek, arzu gibi kişisel taraflarını kontrol altına alan bilim insanları olguları kavrayabilirler. Gözlem ve testler yoluyla geliştirilen teorilerin olguları açıklamadaki başarısını nesnel olarak değerlendirebilirler. Böylece bilim gerçekliğin nasıl işlediğini ve nelerden ibaret olduğunu ortaya çıkartabilir. Bilim olguları toplayıp

sınıflandırmakla kalmaz aynı zamanda onları açıklamaya da girişir. Pozitivist bilgi idealinde gözlemci kendinden hiçbir şey katmadan olgular dünyasına yönelir ve bu olguların bilgisini ortaya koymaya çalışır. Bilgi var olanı olduğu gibi yansıtmalıdır. (Erdem, 2007: 68-72).

Nietzsche'ye göre pozitivist bilgi ideali batı metafiziğinin tüm yanlıgılarını kendinde taşımaktadır. Olguların tasarımı en başta görünen dünya ve gerçek dünya ikilemine dayanır. Her ne kadar pozitivism her türden metafizik düşünceyi baştan reddetse de kendisi de metafizik bir konuma yaslanmaktan kaçınmaz. Gerçek dünyanın ulaşılmaz olduğunu bu yüzden görünüşlerle yetinilmesi gerektiğini örtük olarak varsaymaktadır. Buna göre değerler dünyası bilgi faaliyetinin tamamen dışındadır ve yanlıgıdan başka bir şeye yol açmayacaktır. Değerlerle ilişkili olabilecek her şey bilgi faaliyetinden uzak tutulmalıdır. Bu ise özne ve nesne ikiliğine götürür. Özneden bağımsız olarak nesne mevcuttur ve özne bunun bilgisini elde etmek istiyorsa kendi öznellik süreçlerini bir kenarda bırakmalıdır. Tarafsız yaklaşmalı, herhangi bir taleple olgulara gitmemelidir. Oysa özneden bağımsız olarak olgulardan söz edilemez. (Nietzsche, 1901/1974: 301). Hatta özne ve nesne birbirlerinden ayrı olarak var olamazlar. Bilimsel düşünce nedensellik kavramına yaslanır. Olgular arasında nedensel ilişkiler kurma olgularını sınıflandırmanın ve açıklamanın en önemli bileşenidir. Oysa nedensellik diye bir şeyden söz edilemez. Tüm gerçeklik sürekli değişen bir güçler kaosudur. Nedensellik ancak belli bir istemin gerçekliği kendi taleplerine göre şekillendirmek istemesinin bir sonucudur. Nietzsche'nin bilimsel düşünceye getirdiği en kapsamlı ilişki aşağıdaki pasajda görülebilir:

Nasıl olur da hala dindar oluruz.- Bilimin kanlarında yurttaşlık hakları yoktur. Bu yüzden, sağlam bir temele dayanarak şöyle denir: Kanılar ancak varsayımların alçak gönüllülüğüne; geçici deneysel bir bakış açısına; düzenleyici bir kurgu düzeyine inmeye karar verdiklerinde, bilgi dünyasına alınabilirler, bir değer kazanabilirler. –Gerçi bu kabul edilme hep polis gözetiminde, polis güvensizliğinde bir sınırlama ile olur. Ama daha ince düşünülürse, bir kanının, bilime, ancak bir kanı olmaktan çıktıktan sonra kabul edilebilmesinin bir anlamı yok mu? Bilimsel ruh disiplininin ilk adımı, insanın artık kanılara izin vermemesi değil mi?

Belki öyle; ama gene de sormak zorundayız: Bu disiplini başlatmayı olanaklı kılmak için, bazı ön kanılar- hatta bütün öteki kanıları kendine kurban edecek ölçüde buyurucu, koşulsuz kanılar- olması gerekmez mi? Biz bilimin de inanca dayandığını görüyoruz. Basitçe “ön kabuller olmaksızın” bilim yok. Hakikat gerekli mi değil mi?

Bu koşulsuz hakikat isteği: Nedir bu? Birinin kandırılmama isteği mi? Kandırmama isteği mi? Çünkü, “kendimi kandırmak istemiyorum” özel durumu, “Kandırmak istemiyorum.” Genellemesi altında toplanırsa, hakikat isteği ikinci sorudaki gibi de yorumlanabilir. Ama kanmamak neden? İnsan kendisinin kandırılmamasına niçin izin vermesin?

İlk ilkenin gerekçelerinin ikincisinininkinden büsbütün başka bir dünyaya ait olduğuna dikkat edin. Birisi kendisinin kandırılmasına izin vermek istemez, çünkü bunun zararlı, tehlikeli, belalı olduğunu kabul eder. Bilim, bu anlamda, uzun erimli bir sağduyu, bir ölçülülük, yararlı bir şey olacaktır; ancak doğruyu söylemek gerekirse buna karşı çıkılabilir. Nasıl olur? Birinin aldatılmasına izin vermemek istemesi gerçekten daha az mı zararlı, daha az mı tehlikeli, daha mı az belalı? Koşulsuz biçimde güvensiz olmanın mı yoksa koşulsuz biçimde güvenli olmanın mı, daha avantajlı olduğuna karar verebilmek için var oluşun niteliği üzerine önceden ne biliyorsun?

Ama ikisi de, daha çok güven gibi, daha çok güvensizlik de gerekliyse: Bilim, üzerinde durduğu koşulsuz inancını ya da kanısını- hakikat başka her şeyden önemlidir, bütün öteki kanılardan da!- nereden alabilir? Hem hakikat hem de hakikat olmayan durmadan yararlı olduklarını kanıtlamasalar- ki durum budur-, bu kanı hiçbir zaman var olmazdı. Dolayısıyla- bilimde yadsınamayacak biçimde var olan bu inanç kaynağını böyle bir yarar hesabına borçlu olamaz; bu inanç “Hakikat isteminin”, “ne pahasına olursa olsun” hakikatin yararsızlığının, tehlikesinin durmadan ona kanıtlanmasına karşın doğmuş olsa gerek. “Ne pahasına olursa olsun:” Bu sözleri, inançları birbiri ardına bu sunağa sunup, boğazlayınca nasıl da iyi anlıyoruz!

Sonuçta “hakikat isteği”, “Kendimin aldatılmasına zin vermek istemiyorum” demek değil, “aldatmayacağım; kendimi bile!” demektir.- Başka bir seçenek yok- Bununla da biz törel zemindeyiz. Çünkü özellikle yaşam sanki bir görüntüyü; açıkcası yanılgıyı, aldatmayı, ikiyüzlülüğü; göz boyamayı, kandırmayı, kendini kandırmayı amaçlıyormuş gibi görünecekse –görünüyorsa; öte yandan yaşamın büyük formu kendini gerçekten hep sallantısızca “politropoi” tarafında gösteriyorsa, yalnızca kendinize özenle “Neden aldatmak istemiyorsun?” diye sormak zorundasınız. Hoşgörü ile yorumlandığında böyle bir karar belki bir “kişotizm” küçük çapta çılgınca bir çoşku olabilir ama çok daha ciddi bir şey, açıkcası yaşama düşman, yıkıcı bir ilke de olabilir.- “Hakikat isteği”- örtük bir ölüm isteği de olabilir.

Dolayısıyla, “Niçin bilim?” sorusu şu törel soruna geri götürür: Yaşam, doğa, tarih “törel değil” iken, neden törellik var? Kuşkusuz, bilime inanmakla peşin peşin kabul edilen bu korkusuz en son anlama inananlar, böylece yaşamın, doğanın, tarihin dünyasından başka bir dünyayı onaylamaktadırlar; bu öteki dünyayı onayladıkları ölçüde de –aynı kabul ile onun karşıtını, bu dünyayı, bizim dünyamızı yadsımak zorunda değiller mi? Ama insanlar benim anlamalarını istediğim şeyi anlayacaklar, açıkcası bizim bilimimize duyduğumuz inancın henüz metafizik bir inanç olduğunu; bizlerin, bugünün bilenlerinin; biz tanrısızların metafizik karşıtlarının bile, ateşimizi hala binlerce yıllık bir ateşle yanan alevden aldığımızı; hristiyan inancının Platon’un da inancı olduğunu; tanrının hakikat olduğunu, hakikatin tanrısal olduğunu... Ama bu giderek daha inanılmaz olursa; bir yanılgı, bir körlük, bir yalan olmadıkça hiçbir şey tanrısallığını kanıtlamazsa- Tanrının kendisinin bizim en kalıcı yalanımız olduğu kanıtlanırsa ne olur? (Nietzsche, 1881-1887/2003: 212-214)

Özetle yorumlama kaçınılmazdır. Bu gerçeğe yüzleşmek yorumlama faaliyetini daha sağlıklı ve güçlü kılacaktır. Mutlak bilgiye ve nihai anlam ve değere ulaşılmayacağına kabulü eğer bizi anlam ve değerden tamamıyla uzaklaştırırsa yarardan ziyade zarar verir. Mutlak hakikat yoktur ama çoğul ve olumsal hakikatler vardır ve bunların peşinden koşmak kendi başına değerlidir.

Anlam ve değer yaratılır, insanlık durumunun en temel taleplerinin dışa vurumudurlar ve yaşamsal işleve sahiptirler. Hakikat olumsal ve değişkendir çünkü yorumlama ve değerlendirme faaliyeti dolayısıyla sürekli değişen bir gerçekliğe aittir. Bu hakikatin perspektifsel niteliğidir. Hakikatin ve onunla ilişkili olan anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirme faaliyetinin bu çoğul ve olumsal doğası bazı yorumcuları perspektivizmin bir tür görecilik olduğunu dşunmesine yol açmıştır. Perspektivizm görecilik değildir. Çünkü farklı perspektiflerden yapılan yorumlamaların değerleri birbirleriyle aynı değildir. Bu anlamda perspektivizmde bir lt vardır. Dahası Nietzsche göreciliği zayıflığın ve nihilizmin semptomlarından biri olarak görür. O halde grecilikten ne anlaşıldığı ve perspektivizmin göreci düşünceden hangi açılardan farklı olduğunu ortaya çıkarmak Nietzsche'nin yapmaya çalıştığı Şeyi vurgulamak açısından yararlı olabilir.

3.4. Perspektivizm ve Görecilik

Perspektifsel yorumlamanın çoğul, olumsal ve değişken doğası, perspektivizmin kendine özgü bazı yanları dikkate alınmadığında göreci düşünceyle karıştırılabilir. Güç istemi metafiziğine yaslanan perspektifsel yorumlama değerler arasında bir sıra düzeni tesis etmeyi getirir. Çünkü yorumlama aynı zamanda değerlendirmedir. Bir g merkezi kendi istek ve ihtiyaçlarına göre dünyayı düzenlemektedir. Bu ise değerler sıralamasını değiştirmekle mümkün olur. Her g merkezi diğer tüm istemleri kendisi için değerli olacak Şekilde Şekillendirmek ister. Her Şeyin aynı değerde olduğunu ya da değerin belli bir kişi, toplum, ağ gibi bir öğeye göreli olduğunu iddia eder. Tabi ki bu çalışmada tarihsel olarak ortaya çıkmış tüm göreci düşünceler veya göreci düşüncenin bürünebileceği olası formlar ele alınıp işlenmeyecektir. Amaç perspektivizme ait yanlış anlamaların önüne geçmektir. Dolayısıyla perspektivizmin bir tür görecilik olduğu iddiasına temel oluşturan göreci bilgi anlayışı temel alınmaktadır. Bu anlayışa göre herkes ve her Şey için doğru ve iyi olan Şeylerden bahsedemeyiz. Bu görüş perspektivizm için de belli ölçüde geçerlidir. Ancak perspektivizm yorumlar arasında değerlendirme yapmamızı sağlayacak bir doğruluk lttne de sahiptir. Bu ise grecilikten farkını ortaya koyar. Olay ve durumlara yaklaşma Őeklimiz çok farklı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır;

Diyelim ki hakikat bir dişidir, tüm felsefeciler dogmacı oldukları sürece, dişileri anlamada güdük kalmıyorlar mı? Yoksa, şimdiye dek, hakikate, ürkütücü bir ağırbaşlılık, yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları koşuşturmacalarla yaklaşıma alışkanlıkları, bir yosmayı elde etmek için uygunsuz, beceriksiz bir yol değil mi? Öyleyse, nedir bu temelsiz kuşku? Kesinlikle vermez kendini o: -- Bugün her çeşit dogmacı, acıyla, yüreği burkulmuş, boynu bükük dikilip durmakta! Eğer durma denirse buna. Artık yıkıldığını söyleyen iğneleyiciler de var- - tüm dogmacılar yığılmış yere, kalkamıyormuş, dahası, son nefesini vermekteymiş. Ciddi konuşalım hadi, umut için iyi dayanaklarımız var, felsefedeki tüm dogmalastırmalar, kendilerini son, en son oldukları gibi, onca ağırbaşlı, onca kutsal, bir hava yaratsa da, soylu bir çocukluk ve toyluktan öte bir şey değil; belki zaman da geldi iyice, o koşul tanımaz felsefeciler binasına temel taşını koyabilmek için neyin yeterli oldu tekrar kavranacak; dogmacıların şimdiye yaptıklarıysa - - halk arasında yaygın bazı kör inançlar, artık anımsayamadığımız bir zamanda, kalan kör ruh inancı gibi, örneğin bugünlerde bile başımızın etini yemeyi sürdüren, özne ve ben kör inancı, bazı sözcük oyunları belki, gramer ayartmaları ya da çok dar, çok kişisel, çok insani ama tümüyle insani olgulardan kalkan atak genellemeler. Dogmacıların felsefesi, umalım ki yalnızca şu bin yılın bir umudu olarak kalsın, tıpkı daha önceki çağlarda astrolojinin durumu gibi; onun da uğruna, şimdiye dek gerçek bir bilime harcanandan belki daha çok emek, para harcanmış, nice nice buluşlarla, göz nuru dökülmüştü: Asya ve Mısır'daki büyük mimari stilleri ona ve onun "yeryüzü ötesi" savlarına borçluyuz. Öyle görünüyor ki bütün büyük şeyler sonsuz talepleriyle kendilerini insanlığın yüreğine yazdırabilmek için dünyanın üzerinde devasa büyüklükleriyle, korku salıcı ucube anıtlar olarak dolaşır önce: İşte bu ucube anıtlar dogmacı felsefeydi, örneğin Asya'daki Vedangalar öğretisi, Avrupa'daki Platonculuk. Yine de teşekkürü esirgemeyelim ondan; kesinlikle kabul etmeliyiz, gelmiş geçmiş hataların en kötüsü, en uzun süreli yıpratıcı olanı, en tehlikelisi dogmacı hatadır; yani, Platon'un saf ruhu ve kendi başına iyiyi buluşu... (Nietzsche, 1886/2013: 13-14).

“‘Her şey sübjektiftir’ diyorsunuz; ama bu bile bir yorumdur. ‘Özne’ verili bir şey değildir, orada olanın arkasına eklenen, yansıtılan ve icat edilen bir şeydir. .... Bu bile bir kurgu, bir hipotezdir.” (Nietzsche, 1901/1974: 267). Nietzsche’nin bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi göreci düşüncenin temelinde bulunan her şeyin sübjektif olduğu görüşü birçok açıdan sorunludur. Çünkü en başında özneliği varsaymaktadır. Özne ve nesne ikiliğine dayanmakta ve özne kavramının kökenini es geçmektedir. Nietzsche’ye göre diğer bireylerden ayrı olarak var olan bireyler söz konusu olmadığı gibi aslında birey diye bir şey de yoktur. Tüm varlık güç ilişkilerinden ibaret bir güç dalgalanmasıdır. Bir yerde gerçekleşen bir değişim başka birçok yeri etkiler. Dolayısıyla bir yorumda ya da değerlendirmede bulunurken tüm bir gerçekliği hesaba katmak durumunda kalırım. Dahası kendini mutlak bir hakikat olarak konumlandırır çünkü kendi yorumsal karakterinin farkında değildir.

İnsanın yükselmesi veya yücelmesi daha dar ve verimsiz yorumlamaları aşmasını da beraberinde getirir. Böylece yeni perspektifler, daha zengin ve geniş ufuklu perspektifler ortaya çıkar. (Nietzsche, 1901/1974: 330). Nietzsche’de doğruluğun ölçütü sayılan güç artışı aynı zamanda bir yorumun sağlamlığının veya doğruluğunun da göstergesidir. Bir yorum doğru bir yorumsa gücümü artırır. Yorum doğru olarak kaldıkça da geçerliliğini korur. Bu yeni yorum ya da ufuk bir öncekinden daha kapsamlıdır. Böylece ilgili güç odağı yeni perspektiften dünyayı tekrar yorumlar. Bu da hem gerçekliğin hem de yorumun dolayısıyla da güç merkezinin değişmesi demektir. Daha geniş ufuklar ve olanaklar sunan yeni bir yorum ortaya çıkınca da mevcut olan yorum yürürlükten kalkar. Bu durum ise bütün yorumların aynı olduğu iddiasının altını oyar.

Daha güçlü ve sağlıklı olanın yorumu daha değerlidir. Birçok perspektifin olması dolayısıyla birçok yorumun olması bunları kendi aralarında sıralanamayacağı anlamına gelmez. Tek bir yorum yoktur. Tek bir doğru yorum da yoktur. Muazzam bir çoğulluk söz konusudur. Ancak bazı yorumlar diğerlerinden daha “doğru”durlar. (Çünkü yükselen ve alçalan yaşamlar dünyayı farklı yorumlarlar) Burada Nietzsche’nin geleneksel metafiziğin kavramlarıyla nasıl oynadığı görülebilir. Daha güçlü olan güç odaklarının veya başka bir düzlemdeki ifadesiyle üst insanın yorumu daha değerlidir. Çünkü bu yorumlama sonucu ortaya çıkan değer daha sağlıklı ve güçlüdür. Bütün yorumların aynı değerde olduğunu iddia etmek ise ya bu farkı göremeyecek kadar körleşmenin ya da sağlıklı ve güçlü olana duyulan bir tepkinin dışı vurumundan başka bir şey değildir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tezin giriş bölümünde Nietzsche'nin felsefesinin genel hatları verilmeye çalışılmıştır. Bunun için önce felsefesi ve hayatı genel olarak anlatılmış sonra felsefesini kuran temel kavramlar ve temalar incelenmiştir. Perspektivizm kavramının temel ve toparlayıcı kavram olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Sonra temel metinlerindeki özgün bağlam bozulmadan perspektivist eleştiri işlenmeye çalışılmıştır. Böylece Nietzsche'nin eleştirel epistemolojisinin uygulamada nasıl yer aldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Çağdaşlarının aksine Nietzsche kendi çağının temel bir değerler krizi ile karşı karşıya olduğunu ileri sürmüştür. Onun istediği geleneksel Hristiyanlığın geri dönüşü değildir; tersine nihilizmi yaşamın yaratıcı ve aktif olarak olumlanmasıyla aşmanın yollarını bulmaktır. Güç istemi bir düzeyde psikolojik bir anlayıştır; bizim temel dürtümüz, bağımsızlık ve hakimiyet olarak kendini gösteren güce yönelmiştir. Güç istemi, kendisini fiziksel şiddet ve tahakküm olarak gösterebileceği gibi kişinin kendi içine dönmüş ve başkaları üzerinde tahakküm kurmak yerine kendi üzerinde hakimiyet amaçlayan daha yücelmiş biçimlerde de gösterebilir. Nietzsche'göre her şey bir akış halindedir; hatta değişmez ve sabit varlık diye bir şey yoktur. Fikirler, bilgi, hakikat ve diğer her şey gibi madde de sürekli hareket ve değişim halindedir. Güç istemi bu değişimin temel dinamiğidir. Evren, şeylerden veya olgulardan değil istemlerden oluşmuştur. Hayatı olumlayan hakiki bir felsefe değişimi kucaklar ve değişimi tek sabit olarak görür. Hristiyan ahlakında sağlıklı bir hayatın karakteristiği olan her şeyin yadsınmasını bulur. Günah kavramı kendi güdülerimizden ve cinselliğimizden utanmamıza yol açmıştır. İman ise merak duygumuzu hatta doğal şüpheciliğimizi sekteye uğratmıştır. Hristiyan ahlakı yaşama ve yaşamı sevenlere dönük resentment duygusundan kaynaklanır ve yaşamı olumsuzlayan ahlakıyla sağlığı ve gücü alt etmeye çalışır. Nietzsche, iyinin ve kötünün ötesinde bir yer bulmaya çalışmaktadır. Değerlerimiz sabit ve nesnel değildirler ve hayata karşı belli bir tutumu yansıtırlar. Örneğin Hristiyan ahlakı doğal insani güdülerini değerden düşürüp, zayıflığı ve içinde yaşadığımız mevcut dünyayı gölgede bırakan öte dünyayı destekler. Nietzsche'nin amacı, ahlakın bir kurgu olduğunu ortaya koyarak bizi güdülerimiz ve motiflerimiz hakkında daha dürüst olmaya ve yaşama karşı takındığımız tutum konusunda daha gerçekçi olmaya çağırılmaktadır. Nietzsche insanlığın bir hedef değil bir geçiş süreci olduğunu iddia eder. Daha büyük kazançlar için güdülerimizi kontrol etmeyi öğrendiğimizde hayvan olmaktan kurtuluruz. Bazı doğal itkilerimize direnmeyi öğrendiğimizde,

uygarlıklar kurmaya, bilgi inşa etmeye ve kendimizi tinsel olarak derinlikli kılmaya uygun hale geliriz. Nietzsche'nin üstinsan düşüncesi, güdülerimizi dizginlemeyi başardığımızda yöneldiğimiz hedefe bizi tekrar yönlendirmek amacıyla. Üstinsan yaşama karşı derin bir sevgi ile doludur, hayat hakkında şikayet edecek hiçbir şey bulamaz. Yaşamın en temel özelliklerinden olan sürekli mücadeleyi ve acı çekmeyi ise gönüllü olarak sahiplenir. Sonsuz yinelenme düşüncesini net olarak tanımlamak zor olsa bile, bu düşüncenin yaşamın en üst düzeyde olumlanmasını içerdiğinden şüphe duyulamaz. Bir düzeyde zamanın döngüsel olduğunun ve yaşamımızın her anını sonsuz bir süre boyunca yeniden ve yeniden mevcut olduğu şekliyle yaşayacağımızın ifadesidir. Diğer bir deyişle yaşanan anlar yitip gitmemekte aksine tüm bir sonsuzluk boyunca yankılanmaktadır. Nietzsche'nin ideali sonsuz yinelenmenin ve yaşamın olumlanmasının onaylanıp sahiplenilmesidir. Yaşamın her anının tekrar tekrar yineleneneğinin bilincinde olarak ve durumdan sevinc duyarak yaşamak gerekir. Sanatsal yaratım, Nietzsche'nin Apolloncu ve Dionysus'cu olarak adlandırdığı iki temel güç arasındaki gerilime dayanır. Apollon antik Yunan'ın ışık ve akıl tanrısıdır. Nietzsche, Apollon'u yaşam ve form veren güç olarak tanımlar. Ölçülü bir sınırlılık ve mesafelilikle karakterize olur ve güçlü bir kendilik duygusu sağlar. Dionysus ise şarap ve müziğin tanrısıdır. Nietzsche Dionysus'u bireyselliğin yitip bireylerin kendilerini doğayla ve diğer bireylerle kökensel birlik içinde bulduğu, kendini unutmanın coşkuluğuyla eşleştirir. Hem Apollon hem de Dionysus sanatsal yaratım için gereklidir. Bu noktada Zerdüşt daha güçlü bir insan haline gelebilmek için acı çekmenin ve mücadelenin önemini vurgular ve bu mücadeleyi ve acıyı neşeyle kucaklamaları gerektiğinden bahseder. Zerdüşt, insanın hayvanla üstinsan arasında sadece bir köprü olduğunu söyler, ve bu dünyaya ve bu yaşama sadık kalıp bunlara güvensizliğe yol açan değerleri terk ederek üstinsanın gelişini hızlandırmamız gerektiğinden söz eder. Zerdüşt sonsuz yinelenme düşüncesiyle yüzleşmek için mücadele eder. Zaman sınırsızsa diye düşünür, mevcut durum, geçmişte tam da şu an olduğu haliyle sonsuz sayıda ortaya çıkmış olmalıdır ve gelecekte de sonsuz sayıda ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla yaşanan anlar yitip gitmemekte ama sonsuzca tekrarlanmaktadır. Nietzsche'nin 'tanrının öldüğü' ilanını kendini beğenmiş ateizmle karıştırmamak gerekir. Nietzsche'nin Hristiyanlığa karşı yoğun bir tepkisi vardır ama Hristiyanlığı takiben geleceğinden korktuğu ruhsuz ateizm konusunda belki de daha çok kaygı duymaktadır. Tanrının öldüğü iddiası metafizik bir ilandan ziyade sosyolojik bir saptamadır. Hristiyan ahlakı ve ona eşlik eden iyi ve kötü kavramları kültürümüz üzerinde bir zamanlar

olduğu gibi güçlü bir etkiye sahip değildirler. Nietzsche tüm dünyanın bütün inançların terk edilmesi anlamına gelen nihilizm tarafından giderek yutulacağından endişe etmektedir. Nietzsche bu endişesini bilimin ve materyalizmin zaferini temsil eden 'son insan' figürüyle ifade eder. Modern kültür iki tür ahlak arasındaki gerilimle belirlenmiştir. Efendi ahlakı, bir kimsenin kendisi olduğu ve hoşlandığı şeyin iyi olduğu, kendisine benzemeyen ve hoşlanmadığı şeyin ise kötü olduğunu kabul eden aristokratik dünya görüşünden gelmiştir. Köle ahlakı ise tersine efendilerin gücüne duyulan hınç duygusundan kaynaklanır. Köleler efendilerini şer olarak tüm zayıflıkları ve fakirlikleri içinde kendilerini ise iyi olarak görürler. Efendinin iyisi kölenin şer olanıdır efendinin kötüsü ise kölenin iyisidir. Değişim Nietzsche için gerçekliğin en temel özelliğidir. Her şey sürekli bir değişim halindedir: sadece madde ve enerji değil ama fikirler, istemler dolayısıyla hakikat de değişim halindedir. Felsefe ve bilim dünyayı temel olarak gözlemleyebileceğimiz ve düzenleyebileceğimiz, değişmeyen ve nesnel hakikatler bulunduğu yanılısamasına yol açan olgulardan ve şeylerden oluşmuş olarak görme eğilimindedir. Nietzsche bu olgular ve şeyler metafiziğini reddeder ve bunun yerine dünyanın temel olarak bazıları bilinçli bazılarıysa bilinçsiz istemlerden oluştuğunu ve bunların hakimiyet için sürekli mücadele ettiğini öne sürer. Nietzsche neşeyle, bağımsız ve hınçtan uzak olarak eyleyen güçlü ve sağlıklı bir istemi savunur.

Ona göre, doğru ya da hakikat denilen şey perspektifli bir yorumlama ya da daha doğrusu değerlendirmedir (perspektifli değerlendirme). Bu ise mutlak hakikat ya da doğruluğun olmadığı anlamına gelir. Nietzsche'ye göre, gerçekten insanlar bütün iyi ve kötülerini kendileri üretmiş, ortaya koymuşlardır. Hakikatler keşfedilmemiş, şu anki haliyle ve hazır olarak bulunmamış, insanlık ve doğa dışı bir kaynaktan verilmemiştir. İnsan önce kendini korumak için şeylere değer biçmiştir. Şeylerin anlamını önce o yaratmıştır, yani insanca anlamını. Bundan dolayı kendine insan adını vermiştir, yani 'değerlendiren'. Aynı zamanda bu bölümde, başlıca hakikat ya da doğruluk kuramları ele alınmaya çalışılmıştır. Tekabüliyet kuramı doğruluk kuramlarının en eskisi ve en yaygın kabul görenidir. O kadar yaygındır ki doğruluk deyince akla ilk olarak tekabül etme olgusu gelmektedir. Birçokları tarafından tüm doğruluk anlayışlarının temelinde olduğu düşünölmektedir. Yani farklı doğruluk anlayışlarının bir şekilde tekabüliyet ilişkisini barındırdığı düşünölr. Farklı doğruluk kuramları çıkış noktası olarak tekabüliyet kuramını alır. Tekabüliyet kuramının taşıdığı düşünölen eksiklikler ve

yanlılıklardan hareketle ya bu kuram geliştirilmeye çalışılır ya da yeni bir kuram geliştirilmeye çalışılır. Uygunluk kuramı da denilen tekabüliyet, doğruluğun, iki şey, söylenen ile hakkında birşey söylenen arasındaki uygunluk ilişkisi olduğu düşüncesini benimser. Bir bilgi, ifade ya da önermenin doğruluğu, bu bilginin hakkında olduğu varlığa dayanılarak gösterilmeye çalışılır. Bu kurama göre bir ifade (önerme) ancak ve ancak yöneldiği nesne durumuna uygun düşüyorsa doğrudur. Uygunluk (tekabüliyet) kuramına karşı ortaya çıkan kuramlar arasında en etkilisi tutarlılık kuramıdır. Tutarlılık kuramı doğruluğu varolana uygunluk yerine, önermeler arasındaki tutarlılıkta görür. Pragmatizm, felsefeye, dünyaya ilişkin bu ya da şu açıklamanın doğru olmasının, hayatımızda ne türden değişiklikler yaratacağını anlama görevi verir. Önemli olan karşıt iki sav ya da kuramdan hangisinin doğru olduğunu bulmak değil, biri ya da öbürünün doğru olmasının kılgsal olarak ne gibi değişikliklere yol açacağını saptamaktır. Pragmatizm kendisini bir yöntem, farklı ve karşıt kuramların zorunlu olarak geçtikleri bir "koridor" gibi görür; aynı zamanda, dolaylı olarak, farklı bilgi ya da kuramların doğruluğuna ilişkin bir açıklama niteliğindedir. Pragmatizm için farklı ya da karşıt kuramların bilgisel değeri aynıdır. Bir bilim adamı, bir estetikçi ile bir din adamının yaptıkları iş, ortaya koydukları açıklamalar aynı değerdedir. Buradan çıkan sonuç ise doğruluğun kendi başına hiçbir önem taşıması, yalnızca şu ya da bu kuramın doğru olmasının kılgsal olarak ne gibi değişikliklere yol açacağını belirleyici olmasıdır. Pragmatistlerin doğruluğun ne olduğu sorusunu metafizik bir soru görenek, bakışlarını yaşama çevirmeleri ve bir ifadeyi doğru ya da yanlış saymanın insanların yaşamında yol açtığı sonuçları nesne edinmeleri, onların geleneksel doğruluk kuramı olan uygunluk kuramından ayrıldıklarının, doğruluk sorununun başka bir yönünü ele aldıklarının başka bir göstergesidir. Sonuç olarak pragmatizmin doğruluk yerine yaşamı ya da pratiği merkeze aldığı, doğruluğu da yaşamla ya da yaşamda yol açtığı sonuçlarla bağlantısında ele aldığı söylenebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Nietzsche'nin perspektivizmin geleneksel düşünme ve bilme yollarına bir alternatif olarak getirdiği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Nietzsche'nin perspektivizm öğretisinin anahtar kavramı güç istemidir.

Nietzsche'ye göre, eğer dünya değişiyorsa, oluş hep varsa, o vakit dünya hakkındaki inanç ve idelerimizin temeli ve sağlamlığı ne olur? Nietzsche burada dünya hakkında bilgi elde edilemeyeceğini iddia etmez; hakikat, bilgi vb. kavramların; değişmeyen, sabit ve düzenli bir dünya varsaydığını söyler. Ama

gerçekliğin yapısı böyle olmadığından, evrensel ve mutlak hakikat iddiası taşıyan bu kavramlar yanlışa düşerler. Düzenli, dengeli bir dünya yoktur; evrensel ve mutlak hakikatler de. Bunları savunan ve kabul eden bir bilgi görüşünü kabul etmemiş durmadan değişen bir dünya ve hakikat anlayışını getirmiştir. Özetle klasik tekabüliyetçi hakikat ve doğruluk anlayışı yerine perspektifli bir bilgi anlayışı önermiştir: perspektivizm özetle budur.

Nietzsche radikal bir sorgulayıcı ve geleneksel felsefenin temellerini oyan bir filozoftur. Onun bu özellikleri hakikat tasarımlarını soruşturmasında da görülür. Yalnızca olguların olduğunu idda eden pozitivizme yalnızca yorumlamalar, değerlendirmeler, eş deyişle, perspektifler vardır diyerek karşı çıkmıştır. Nietzsche'nin perspektivizm öğretisinin esası budur. Dünyaya ilişkin yorumlamaların sayısı kendilerinden hareketle dünyaya bakılan perspektiflerin sayısı kadardır. Bu perspektiflerden hiçbiri bir diğerinden daha doğru değildir. Dünya her zaman başka şekilde yorumlanabilir ve bir anlam değil sayısız anlamlar söz konusudur. Geleneksel hakikat ya da doğruluk görüşü tekabüliyetçi görüştür; buna göre, doğruluk düşünce ya da dil ile dünya arasındaki bir uygunluk ilişkisidir. Nietzsche'ye göre dil ve düşüncenin belli bir takım metafizik önkabulleri vardır ve dünyanın bu metafizik gerektirmeleri karşılması gerekir; aksi takdirde onlara doğru bir biçimde tekabül edemez. Kaldı ki dünya zaten bu gerektirmeleri karşılayamaz, zira Nietzsche'ye göre, varoluşun karakteri sahtedir, başka deyişle, şeylerin mutlak bir doğası yoktur.

Nietzsche'ye göre, aforizmalar ve düşünce deneyleri çeşitli perspektif ve yorumlamaları gözler önüne sermek için çok elverişlidirler. Dünya pozitivizmin iddia ettiği gibi yasalar tarafından düzenlenmiş bir şey olarak görülüp anlaşılabilir; tersine, dünya perspektifler bakımından kavranabilir. Dünyayı perspektifler bakımından anlaşılması gerekir. Bir perspektif sahici olup olmadığına göre değerlendirilmemelidir, tersine yaşamı ilerletme kapasitesine göre değerlendirilmelidir. Nietzsche'ye göre aramızdaki en güçlü kişi en çok perpespektife sahip olan kişidir; zaten dünya da oldukça komplekstir ve devamlı değişir; dolayısıyla insanlar yaşamı ilerletecek olan yolu seçmelidirler. Nietzsche'nin aforizmalara dayanan yazma stili onu tek bir perspektife bağlı olmaktan kurtarır ve perspektiflerini değiştirmesini sağlar. Hiçbir perspektif doğru olmadığı için üretken yegane yazma stili budur ona göre. Hiçbir perspektif nesnel olarak bir diğerinden daha iyi olmadığı için bilgelik peşinde koşan kişinin yapabileceği en iyi şey çoklu perspektiflere sahip olmaktır. Perspektivizmin

temelinde Şu iddia yatmaktadır: her anlama bir değerlendirmeyi içerir ve perspektifli olmak zorundadır. Bu yüzden hiç kimse dünyaya ilişkin belirli bir perspektifin her zaman doğru olduğunu ileri süremez. Nietzsche'ye göre insanların seçenekleri vardır: insanlar ya dünyanın karmaŐıklıęını görmezden gelecek ve dünyadaki tek ve belirli bir perspektife hatta dünyanın aşırı basitleştirilmiş bir kavrayışına bel bağlayacaklar ya da dünyayı sürekli değişmekte olan bir yer olarak görecek ve bir perspektifin bir diğerinden daha iyi olmadığını kabul edeceklerdir. Nietzsche'nin işaret ettiği yol insanların gözlerini aması ve çoklu perspektiflere sahip olmaları hatta bütün meseleleri ve konuları pek çok farklı Şekilde ele almalarıdır. Nietzsche'ye göre doğru bir perspektiften değil sadece egemen olan bir perspektiften söz edebiliriz. Nietzsche için hakikat pek çok kişisel görüŐün öznelerarası uyumudur.

Nietzsche'nin perspektivizm öğretisi, dünya hakkında nihayetinde eksik yorumda bulunulabileceği ve mutlak hakikatlerin mümkün olmadığı varsayımına dayanır. O, bilginin hiçbir Şekilde mutlak olmadığına; bilgiye ulaŐmanın, bilginin peşinden koŐmanın mutlaklaŐtırılmaması gerektiğine inanmıŐtır.

Perspektivizm günümüzde pozitivizm yerine daha gözde bir yaklaşım olarak öne çıkar. Pozitivizm, gerçekliğin bilgisinin deneye dayanmak durumunda olduğu tezini geniŐleterek, bilginin deney temeli üzerinde, deneyde verilmemiş olan bir Şeye ilişkin olabileceği görüşünü de kapsayacak Şekilde geniŐletirken, insan zihninin duysal olanın üstünde ve ötesindeki bir dünyayla ilgili tüm bilgi iddialarının karşısında yer alır. Pozitivizmin deney dışı bilgi konusundaki kuŐkuculuęu gerçek anlam ve ifadesini en iyi bir biçimde, pozitivist düŐünürlerin metafiziğe karşı çıkıŐlarında bulur. Bilimsel yöntem edildiğinde, tamamen nesnel bilgiye ulamak mümkündür. Eğer bilim adamları önyargılarından kurtulabilirlerse, gerçeklik hakkındaki olguları doğrudan kavrayabilirler ve çeşitli teorileri, hangisinin bu olguları en iyi açıkladığını belirtmek için, nesnel bir Şekilde test edebilirler. Pozitivist bilim adamları, önyargılarından kurtulmuŐ empirik gözlem ve testlerin, olguların öğrenilmesinin ve açıklanmasının araçları olduğuna inanıyorlardı.) Bilim tanımlayıcı olduğu kadar açıklayıcıdır da; bilim adamları, gerçekliğin durumlarını tanıtmının yanında, gerçeklik hakkında; "bu neden oldu", "bu nasıl iŐliyor" vs. gibi sorular sorarlar. Bilimin bu özelliği, sadece olgu toplamakla yetinmeyip, bunları sınıflandırmayı da gerektirir. Çünkü bilimin dünyadaki olayları açıklamak gibi nihai bir amacı vardır. Bilginin öznesi olarak insanlar, daha önceki düşünce ve kavramlarını kafalarından atmak için ne kadar

uğraşırlarsa uğraşınlar, gerçekliğe doğrudan ve aracısız bir biçimde bakamazlar. Onların bunu yapamamaları iyi bir şeydir. Çünkü boş bir kafa hiçbir şey öğrenemez. Bilenler, gördüklerini tanım için, yani, teorileştirilecek bir şeylerinin olması için bile deneyimlerine zengin bir düşünce ve kavramsal bağlılıklar kümesi bağlamında yaklaşmalıdır. Temel önkabüller olmadan, bilginin kendisi de imkansız olacaktır. Dolayısıyla, sadece var olanı yansıtan ve kendiliinden hiçbir şey katmayan, dünyanın bir aynası olarak anlaşılan pozitivist bilgi ideali yanlıştır. Her tür bilgi, bilenlerin aktif katılımcı oldukları bir inşa etkinliğidir. Çünkü zihin karşıtı dünya kendi içinde sayısız bağıntılardan oluşmaktadır. Buna mükabil) zihnin de nesnel dünyadan ayrı kendine ait yine sayısız bağıntılardan oluşan karmaşık bir yapısı vardır. Ama bu iki farklı yapının bütün kategorileri bir tekabüliyet içinde değildir. Zihnin an'a göre değişen aktifleşmiş kısmi kategorileri dış dünya da nesnenin kendini karşıladığı kategorileriyle temasa geçer ve bu şekilde bir bilgi oluşumu meydana gelir. Bu bilgi görüldüğü gibi hazır olanın değil aktif bir sürecin sonucu meydana gelen bir bilgidir. O halde bu tür bir bilgiye objektif olma vasfı verilemez. Aksine bu subjektif ve dolayısıyla perspektifsel bir bilgi olarak karşımıza çıkar, aslında insanın dünyadaki durumunda bu görünüm temel bir duruş tarzı olarak belirginleşmektedir. Nietzsche, felsefesinde bu perspektifsel duruşa önemli vurguda bulunur.

KAYNAKLAR

- Erdem, H. S. (2007) Nietzsche-Perspektivizm, Anlam ve Yorum. Van: Bilge Adamlar Yayınevi.
- Granier, J. (2014) Nietzsche. (Çev. Işık Ergüden). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Grimm, R. H. (1977) Nietzsche's Theory of Knowledge. Berlin, New York: de Gruyter
- Hales, S. D. and Welshon R. (2000) Nietzsche's Perspektivism. Oxford: Marston Book Services Limited
- Hatab L. J. (2008) Nietzsche's On the Genealogy of Morality an İntroduction. New York: Cambridge University Press
- Hollingdale). New York: Vintage Books.
- New York: Vintage Books.
- Nietzsche, F. (1989) *Beyond Good and Evil* (Çev. Walter Kaufmann). New York: Vintage Books
- Nietzsche, F. (1967) *On the Genealogy of Morals* (Çev. Walter Kaufmann).
- Nietzsche, F. (1967) *The Birth of Tragedy* (Çev. Walter Kaufmann). New York:
- Nietzsche, F. (1968) *The Will to Power* (Çev. Walter Kaufmann ve R. J.
- Nietzsche, F. (1974) *The Gay Science* (Çev. Walter Kaufmann). New York: Vintage Books.
- Nietzsche, F. (1976) *Thus Spoke Zarathustra*. In *The Portable Nietzsche* (Çev. Walter Kaufmann). New York: Penguin Books.
- Nietzsche, F. (1979) On Truth and Lies in a Nonmoral Sense *Philosophy and Truth: selections from Nietzsche's notebooks of the early 1870's* içinde (Çev. Daniel Breazeale). New Jersey: Humanities Press.
- Nietzsche, F. (1979) *The Antichrist The Portable Nietzsche* içinde (Çev. Walter Kaufmann). New York: Penguin Books.
- Nietzsche, F. (1997) Tan Kızılığ (Çev. Hüseyin Salihoğlu ve Ümit Özdağ). Ankara: İmge Kitapevi.

- Nietzsche, F. (2003) Şen Bilim (Çev. Levent Özşar). Bursa: Asa Kitapevi.
- Nietzsche, F. (2004) Şen Bilim (Ana Metin -1) (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2005) Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2008a) Böyle Söyledi Zerdüşt (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2008b) Deccal (Çev. Oruç Aruoba). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2013) Ahlakın Soykütüğü Üzerine (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2013) İyinin ve Kötünün Ötesinde (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014) Güç İstenci (Çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: Say Yayınları.
- Schrift, A. D. (1990) Nietzsche and The Question of Interpretation. New York: Routledge
Vintage Books
- Wicks, R. (2016) Friedrich Nietzsche. (08.11.2016),
<https://plato.stanford.edu/entries/nietzsche/>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : SELVİHAN SELVİ
Doğum Yeri ve Tarihi : MANİSA 05.02.1987

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : MERSİN ÜNİVERSİTESİ FELSEFE BÖLÜMÜ
Yüksek Lisans Öğrenimi : ADÜ FELSEFE
Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :
-Diğer :

Bildiriler

-Uluslararası :
-Ulusal :
Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi :
Telefon :
Tarih :